

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

II РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 3

София, четвъртък, 15 ноемврий

1928 г.

6. заседание

Срѣда, 14 ноемврий 1928 година.

(Открито отъ подпредседателя А. Христовъ, въ 16 ч. 25 м.)

Председателстващъ А. Христовъ: (Звъни) Понеже присъствуватъ нужното число народни представители, откривамъ заседанието.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следниятъ народни представители: Николай Алексиевъ, Драгомиръ Апостоловъ, Никола Аретовъ, Христо Баевъ, Борисъ Накъвъ, Бошковъ, Вълчо Даскаловъ Вълчовъ, Хюсеинъ х. Галибовъ, Георги Марковъ Дамяновъ, Панайотъ Дячевъ, Димитъръ Дерлипански, Владимиръ Димитровъ, Димитъръ Дрънски, д-ръ Цвѣтанъ Дяковъ, Димитъръ Ивановъ II, Величко Кознички, Атанасъ Малиновъ, Добри Даневъ Манасиевъ, Христо Мариновъ, Милю Милевъ, Константинъ Муравиевъ, Емануилъ Начевъ, Тодоръ Димовъ Некезовъ, Александъръ Неновъ, д-ръ Борисъ Николсвъ, Аврамъ Стояновъ Петровъ, Иванъ Петровъ, Пандо Сидовъ, Кирилъ Славовъ, Христо Стояновъ, Таско Стоилковъ, Желю Тончевъ, Никола Търкалановъ, д-ръ Йосифъ Фаденхехтъ, Маринъ Шиваровъ и Георги Юртовъ)

Съобщавамъ на Събранието, че председателството е разрешило отпущкъ, съгласно подаденитъ заявления, на следниятъ г. г. народни представители:

На г. Момчо Дочевъ — 1 день;
На г. Добри Димитровъ — 1 день;
На г. Петъръ Панайотовъ — 3 дни;
На г. Владимиръ Димитровъ — 1 день;
На г. Петъръ Миновъ — 1 день;
На г. д-ръ Цвѣтанъ Дяковъ — 6 дни;
На г. Драгомиръ Апостоловъ — 4 дни и
На г. Хюсеинъ х. Галибовъ — 3 дни.

Народниятъ представителъ г. Николай Савовъ моли да му се разреши 30-дневенъ отпущкъ по домашни причини, считанъ отъ 15 того. Които сж съгласни да му се разреши исканиятъ отпущкъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Съобщавамъ на Събранието, че е постъпило до г. министра на вътрешнитъ работи и народното здраве питане отъ народнитъ представители г. г. Христо Баралиевъ и Василь Драгановъ относно отвлечането на кмета на с. Горско-Сливово, Севлиево. Това питане ще бѣде съобщено на г. министра, за да отговори.

Г. Желѣзковъ (раб): Искамъ думата, г. председателю, преди дневния редъ.

Председателстващъ А. Христовъ: Имате думата.

Г. Желѣзковъ (раб): Г. г. народни представители! Единъ отъ нашитъ другари, народниятъ представителъ Аврамъ Стояновъ, е задържанъ става повече отъ месецъ отъ прокурора, безъ да се изпълни онази формалностъ, която се предвижда въ закона и конституцията. Азъ мисля, че е време да се постави на дневенъ редъ разглеждането на въпроса, повдигнатъ отъ г. прокурора. Този въпросъ не може да се отлага вече и трѣбва въ най-кратко време да се разреши. Моля, прочее, да се постави на дневенъ редъ.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): При определянето на дневния редъ въ края на заседанието повдигнете този въпросъ.

Председателстващъ А. Христовъ: Г. Желѣзковъ! Председателството взема актъ отъ Вашата молба.

Пристъпваме къмъ първата точка отъ дневния редъ: одобряване предложението за одобрение договоритъ за емитиране 7½% български държавенъ стабилизационенъ заемъ — продължение разискванията.

Има думата народниятъ представителъ г. Кръстю Пастуховъ.

К. Пастуховъ (с. д): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Предварително съмъ длъженъ да защита една позиция, която я смѣтамъ не лична, а парламентарна. Погрѣшно се смѣтна вчера отъ министерската маса, че ние искаме да правимъ каквито и да било прѣчки за по-скорошното разглеждане въпроса за заемъ съ заявления да се отложатъ разискванията съгласно правилника. Азъ прегледахъ, както, вѣзвамъ, и всички г. г. народни представители, вчера внесениятъ и разгледани законопроекти, отдѣлни листчета ги кажете, и виждамъ, че съмъ билъ правъ, тъй като въпросътъ не е до единъ преводъ на французки на единъ текстъ, който е на български и на английски, а се касае до едно съглашение съ французкитъ банки, наистина по духъ въ тѣсенъ контактъ съ общия договоръ, но все пакъ то е едно отдѣлно съглашение, което, като такова, се внася и най-многого може да се говори, че ще се разглежда съвмѣстно съ общия договоръ и съ приложенитъ съглашения съ английскитъ и американски банки. Азъ прегледахъ също тъй и протокола, внесенъ вчера, сключенъ между правителството и Междусъюзническата комисиия, за освобождаването на нѣкои вносни мита и замѣняването имъ съ други, предъ видъ на решението на Обществото на народитъ. И този протоколъ е единъ отдѣленъ законопроектъ по характера си, макаръ и да има тѣсна връзка съ въпроса за заема. Даже г. министърътъ на финанситъ въ своето предварително слово изказва мнение, че той би трѣбвало да се разиска отдѣлно, а не съвмѣстно съ предложението за заема. Също тъй азъ прегледахъ и третото разгледано предложение — измѣнение на текста за общия договоръ — въ което не се съдържатъ само едни редакционни поправки, но което, като стои пакъ въ тѣсна връзка съ договора, си е едно предложение, нуждасщо се отъ разглеждане. Тѣй че въпросътъ не е, както го схващаше г. Пѣдаревъ, какъ ако нѣкои оратори не сж готови, да отстъпятъ мѣстото си на други, които ще заематъ трибуната.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Не, г. Пастуховъ, вчера имаше записани оратори, които желаеха да говорятъ.

К. Пастуховъ (с. д): Г. Пѣдаревъ! Добре е да си припомнимъ, какво значи да бѣлешъ оппозиционеръ въ българския Парламентъ при съществуващитъ нрави на болшинствата.

Н. Пждаревъ (д. сг): Въпросътъ е да не бжде изненаданъ нито депутатътъ, нито Парламентътъ.

К. Пастуховъ (с. д): Не е въпросъ, г. Пждаревъ, да се кара презъ просото, когато особено нѣма единодушие въ Парламента, . . .

Н. Пждаревъ (д. сг): Вие виждате, че никой не желае да кара презъ просото.

К. Пастуховъ (с. д): . . . а да се даде възможностъ да се разгледатъ законопроектитъ, както подобава на едно Народно събрание. Не е въпросъ да се прави обструкция на правителственитъ предложения, или да се забавлява Камарата съ излишни разисквания. За мене просто е оскърбително това напомняне отъ страна на министерската маса, че фаталниятъ срокъ 15 ноемврий иде, лихвитъ ще почнатъ да текатъ, а заемътъ не е още гласуванъ!

Министър-председател А. Ляпчевъ: Кой е казалъ това, г. Пастуховъ? Не е вѣрно това. Преди всичко, лихвитъ тъй не текатъ.

К. Пастуховъ (с. д): Г. г. народни представители! Азъ си припомнямъ, че въ 1913 г., когато имаше да се разгута Камарата, г. Радославовъ на 31 декемврий, въ 12 ч., въ полунощъ, се обърна къмъ оппозицията и заяви: „Вие лишавате правителството съ вашата обструкция отъ бюджета и, следователно, азъ имамъ право да взема мѣрки, за да дамъ на държавата бюджетъ и да се освободя отъ една непослушна оппозиция“.

Н. Пждаревъ (д. сг): Добросъвѣстно ли правите това сравнение, г. Пастуховъ?

К. Пастуховъ (с. д): Не искамъ да кажа, че нѣкой отъ г. г. министритъ прави подобна алузия, но все пакъ, когато бѣ въпросъ за бѣжанския заемъ, припомнямъ си, г. министърътъ на финанситъ направи едно такова напомняване, че трѣбва да се бѣрза и че въ другитъ парламенти работата вървѣла много експедитивно. Много бихъ желалъ работата да върви експедитивно и у насъ и азъ мисля, че въ туй отношение, ако има грѣшки, и оппозиционнитъ партии сж длъжни да се коригиратъ, за да дадатъ възможностъ на нашия Парламентъ да експедира работитъ, съ които е натоваренъ. Обаче всичко това става въ рамкитъ на възможното. Тѣзи, които цитиратъ западнитъ държави и говорятъ у насъ за парламентаризъмъ, сж длъжни да му плащатъ данѣкъ и въ длъжничната, и въ празничната негова работа. Това ще рече: внесенитъ законопроекти трѣбва да бждатъ разглеждани съгласно конституцията на Народното събрание, а не тъй, както е угодно на една частъ или на една група. Това ще рече по-нататъкъ, г. г. народни представители, че по единъ такъвъ важенъ въпросъ, какъвто е тоя за заема, колкото да е говорено въ Народното събрание по-рано по него, ако ще мине само на едно четене, най-първо би следвало да бжде препратенъ въ надлежната финансова или бюджетарна комисия, за да станатъ тамъ разисквания по него и за да се дадатъ онѣзи обяснения, които въ пленума не могатъ да се дадатъ. Принципъ за единъ парламентъ трѣбва да бжде, щото нито едно предложение отъ законодателенъ характеръ да не може да бжде гласувано отъ пленума, ако не е преминало презъ една парламентарна комисия, презъ единъ малъкъ парламентъ. Следователно, ако това предложение ще мине на три четения — върху това нѣмаме установена практика, то зависи най-много отъ желанието на правителството — може комисията да го разгледа следъ приемането му по принципъ. Ако, обаче, вие клонитъ къмъ една практика тоже съществуваша у насъ, да мине това предложение на едно четене, азъ не мога да разбера какъ може то да бжде прието въ пленума, преди да е отишло въ комисия. Вземете примѣръ Франция: всички спогодби, всички предложения, които тя сключва съ външни държави отъ финансовъ или международенъ характеръ и които се разглеждатъ на едно четене по своя характеръ, всички тѣ минаватъ презъ комисията и следъ това минаватъ въ пленума. Прѣсентъ примѣръ сж спогодбитъ, които преди две години сж сключени отъ една страна съ Америка, отъ друга страна съ Англия, по уреждането на междусъюзническитъ дългове, тъй нареченитъ спогодби Кайо-Чърчилъ и Беранже-Мелонъ. Тѣзи спогодби сега сж разпадени, следъ като сж лежали по разни причини две години въ комисията на французкия парламентъ. Отъ друга страна,

въ французкия парламентъ тъкмо сега по известнитъ на всички ни параграфи 70 и 71 отъ бюджета стана едно недоразумение, единъ конфликтъ между министър-председателя и финансовъ министъръ Поанкаре и финансовата комисия, преди бюджетопроектътъ да отиде въ парламента и вследствие на това и въ връзка съ други още събития въ Франция се създаде министерската криза.

Накжсо: така процедираатъ парламентитъ въ другитъ държави, тъй трѣбва да се мжчимъ и ние да процедираме. И азъ не разбирамъ защо е този упрѣкъ върху оппозицията, че тя искала да спѣва работата на Парламента, или че ние искаме да се ловимъ за формалности ненуждни, за да забавяме неговата експедитивностъ! Това сж, г. г. народни представители, съществени парламентарни изисквания, които трѣбва да бждатъ удовлетворени. И ако правителството бѣрза съ единъ въпросъ, като го свързва съ даденъ срокъ, то е било длъжно, като властно да разпорежда съ внасянето на законопроектитъ, да внесе това предложение на време, за да може да премине по надлежния редъ и да не ставатъ народнитъ представители причина да се забавя приемането му.

Какво трѣбва да кажа за подмѣтанията, които тъй сжщо се правятъ, че будъто-би прави се обструкция не за да се провали заемътъ, но за да му се направи оппозиция; да се приеме той отъ болшинството, но разкладения въ народъ пилатъ да го яде впоследствие цѣлата оппозиция, или частъ отъ оппозицията, която ще може да вземе властта.

Нѣкой отъ сговориститъ: (Смѣе се)

К. Пастуховъ (с. д): Азъ не зная, вие се подсмивате, но тоя пилатъ може да опари вашата уста. Но поне азъ, когато вчера повдигнахъ този въпросъ за начина, по който трѣбва да ставатъ разискванията въ Народното събрание, бѣхъ чуждъ на тая идея да вкуся отъ вашия пилатъ и да създавамъ каквито и да било главоболія на правителство и на Парламентъ, но да изкажа нашето мнение, а не да правя една оппозиция съ огледъ на по-скорошното възкачване до властта.

Ако, г. г. народни представители, можете да обвините, че има тази охота въ нѣкои кръгове, азъ бихъ ви обърналъ внимание, какво става въ вашитъ собствени кръгове по сжщия въпросъ. Въпросътъ за заема не иде за пръвъ пътъ въ Народното събрание; той се прѣдшествува отъ протокола и отъ продължителни разисквания, интерпелации и питання въ връзка съ този протоколъ. Е добре, не само оппозицията е правила възражения по нѣкои съществени пунктове на протокола за заема, но такива възражения се правѣха и еъ вашата собствена срѣда. Правѣха се възражения въ срѣдата на Министерския съветъ и дори тъкмо когато трѣбваше да се преговаря въ Женева по протокола и се натовари делегация отъ министритъ, тъкмо тогава прочетохме за една министерска оставка, тъкмо въ този моментъ дори дойде натоварване не отъ наша страна, а отъ министерска страна, че има единъ ударъ изъ за угла, насоченъ да съзиде въ единъ критиченъ моментъ неприятности на правителството, съ подкладка тѣсно партийна, партизанска. Известно ви е сжщо тъй, че при гласуването на протокола, заедно съ насъ, оппозицията, отъ вашитъ редове около 30 души гласуваха противъ неговото приемане, и въ редицата на ораторитъ, противъ сжщия протоколъ, отъ вашата срѣда излѣзоха хора, които иматъ видно положение и минаватъ за компетентни по икономическитъ въпроси. Трѣбва ли, вървейки по тая логика, да приемемъ, че тѣ сж се движили отъ дребно партизански домогвания, за да създадатъ неприятности на правителството, за да осуетятъ приемането на протокола, ръководени отъ партизански съображения, въ случая отъ съображения да добиятъ позиции по-добри въ кабинета или въ болшинството? Има, действително, случватъ се тѣ работи въ политическия животъ но, поне що се касае до нашата група, ние сме се старали винаги да бждемъ чужди на подобни партизански домогвания. И по-добре би било да поставимъ въпроситъ ясно и открито, вземайки позиция по тѣхъ, съобразно нашата съвѣст и нашето убеждение, отколкото да си служимъ съ едни подозрения, които да съставляватъ голѣмъ капиталъ въ отношенията ни по въпроситъ, че еди-кои-си се ръководятъ отъ нечистоплътни съображения.

Г. г. народни представители! Трѣбва да признаемъ, че общественото мнение въ България отъ години, отъ десетилѣтия подъ редъ не е било разположено къмъ заемитъ, които сж сключвали нашитъ правителства. Единъ погледъ, хвърленъ въ миналото, ни убеждава доста ясно въ това, че заемитъ не сж били популярни въ срѣдата на обще-

ството, въ срѣдата на Парламента, че противъ тѣхъ сѣ водени отъ оппозиционнитѣ групи ожесточени боеве и че тия послѣднитѣ нѣкакъ-си сѣ ставали и причина за повалянето на кабинети. Има заеми, които дори сѣ били осулявани, какъвто бѣ този презъ 1898 г., какъвто бѣ опитътъ на Радославова да склучи заемъ презъ 1899 г., какъвто бѣ монополниятъ заемъ на коалиционното правителство на покойния Каравеловъ въ 1901 г. Не е мѣстото тукъ да навлизамъ въ една екскурзия по тая заемна политика на българската държава, но и най-българиятъ погледъ върху тая политика ни убеждава доста ясно, че е имало доста кризи дърва върху гърбоветѣ на държавната политика и на дадени правителства, за да възбуждатъ оппозиционно настрѡение долу въ маситѣ и въ Парламента противъ склучването на единъ или другъ заемъ.

Изобщо констатира се, че държавата не е могла да свързва двата края, не е могла да склучва уравновесени бюджети, не е могла да бѣде скромна, да се съобразява съ податнитѣ сили на населѣнието, не е водила една политика на разгъване производителнитѣ сили на народа, съ целъ да увеличи националното богатство. Въ значителна степенъ заемитѣ сѣ били плодъ на прахосническа политика, едно срѣдство за уравновесяване на бюджети, за покриване на летящитѣ дългове, едно срѣдство за удовлетворение, както се говорѣше навремето, на непроизводителни разходи, които ставаха доста начесто и които не бѣха по силитѣ на народа ни. Тѣй че съ право повикътъ на народа е билъ основателенъ, защото до войнитѣ ние имаме кръгло само около 600 милиона лева златни, произходящи отъ заеми. Не е, значи, въпросътъ тукъ до еснафската психология, свойствена на добродушния българинъ, който не е излѣзвалъ още отъ натуралното производство, не е приобщенъ съ капиталистическата цивилизация и съ международния пазаръ, но здравиятъ разумъ на този еснафъ българинъ, на този политикъ и държавникъ българинъ е подсказвалъ, какво на разточителството не може да се тури край чрезъ заеми, а чрезъ икономии и че не бива да се практикува една политика за покриване на летящи дългове и за намиране срѣдства за непроизводителни цели чрезъ заеми. Днешната епоха е друга. Българинътъ излиза отъ това еснафско състояние, той е вмъкнатъ въ водовъртежа на голѣмитѣ обращения. Това става у насъ, въ България, въ единъ малкъ мащабъ, но въ Европа, въ свѣта изобщо, подиръ войната мощта на банкерския, на финансовия, на циркуляционния капиталъ става извънредно голѣма, извънредно силна, подчинява много сили подъ своето господство. И не е преувеличено, ако ние днесъ можемъ да кажемъ, че никога до войната милитаризмътъ, разрастналъ се въ неимовѣрни размѣри, бѣ станалъ една спънка на мирното развитие, една опасностъ за стопанската цивилизация, подготвяйки по логиката на своето развитие неминуемо войната, тѣй сѣщо въ сегашно време банкерскиятъ капиталъ, който държи всичко и подчинява индустрии, държави, правителства на себе си, става една опасностъ за мирното развитие на свѣта и за уреждането на въпроситѣ международни по единъ миренъ начинъ, както и за разрастването на производителнитѣ сили и удовлетворяване нуждитѣ на населението въ единъ задоволителенъ размѣръ. Това е истината. Тая истина ние, социалиститѣ, които минаваме въ вашитѣ очи за доктринери марксиста, можемъ да я изкажемъ предъ васъ и да подчертаемъ, че въ тоя пунктъ марксизмътъ не е оборенъ, а е потвърденъ, тѣй като концентрацията на капитала, изразена въ банкерството, е чрезмѣрно засилена, монополизира се въ по-малко и по-малко групи и удря отпечатъкъ на развитието на държавитѣ, на правителствата, на класитѣ и т. н. Ние бихме могли да ви приведемъ много примѣри изъ живота не на България, но на голѣмитѣ културни държави, за да видите пакостната, отрицателна страна, бихъ искалъ да кажа, на банкерския капиталъ, въ задържане, въ сваляне дори на правителства. Прѣсенъ примѣръ ни представлява Франция, една стабилизирана политически държава, която, както ви е известно, плати данъкъ на банкерския капиталъ, защото дошлото преди 4 години на властъ радикалъ-социалистическо правителство въ името на обновата, на повеждане страната изъ единъ новъ пѣтъ, не можа дълго време да се задържи: то срещна оппозиция въ кръговетѣ банкерски, монетата се поколеба, правителствата почнаха да падатъ както летящитѣ звезди и най-после кабинетътъ Ерио бѣ принуденъ окончателно да ликвидира и да отстъпи мѣстото си на Поанкаре, радващъ се на поддръжката и на довѣрието на тѣзи финансови кръгове и смѣтанъ отъ тѣхъ за достатъчно улегналъ, за да може да стабилизира вътрешното, финансовото и политическото положение на страната. И азъ не говоря тенденциозно предъ васъ. Бихъ могълъ въ случая да цитирамъ

дори една предизборна речъ на самия Ерио, произнесена презъ сегашната година, 1928, въ която той се оплаква отъ това надмощие на финансовия капиталъ и подчертава голѣмата борба, която съществува между избирателния бюлетинъ и *billet de banque*.

Но, г. г. народни представители, тази отрицателна страна е неизбежна, ще кажете вие; ние не сме въ положение да я измѣнимъ тѣй лесно, както може да се желае отъ нѣкои; ние трѣбва да плащаме — ще допълнятъ други отъ васъ — данъкъ на необходимоститѣ, създадени по силата на нѣщата, а не по волята на правителството; ние трѣбва да се справимъ съ едно положение, което не ние, Сговорътъ, сме създали, а което е създадено преди насъ и което ние сме призвани да го ликвидираме и да го коригираме.

Наистина, има една доза истина въ това твърдение, г. г. народни представители. Азъ не съмъ, който ще държа отговорно българското правителство за цѣлия този хаосъ, настѣпилъ следъ войната, за това неблагоприятно финансово положение, въ което се намира нашата страна. Безъ съмнение, има по-дълбоки причини на това нещастно явление, които ние трѣбва да лѣкуваме и да спомогнемъ съ силитѣ си да не действува по-нататъкъ въ нашия животъ. Това е резултатъ главно на политиката до войната и особено въ време на войната, на тази ненародна политика, която български правителства поеха да натрапятъ на българския народъ; това е резултатъ, малко е да кажемъ, на войната, но натоzi убийственъ курсъ на личния режимъ, во главе царъ Фердинандъ, когото съ право азъ мога да нарека Фердинандъ българоубиецъ, защото той уби чрезъ своята воля, чрезъ своя умъ, чрезъ своето натрапничество интереситѣ на България, той умишлено служил на интереситѣ на чужди държави отъ идването си въ България и до нейното напушане. Той е не единъ случаенъ съратникъ въ нашата страна, неговиятъ режимъ и той не сѣ единъ пострадали по силата на събитията хора, въпрѣки тѣхната воля, въпрѣки тѣхното желание. Това бѣ неговата съзнателна политика, и тая политика днесъ има да заплаща българскиятъ народъ, поставенъ въ едно затруднено и плачевно положение.

Обаче всѣки единъ носи отговорноститѣ за положението. Ние не можемъ да бждемъ, отъ друга страна, толкова недалновидни, за да проспимъ отъ войната насамъ и да опростимъ всички онѣзи грѣшки, които се извършиха и които се явяватъ като едно продължение на една осмѣнена въ съзнанието на българския народъ политика на управление. Именно тукъ е отговорността, понеже въ една парламентарна държава не е срамно, не е непотчено да поеме отговорността всѣки единъ, който ръководи въ даденъ моментъ съдбинитѣ на държавата. Тукъ е вашата отговорностъ, ако действително се установи, че вие, които, дошли да ликвидирате съ едно тежко наследство, не сте успѣли да вложите достатъчно енергия, за да скжсате онѣзи тайни пѣтища на прахосничество, на разточителство, да отстраните онѣзи недѣзи въ нашата бюлжетна политика, които сѣ докарвали въ миналото дефицити, да скжсате въ истинския смисълъ на думата съ курса на миналото, да се постараете да дадете единъ новъ обликъ на държавата, на нейното управление, за да може да трѣгне тя изъ единъ новъ пѣтъ. Ето тукъ, значи, може да става речъ за отговорностъ. И наша задача, като представители на оппозицията, е не да правимъ обструкция на единъ законопроектъ за заемъ, но по поводъ на тоя законопроектъ да не изпускатъ разглеждането на единъ въпросъ, който е тѣсно свързанъ съ същността на работата. Разбирате добре, че, ако се касаеше до единъ аритметически прѣсмѣтаня, които могатъ да ни ги направятъ математици и звездобройци, астрономи, ако се касаеше до единъ свършенъ отъ юридическо гледище текстъ на договоръ за заемъ, ако най-после се касаеше само до благоприятнитѣ и неблагоприятнитѣ пазари за емитирането на дадеъ заемъ, лесно бихме могли да се разберемъ всички помежду си. Защото това сѣ въпроси на смѣтки, на извървания и на съображения, лесно уловими. Въ сравнение съ голѣмия проблемъ, тѣ сѣ единъ въпроси отъ по-дребно естество. Азъ не искамъ да кажа, че трѣбва да бждемъ отминати съ мълчание, съ пренебрежение. На тѣхъ сѣщо тѣй трѣбва да се даде достатъчно внимание, тѣй като най-накрая договорътъ по самия си характеръ трѣбва да бжде издържанъ юридически, а трѣбва и отъ финансово гледище, и отъ гледището на пазара да удовлетвори, да задоволява, т. е. да не носи една лихва по-висока и да

не е сключен на едни условия по-тежки, отколкото международният или годишният пазаръ позволява това.

Тъй схващамъ азъ задачата на единъ парламентъ, тъй схващамъ призива на единъ народенъ представителъ, който, като опозиционеръ, си запазва свободата на действие, който е длъженъ да погледне по-дълбоко на въпроситъ, а не да ги отминава съ мълчание.

Г. г. народни представители! Г. министърътъ на финанситъ вчера направи едно кратко изложение, съ което повече искаше да отговори на тази страна на въпроса, чисто финансовата, юридическата и пазарната, като отблъгна другитъ въпроси, по които главно сж ставали разисквания въ Парламента, сѣтайки, че тѣ сж ликвидирани съ нѣколкото последователни вотове на Народното събрание и макаръ да стоятъ въ връзка — не въ връзка, а бихъ казалъ да сж въ сърдцето на самия договоръ за заема — не би трѣбовало да бждатъ повдигнати тукъ, защото това щѣло да бжде единъ видъ губене времето на народното представителство — една погрѣшна позиция, която азъ не мога да приема, защото, сѣтамы, че съ това не се разрешава сѣщната на работата, а само се прескачагъ нѣкои важни въпроси, повдигнати, между прочемъ, тукъ вчера, въ Събранието, на които, обаче, не се получи нужниятъ отговоръ нито въ първото слово на министра на финанситъ, нито въ неговото изложение по водене преговоритъ за заема.

Ако е дума, г. г. народни представители, за чисто финансовитъ условия на заема, азъ знамъ, че нѣкои отъ васъ могатъ да подхвърлятъ: че какво разбирате Вие отъ финансии, отъ лихви, отъ финансовъ пазаръ, та ще излъзете предъ Народното събрание да говорите едно или друго? Вѣрно е, г. г. народни представители, ние, които повече сме ангажирани въ други политически области, нѣмаме претенцията да познаваме финансовитъ проблеми основно, нито дори задоволително, нито сме се занимавали на практика съ тѣзи въпроси, нито теоритически сме ги изучавали. Обаче азъ мисля, че, отъ друга страна, работата не е толкова сложна за всички насъ, за да не можемъ ние или да я проучимъ, или, като я чуемъ отъ тѣзи, които сж я проучили, да я доразберемъ. Мисля, че всѣки единъ отъ депутатитъ е въ това положение, да може да я разбере. Азъ искамъ да почна и видя дали е толкова неразбираема.

Г. министърътъ на финанситъ ни заявява, че разлика въ лихвения процентъ между бѣжанския заемъ и сегашния заемъ, кажи-речи, нѣма, тъй като на сегашния заемъ курсътъ е 8.49, а на бѣжанския заемъ е 8.30. Това негово заявление не отговаря на заявленията, правени по сѣщния случай по-рано, когато се оповести за сключването на заема. Това негово заявление не отговаря и на сведенията, които, за себе си ще кажа, съмъ получилъ отъ компетентни финансии, много компетентни финансии, принадлежащи не къмъ опозицията — и тая добавка права — а числящи се къмъ вашата срѣда, съратници и съдейци дори на г. Моллова. Отъ тѣхъ имамъ сведения, че заемътъ е на една по-висока лихва въ сравнение съ бѣжанския. Този отговоръ даватъ. Другъ единъ математикъ — не знаа дали и той е астрономъ (Оживление) — казва: „Сегашниятъ заемъ има толкова неизвестни величини, щото, при това положение, както е, не съмъ въ състояние да определямъ точно реалния процентъ“.

Но, г. г. народни представители, азъ ще ви кажа, че и финанситѣ сж сластични въ своитъ пресмѣгания и не можемъ да му хванемъ края, а трѣбва да го хванемъ, и е хубаво да кажатъ какъ е въ сѣщностъ работата. Имамъ думитъ на г. Моллова по бѣжанския заемъ, имамъ думитъ на г. Моллова и по стабилизационния заемъ.

Презъ 1926 г., когато бѣ въпросъ за бѣжанския заемъ, г. министърътъ на финанситъ каза: „Заемътъ е сключенъ съ 7%; реална лихва 7.34%“. Но като взема и други нѣкои разности, и всичко друго, сѣщинската реална лихва той я определя на 7.38%. Тая е декларацията, направена въ Народното събрание по приемането на бѣжанския заемъ. Г. финансовиятъ министъръ не ни признава нито единъ за нищо: ни за финансии, ни за политики, ни за нищо (Оживление); азъ признавамъ нему — на професора по наказателно право — финансови качества, защото той е билъ съ рѣдкото щастие отъ всички български министри досега да бжде туренъ въ контактъ съ европейски финансии, капациитѣ, не съ часове и съ дни, а съ месеци . . .

Отъ лѣвицата: И години.

К. Пастуховъ (с. д): . . . и съ години, добавятъ отъ опозицията. (Смѣхъ всрѣдъ лѣвицата) На единъ човѣкъ съ здравъ разумъ и съ култура не бихъ му простилъ, ако той не може да надскочи границитъ на обикновения познавачъ и не стане специалистъ по всички тия въпроси. Той, който казва, че е ималъ при себе си юрисконсулта на Английската банка, финансови капациитѣ отъ финансовия комитетъ, като Нимайеръ и други, той ни определя — и предполагамъ вѣрно определя — реалната лихва 7.38%.

Е добре, това ние приемаме за чиста монета. А за честота на единъ културенъ министъръ не искамъ да приема въ свѣстѣта си, че той може да каже една неистина на Народното събрание, за да мине работата по-леко. Азъ допушамъ, че той говори истината и трѣбва да я каже, както би трѣбовало да я каже всѣки, който е министъръ на финанситъ. И вѣсто днешниятъ министъръ на финанситъ да ни се хвали, че условията на заема сж най-благоприятни, по-добра би била неговата позиция, ако той би ни казалъ: „Отъ лошитъ условия тия, които намѣрихъ, сж по-малко лоши, сж най-малко лоши“ па да си тури известни причини защо сж лоши: „поради нашитъ грѣхове, поради положението на страната, поради това или онова, ние не можемъ да намѣримъ ни въ Лондонъ, ни въ Нью-Йоркъ, ни никѣде по свѣта по-добри. Който може да ги намѣри, да започне да ги намѣри.“

Е добре, вчера г. министърътъ на финанситъ каза, че сегашниятъ заемъ е съ 7.50% лихва. Това иде въ съгласие съ оправданията, пуснати въ печата, че има неблагоприятенъ париченъ пазаръ, тъкмо сега, когато ние ще сключваме заема и затова лихвата е по-тежичка, отколкото е тая при бѣжанския заемъ. Азъ не чухъ нищо за този неблагоприятенъ пазаръ освенъ онѣзи одумки, че и бѣжанския заемъ, като се е сключилъ, не е далъ очакванитъ резултати за банкеритъ и, следователно, има въздържане за настоящия заемъ, но азъ не мога да направя още заключение, че изобщо пазарътъ за заемитъ, и за нашия и за други, е неблагоприятенъ. Но азъ искахъ да обърна внимание не на това, а на другото. Че сѣщиятъ финансовъ министъръ вчера каза: „Тая лихва 7.50% не е тежка, защото въ сѣщностъ и бѣжанския заемъ е съ сѣщата лихва, даже съ единъ пунктъ по-висока“.

Министъръ В. Молловъ: Недейте забравя емисията. Оставете криминалистиката, върнете се малко къмъ реалността.

К. Пастуховъ (с. д): Г. Молловъ! Ние въ Ваше отсъствие се обяснихме въ Събранието, че не сме компетентни, а че Вие сте компетентни . . .

Министъръ В. Молловъ: Чухъ, чухъ! Вие сте компетентни по друга работа. Азъ ще призная Вашата компетентностъ тамъ!

К. Пастуховъ (с. д): Азъ знаа, че Вие на никого не признавате компетентностъ. Вие нищо на никого не признавате.

Министъръ В. Молловъ: Всичко признавамъ, особено на Васъ. И вчера Ви казахъ, когато се качите на коня на нашата вътрешна конституция, Вие веднага сте на Олимпъ.

К. Пастуховъ (с. д): Така е, г. Молловъ.

Министъръ В. Молловъ: И половинъ часть ни разправете сега . . .

К. Пастуховъ (с. д): Така е, защото азъ не си измѣнявамъ позицията, споредъ това, дали съмъ въ опозиция, или на власт, както Вие. Видите ли где е разликата?

Министъръ В. Молловъ: И азъ не съмъ я измѣнявалъ.

К. Пастуховъ (с. д): Азъ бихъ желалъ да не забравяте, че и Вие, г. Молловъ, сте стояли тамъ (Сочи лѣвицата) при насъ и сте се възмущавали всѣкога, когато отъ тукъ (Сочи министерската маса), отъ горе, сж искали да я карагъ презъ просото.

Министъръ В. Молловъ: Г. Пастуховъ! Азъ съмъ бързалъ и сега ако бързамъ . . .

К. Пастуховъ (с. д): Моля, недейте ме отвлича. И тукъ ще Ви дамъ право.

Министър В. Моллов: Вие никому не сте давали право и сега няма да го дадете. Зная това.

К. Пастухов (с. д): Всичко извън вас е кална опозиция.

Министър В. Моллов: Вие сте си останали съ същитъ тѣсни разбирания, съ каквито сте били по-рано.

К. Пастухов (с. д): Е, не сме съ много широки!

Министър В. Моллов: Туй е положението. По-голяма част отъ тѣхъ (Сочи социалдемократитѣ) станаха тѣсни, и сега не се знае кой е широкъ, кой е тѣсенъ!

К. Пастухов (с. д): Азъ се връщамъ на въпроса си. На духовититѣ закачки на г. министра на финанситѣ не обръщамъ внимание.

Министър В. Моллов: Слава Богу! Но и на Вашитѣ закачки азъ не обръщамъ внимание, защото сж съвсемъ неумѣстни.

К. Пастухов (с. д): Азъ съмъ му призналъ компетентията по всички въпроси и, следователно, той може насъ да ни остави да се доизкажемъ и да ни обясни, . . .

Министър В. Моллов: Не, джанъмъ, азъ за друго Ви обвинявамъ.

К. Пастухов (с. д): . . . защо въ 1926 г. той казваше, че лихвата е много на всички е 7-38%, а сега, въ 1928 г., иде да ни казва, че тя всичко на всичко за бѣжанския заемъ е 7-50%.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Прибавете още едно число.

Министър В. Молловъ: Обърнете внимание на емицията. Вие не обръщате внимание на това.

К. Пастуховъ (с. д): Споредъ Васъ, на нищо не обръщамъ внимание.

Министър В. Молловъ: Тѣй е работата. Вие сте се уловили за една цифра, и туй то.

К. Пастуховъ (с. д): Не съмъ се уловилъ, г. министре, но искамъ яснотъ по въпроса.

Министър В. Молловъ: По-голяма яснотъ отъ вчерашната не може да има, но зависи отъ човѣка, какъ я разбира.

К. Пастуховъ (с. д): Така е.

Министър В. Молловъ: Нѣкои сж разбрали, Вие не сте разбрали.

К. Пастуховъ (с. д): По-нататкъ азъ минавамъ върху същността на работата, следъ което констатирахъ едно противоречие между декларациятъ на г. министра на финанситѣ, дадени въ различни времена.

Азъ ида на други въпроси, не за да ги разглеждамъ въ подробности, а за да получи Народното събрание и по тѣхъ декларация отъ г. министра на финанситѣ.

Вие знаете, че единъ отъ спорнитѣ въпроси по протокола бѣ и тоя за Народната банка: да бѣде ли тя акционерна, или да не бѣде акционерна; съгласило ли се е правителството да бѣде акционерна или не се е съгласило? Този въпросъ азъ бихъ желалъ да бѣде уясненъ. Ако протоколътъ бѣше предварително изпратенъ въ комисията, тамъ азъ бихъ искалъ да получа нуждитѣ освѣтления по-конкретно, а не въ общи думи.

Министър В. Молловъ: Кой протоколъ дж бѣде изпратенъ и въ коя комисия?

К. Пастуховъ (с. д): Моятъ парламентаризмъ, да ви го повтора, . . .

Министър В. Молловъ: Ама кой протоколъ и въ коя комисия?

К. Пастуховъ (с. д): . . . ме учи, че всички проекти, които или минатъ на едно четене по мнението на правителството, трѣбва да бѣдатъ предварително изпратени въ комисията на разучване и освѣтление. Така става другаде.

Министър В. Молловъ: Споредъ кой параграфъ отъ правилника?

К. Пастуховъ (с. д): Споредъ всичкитѣ параграфи и традиции на Парламента.

Министър В. Молловъ: Споредъ всички параграфи на всички конституции въ свѣта и, специално, споредъ нашата врачанска конституция!

К. Пастуховъ (с. д): Тя е много добра, особено . . .

Министър В. Молловъ: Особено когато има пожаръ.

К. Пастуховъ (с. д): . . . когато трѣбва да ви прехвърли въ Ломъ. Тогава е добъръ Иванъ Симеоновъ, сега е лошъ и всички сж лоши!

Министър В. Молловъ: Не сж лоши.

К. Пастуховъ (с. д): Недейте говори по този въпросъ. Вие обичате съ всички да се заядате и затуй нѣмате никакъвъ приятель въ Народното събрание. (Смѣхъ всрѣдъ сговориститѣ)

Министър В. Молловъ: Такива като Васъ нѣмамъ.

К. Пастуховъ (с. д): Не само въ нашата срѣда, но и въ вашата ги нѣмате.

Министър В. Молловъ: Е, нѣмамъ ги!

Отъ сговориститѣ: Имашъ грѣшка!

К. Пастуховъ (с. д): Азъ минавамъ по-нататкъ.

Министър В. Молловъ: По-добре минавай нататкъ.

Нѣкой отъ сговориститѣ: На кой въпросъ?

К. Пастуховъ (с. д): На този, който ме интересува.

К. Куневъ (д. сг): Въ всѣки случай, г. министъръ Молловъ има повече приятели отъ Васъ.

К. Пастуховъ (с. д): Първиятъ министъръ, г. Ляпчевъ, когато се поискаха обяснения отъ Народното събрание, дали приемането на протокола по принципъ не означава и приемане по принципъ акционерната форма за Народната банка, искаше да отклони въпроса. Дори се опита да направи една по-опредѣлена декларация въ смисълъ, че този въпросъ не е поставенъ сега на разрешение, че това е едно мнение, препорѣка на финансовия комитетъ, който иска, който желае въ интереса на своята работа да внесе единство въ всички банки, обаче отъ това не следва още, че въпросътъ е предрешенъ. Тия възражения той направи не само на насъ, опозиционеритѣ, но тѣзи възражения той направи и на г. Данаиловъ, членъ на болшинството, който въ този смисълъ тълкуваше приложението къмъ протокола, че въпросътъ за формата на банката е предрешенъ, а именно, че компромисътъ се състои въ това, не сега-сега да бѣде възприета акционерната форма, а въ течение на единъ срокъ, по-късно, по съгласие на дветѣ страни. Даже г. Ради Василевъ — припомнявамъ си — се намѣси въ пренията и поиска, единъ видъ като автентично тълкуване, да се приеме, че Народното събрание тълкува тѣй протокола, както г. Ляпчевъ иска да му даде смисълъ, а не тѣй, както нѣкои поддържатъ, че е въ духа и буквата на предложения за одобрение протоколъ. Е добре, по този въпросъ азъ бихъ желалъ да се уличи правителството. Азъ не искамъ да се повърнемъ къмъ разглеждане на въпроса, коя форма на банката е за предпочитане, акционерната или сегашната форма; по тоя въпросъ вече имаме установени мнения, едни сж за, други противъ. Нашитѣ предпочитания за държавната форма на Народната банка, за сегашната форма, могатъ да не се взематъ подъ внимание, но практически въпросътъ се слага: правителството смѣта ли да издържи тази позиция докрай и да запази сегашното положение на банката, или следъ като се приеме

заемът и mine известен кжсь срокъ, ще се почнатъ преговори за превръщането ѝ въ акционерна, съгласно указанията на финансовия комитетъ?

Министъръ В. Молловъ: Виждамъ, че не сте тукъ, ами сте на Олимпъ още. Никога не е ставало дума за това и мога да ви увѣря, че въ скоро време Народната банка нѣма да стане акционерна.

К. Пастуховъ (с.д.): „Въ скоро време“ — не е важно; за мене е важно, че въ никое време за васъ нѣма да бѣде решенъ така въпросътъ.

Министъръ В. Молловъ: Това ви е заявено. Вие самъ си поставяте въпроса и самъ си отговаряте.

К. Пастуховъ (с.д.): За мене е ясно, че въ скоро време нѣма да стане, не изглежда да стане; за мене е ясно, че тукъ има една победа на правителството съ измѣнението на първоначалния текстъ на протокола, като вмѣсто „тукъ-таки да се обърне Народната банка въ акционерна“ е приетъ изразътъ „по взаимно съгласие“. Оставена е една свобода на действие, но все пакъ азъ искамъ да зная каква ще бѣде политиката на правителството.

Министъръ В. Молловъ: Нееднократно е обявявана тукъ и не се е промѣнила.

К. Пастуховъ (с.д.): Въ скоро време нѣма да го направите.

Д. Грънчаровъ (з.в.): При новъ заемъ.

Министъръ В. Молловъ: Като правителство нѣма да направимъ промѣна на банката. Какво искате да кажете — „въ скоро време“?

Г. Чернооковъ (с.д.): Формитъ на една обществена институция, каквато е банката, не могатъ да бѣдатъ вѣчни. Това Вие знаете като диалектикъ.

К. Пастуховъ (с.д.): Тѣзи схоластични спорове и одумки да ги оставимъ настрана. Ясно е поставенъ въпросътъ: ще пристѣпите ли къмъ измѣнение, ако не днесъ, подиръ година — две и това измѣнение въ духа ли е на протокола или не? Ето, този въпросъ не е отстраненъ. И тѣмъ е една отъ мжчнотинитъ, една отъ лошитъ, отъ отрицателнитъ страни на заема. И тая страна не е отстранена съ едно положително увѣрение отъ страна на правителството, освенъ съ онѣзи възражения, че вие искате съ вашето тълкувание — че трѣбва да се обърне банката на акционерна — да подпомогнете финансовия комитетъ. Кой иска това, кой го желае това? Азъ не вѣрвамъ отъ срѣдата на опозицията да го желае нѣкой. Азъ не вѣрвамъ, че го желае нѣкой и отъ вашата срѣда. Може би много малко хора ще се намѣрятъ искрени привърженици на акционерната форма на банката.

Н. Пѣдаревъ (д.сг.): Тогава трѣбва да бѣдете спокойни, щомъ така вѣрвате.

К. Пастуховъ (с.д.): Искамъ да вѣрвамъ, че и въ вашата срѣда грамадното мнозинство е за сегашната форма.

Но въпросътъ не е само за нашитъ желания и за нашитъ вѣрвания. Той не е вътрешенъ политически въпросъ, за да бѣде разрешенъ само отъ насъ съ болшинство или съ малцинство. Той е станалъ единъ международенъ въпросъ, той е едно отношение между насъ въ България като цѣло и една друга страна, на която мнението е едно, а нашето мнение е друго. И на думитъ, следователно, не можемъ да дадемъ тази цена, каквато вие искате да имъ дадете, освенъ съ едни по-категорични увѣрения.

Г. г. народни представители! Другъ въпросъ, който се повдига и който е актуеленъ сега и не бива да се избѣгва, то е въпросътъ за „Дисконто Гезелшафтъ“. Да, тоя въпросъ сѣществувалъ, въ сѣщината на работата е той. Защо? Защото какъ можемъ да приемемъ да сключимъ единъ заемъ, безъ да знаемъ отношенията на „Дисконто Гезелшафтъ“? Г. министърътъ на финанситъ каза: „Когато дойде тоя въпросъ, азъ ще ви занимавамъ съ него“. Много лесно е да се каже това и лесно може да се отговори. Но азъ мисля, като си дадемъ смѣтка за перипетитъ, презъ които въпросътъ е миналъ, че това възражение не засѣга сѣщността, а е формално възражение, че то е едно срѣдство — сега-сега да mine главниятъ въпросъ,

а следъ това вече ще сезираме Народното събрание съ другия въпросъ. Не искамъ да река, че финансовиятъ министъръ, подиръ тия декларации, които направилъ тукъ, ще иска да избѣгне Народното събрание и да не внесе едно предложение за одобрение отъ Събранието компромисната формула, ако трѣбва да се отиде на арбитражъ. Тамъ не е думата ми. По-важното е, има ли нѣкакви поети ангажменти въ свръзка съ заема, устни или писмени? Защото съглашенията ставатъ и писмени, съглашенията ставатъ и устни въ форма на честна дума. Азъ желая да се обясни на Народното събрание какъ се преодоляха, съ цената на що, тия прѣчки на Дисконто Гезелшафтъ, поставени въ Женева, по сключването на нашия заемъ? Съ други думи: на коя база би желалъ г. Молловъ да приеме да разговаря и да преговаря съ Дисконто Гезелшафтъ? Тукъ, въ Народното събрание, ние спорихме. Първиятъ въпросъ бѣ: трѣбва ли въобще претенциитъ да бѣдатъ взети подъ внимание въ връзка съ заема? После въпросътъ еволюира: ако трѣбва да се разгледа тия претенции, то въ каква форма и какъ трѣбва да се свѣржатъ? И тамъ е спорътъ. Дисконто Гезелшафтъ казва: вие, българската държава, имате съ менъ вземане-даване; ние ще се споразумѣемъ помежду си, оставете всички други смѣтки на Народната банка къмъ мене, на българското правителство къмъ Германия и къмъ други фактори. За Дисконто Гезелшафтъ има две страни: България отъ една страна и самото то отъ друга страна. Елате да си разгледаме смѣткитъ, казва Дисконто Гезелшафтъ. Позицията, обаче, която тукъ въ Народното събрание бѣ застъпена и която бѣ възприелъ дори г. министъръ-председателътъ, бѣ следната: тоя комплексъ отъ вземания-давания между България и Дисконто Гезелшафтъ, между германското правителство и Народната банка, въ тѣхната сложностъ, да бѣдатъ предметъ на съвмѣстно разглеждане и уреждане, смѣтайки, че чрезъ това ние намираме една по-добра база за разбирателство и по-изгодни условия за една спогодба. Е добре, тая позиция държи ли се, или има устно или писмено съглашение, увѣрение, намекване между финансовия министъръ на България и Дисконто Гезелшафтъ, направо на него дадено или посредствомъ други лица, които сѣ били посредници въ уреждането на спора, че следъ приемането на договора за заема ще се пристѣпи и къмъ уреждането претенциитъ на Дисконто Гезелшафтъ?

Тѣзи декларации не се даватъ въ Народното събрание. Вчера въпросътъ се повдигна тукъ, но г. Молловъ отбѣгна да отговори на него. Той го смѣта страниченъ въпросъ, неимеющъ прѣка връзка съ заема. Формално да, но дори и формално не може да се каже да. Толкозъ повече, че претенциитъ, които Дисконто Гезелшафтъ е предявилъ още при разглеждането на бѣжанския заемъ — претенции, по които г. Молловъ говори, че е имало едно провизорно споразумение, наистина невъзприето отъ българското правителство — тия претенции сѣ увеличили, станали сѣ настоятелни, когато дойде вече въпросътъ за сегашния заемъ. Тѣ сѣществуватъ, г. г. народни представители, тѣхъ не можете да ги изкорените отъ сѣщността на работата. Следователно, ако тукъ се отбѣгва да се отговори на този въпросъ чрезъ една изрична декларация, азъ смѣтамъ, че правителството търси едно улеснение за себе си, сѣ по-малко критики да може да прекара предложението за одобрението на заема. Но наша длъжностъ, като народни представители, е да повдигнемъ този въпросъ въ пленума, понеже договорътъ нѣма да отиде въ комисията, и да поискаме и сегашнай-настоятелни обяснения отъ правителството чрезъ министъра на финанситъ или чрезъ министъръ-председателя.

Министъръ В. Молловъ: Тѣ ви се дадоха вчера. По-ясни нѣма.

К. Пастуховъ (с.д.): Вчерта, г. министре — нека го потрета — Вие не дадохте никакви задоволителни, ясни, категорични, несъмнени декларации по спора или по претенциитъ на Дисконто Гезелшафтъ съ България. Ясно и положително може да се смѣтне отъ Вашитъ думи само изявлението, че тоя въпросъ ще го внесете въ Народното събрание.

Министъръ В. Молловъ: Какво искате повече отъ това?

К. Пастуховъ (с.д.): А, какво искате повече? Че тукъ, въ Народното събрание, ставаха толкова оживени дебати! Защо ставаха тѣ? За лихвения процентъ ли, за паричния пазаръ ли, за други технически условия по сключването на заема ли? Не, тѣ се въртѣха главно около два въпроса: за фор-

мата на Народната банка и за прегенциите на Дисконто Гезелшафт. По първия въпрос нѣмаме ясни увѣрения, той се изплъзва отъ контролата на Народното събрание.

Министъръ В. Молловъ: Това е съвършено невѣрно, това е клевета.

К. Пастуховъ (с. д): По втория въпросъ нѣмаме никакви увѣрения: . . .

Министъръ В. Молловъ: А-ха, нѣмате! Преди малко ви ги дадохъ.

К. Пастуховъ (с. д): . . . освенъ това, че ще има единъ компромисъ, който ще мине презъ Народното събрание.

Министъръ В. Молловъ: За Народната банка ли?

К. Пастуховъ (с. д): За Дисконто Гезелшафтъ.

Министъръ В. Молловъ: Нѣма да има компромисъ, не съмъ Ви казалъ „компромисъ“. Казахъ ви: „Ако се дойде до арбитражъ, ще се иска разрешение отъ Народното събрание“. Това е.

К. Пастуховъ (с. д): Е добре, г. министре на финансите, опровергайте тая мѣла, тия сведения, които ни ги дава не само нашиятъ печатъ, но и чуждиятъ печатъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. Пастуховъ! Я да говоримъ безъ ораторски приказки! Какво искате Вие отъ Дисконто? Азъ ще Ви обясня въпроса съ Дисконто за две минути. Дисконто се явява съ известни претенции. Тѣ не сѣ отъ вчера; тѣ не сѣ откогато се заговори за заема, тѣ сѣ съществуватъ. Преди да дойде днешното правителство, Дисконто е преговаряло съ други. Когато се уреждаше въпросътъ за заема, Дисконто искаше да се реши неговиятъ въпросъ преди да се емитира, преди да се сключи заемътъ. Ние смѣтахме, че това не можемъ да приемемъ, и остана, че въпросътъ на Дисконто ще се гледа, следъ като заемътъ се емитира. Това бѣше една придобивка не, това бѣше една лоялност на Дисконто спрямо правителството, спрямо България, че то се откажа да наблѣга разрешението на неговитѣ претенции да стане въ предвечерието на сключването на заема. Този е въпросътъ. Никакви адвокатски извъртвания не сѣ нужди. Какви стракове има? Азъ бихъ желалъ да зная, кой е този господинъ, на когото, като се сложи много просто и много ясно въпросътъ, че Дисконто, по силата на тѣзи и онѣзи договори, се явява съ известни претенции, може да каже, че той не желае да го решава. Може ли той да продължава да не го решава? И да ви кажа ли какво азъ съмъ казалъ? Азъ съмъ казалъ, че не мога да решавамъ тѣзи въпроси съ Дисконто само, а трѣбва да ги решавамъ съ знанието и по възможностъ съ участието на онзи кредиторъ, който държи въ рѣцетѣ си всичкитѣ наши приходи, и който казва: азъ имамъ да вземамъ толкова много отъ васъ, че вие никога нѣма да се доизплатите. Е добре, на този силенъ кредиторъ, когато се явятъ други мои кредитори, азъ имамъ дълга да кажа, че не желая да сключвамъ сдѣлки противъ него, защото съмъ убеденъ — и тъй е — че този главенъ, политически кредиторъ, който иска да вземе всичко и който казва „вземамъ само възможното“, ако се явятъ други кредитори, ще трѣбва да намали своитѣ вземания. Това е моето разбиране. И този е единствениятъ пѣтъ. И тъй ще бѣде. И не може да бѣде иначе. Това е казано на Дисконто: вашитѣ искания не могатъ да се взематъ подъ внимание, докогато не бѣде въ положение и главниятъ кредиторъ да участвува. Главниятъ кредиторъ по едно време каза: „Азъ съмъ наблюдателъ“, защото той претендира — и основателно — че има право да наблюдава, да не би да се намѣри едно правителство, което да задължи България повече, отколкото трѣбва, спрямо Дисконто. Той това го прави за своя си интересъ. Е добре, азъ лично искахъ този главенъ кредиторъ да бѣде много ясно освѣтленъ по въпроса. И поради този заемъ работата дойде дотамъ, че той биде не само ясно освѣтленъ, но чрезъ неговитѣ най-видни представители — тия господа, които сѣ въ Съвета на Обществото на народитѣ — той ни застави да уредимъ въпроса съ Дисконто. А Дисконто бѣше толкозъ лоялно, че се съгласи да не ни постави ножа на гърлото при сключването на заема, а следъ това. (Смѣхъ и ржкоплѣскания въ лѣвицата)

Какво се смѣте? Какво смѣшно има тукъ? Азъ бихъ желалъ да зная, този, който иска да поеме властта, какъ

ще смѣе да слага иначе този въпросъ? Какво смѣшно има тукъ? Въ цѣлия този споръ съ Дисконто правителството извоюва две нѣща. Първото, което то извоюва, е, че представителитѣ на нашия политически кредитъ сѣ напълно въ течение на въпроса за Дисконто, че тѣ съзнаха нуждата да се разгледа този въпросъ. Тѣ е. Второто е, че правителството успѣ да не допустне да се решава този въпросъ, когато води преговори за сключване на единъ заемъ, а отложи решаването му следъ сключването на заема. Какво искате повече да направи едно правителство по отношение на Дисконто? Азъ бихъ казалъ друго: колко по-отсѣлчиво би могло да бѣде Дисконто или който и да билъ другъ кредиторъ, въ неговото положение спрямо насъ? Всичко това, обаче, се забравя и се говори: „Дисконто, Дисконто“. Така стои въпросътъ съ Дисконто.

Азъ не желая да ви занимавамъ и съ мнението на почитаемата комисия отъ юристи. Тамъ бѣхъ повикалъ г. Малиновъ като юристъ, не като политикъ. Той намѣри за добре да предпочете да бѣде политикъ, вмѣсто да бѣде юристъ, и си отиде. „Азъ, казва, смѣтамъ, че този въпросъ е политически, не е юридически. Ако правителството ме повика на една политическа конференция, тогава ще си дамъ мнението. Но въпросътъ не е юридически“. И въроятно той се е посмѣлъ на нѣкои юристи — не знамъ юридическитѣ отношения какви сѣ — и си отиде. Господата, неговии колеги, се поразсърдиха. Азъ отидохъ на другото заседание и ги поуспокоихъ. Азъ имъ казахъ: г. Малиновъ е правъ; той иска да говори като политикъ; той ще чуе моето мнение като политикъ, но азъ нѣма да търся отъ него решение на въпроса, азъ нѣма да се изложамъ политически деятель и като министъръ-председателъ да чакамъ г. Малиновъ или кой и да е другъ да ми дава мнение по политическитѣ въпроси. Азъ ще си излѣза съ свое мнение, когато дойде да се разглежда въпросътъ. Г. Малиновъ ще го чуе, ще го критикува. Като юристъ, той не пожела да си даде мнението и си отиде. Нѣмамъ никаква сръдня. Той запази позициитѣ си като политикъ. Бихъ желалъ да си запази и тукъ позициитѣ като държавникъ. Ще видите и г. г. юриститѣ въ комисията какви мнения сѣ дали. Тѣ не сѣ такива, както се смѣта. Ще дойде време, ще се чуятъ и тѣхнитѣ мнения. Този въпросъ не може да не се гледа, ще се гледа. Има два начина за разрешаването на този въпросъ. Единиятъ е, дветѣ страни да се споразумѣятъ; другиятъ е, ако не се споразумѣятъ, да търсятъ спогодба. (Смѣхъ въ лѣвицата) Какъвъ другъ начинъ вие ще ми представите? Вие война ли ще водите съ нѣкого? Ами какво смѣшно има тукъ? Отъ дветѣ едно ще бѣде.

Но азъ ви заявявамъ, че нищо уговорено нѣма, освенъ това, което здравиятъ смисълъ заповѣдва, когато има да се решава единъ въпросъ. А има и една придобивка: че не е допустнато да се разглежда въпросътъ съ Дисконто въ течение на преговоритѣ за сключването на заема; че по този въпросъ ние имаме съгласието не, а имаме желанието на главния кредиторъ, който утре ще иска 43 милиона златни франка на годината, за споразумение. Той е сериозниятъ въпросъ за мене. А всички тия въпроси сѣ свързани единъ съ други. Какво страшно има тукъ? И какво се уговаря съ заема? Нищо абсолютно не се уговаря.

И. Януловъ (с. д): Нашитѣ вземания отъ Германия се забравятъ. Тамъ е цѣлиятъ въпросъ. А вашата формула се състоеше въ това: да се разгледатъ едновременно и двата въпроса: претенциитѣ на Дисконто Гезелшафтъ и нашитѣ вземания отъ Германия. Тамъ е мъртвата точка. Вие разбирате много добре въпроса.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. Януловъ! Азъ разбирамъ въпроса много добре и затова много добре съмъ го сложилъ, и когато съмъ го сложилъ, съмъ въ положението да заявя, че съмъ спечелилъ каузата си, защото тѣзи, които ще искатъ 43 милиона златни лева следъ нѣкоя година отъ насъ, знаятъ, че ние трѣбва да се спогодимъ и съ този кредиторъ. Това е то.

К. Пастуховъ (с. д): Ако е дума, г. г. народни представители, до позиции, до придобивки. . .

Н. Мушановъ (д): Писма има размиѣнени, защо не ги дадете?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Какво писмо?

Н. Мушановъ (д): Г. министърът на финансите каза, че имало писма размѣнени.

Министъръ В. Молловъ: Кой Ви е казалъ това?

Н. Мушановъ (д): Вестникъ „Утро“.

Министъръ В. Молловъ: Азъ не съмъ „Утро“. (Смѣхъ)

К. Пастуховъ (с. д): Г. г. народни представители! Ако е дума за нашитѣ позиции по спора съ Дисконто Гезелшафтъ...

А. Малиновъ (д): Ще позволите ли, понеже намѣсихте моегo име, да кажа две думи?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Кажете.

А. Малиновъ (д): И съ разрешение на оратора?

К. Пастуховъ (с. д): Може.

А. Малиновъ (д): Г. г. народни представители! Въпросътъ, който зачехна въ своя говоръ министъръ-председателътъ, е следниятъ: първо, каква е била задачата на комисията, натоварена отъ Министерския съветъ, да проучи въпроса за дълга на държавата спрямо Дисконто Гезелшафтъ, и второ, кои сѫ причинитѣ, които сѫ ме накарали да се откажа отъ тая честъ, която ми е била направена отъ правителството, да взема участие въ изучаването на тоя въпросъ и като резултатъ отъ неговото изучаване да дамъ моето мнение като правникъ?

Въ писмото, съ което комисията бѣ натоварена да прецени въпроса за отношенията на държавата спрямо Дисконто Гезелшафтъ, се казваше — забележете добре — следното: първо, да проследи въпроса за отношенията на държавата спрямо Дисконто Гезелшафтъ въ връзка съ креансата на Българската народна банка спрямо сѣщата банка Дисконто Гезелшафтъ и спрямо други банки; друго — казано: да свърже първия въпросъ съ втория, за авоаритѣ на Българската народна банка спрямо други германски банки; второ — забележете още по-добре — комисията да проучи въпроса за вземанията на българската държава спрямо Райха; и трето — забележете още по-добре — всичкитѣ тия въпроси да ги разгледа въ връзка съ Ньойския договоръ за миръ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Т. е. съ репарациитѣ.

А. Малиновъ (д): Следователно, всички тия въпроси сѫ сложени въ една плоскостъ не тѣсно юридическа, а въ една плоскостъ политическа. Защото да свържете всичкитѣ тия въпроси за отношенията, за дълговетѣ на държавата спрямо Дисконто, за креансата на българската държава спрямо Райха и т. н. и да ги разгледате въ зависимостъ отъ Ньойския договоръ за миръ, сир. да решите и следната задача: дали нашиятъ дългъ по договоритѣ за заемъ съ Дисконто Гезелшафтъ е дългъ политически или е дългъ граждански — тоя въпросъ не е изключително отъ компетенцията на юриста, тоя въпросъ е отъ компетенцията на отговорния политикъ, на правителството. Що се касае до отношенията ни конкурентни съ банката, съ Райха, тоя въпросъ е пъкъ въпросъ и финансовъ. И затова на комисията — това е записано въ протокола и, ако вастъ ви интересува, не остава нищо друго, освенъ да го изискате и прочетете — азъ казахъ: по тѣй голѣмитѣ, по тѣй сѣдбоноснитѣ въпроси, ако не за България, за българския фиска, за българската хазна, добре е да бждатъ консултирани и видни български финансисти, и видни български общественици, представители на партиитѣ и въ последна линия да бждатъ консултирани и юриститѣ, тогава само азъ бихъ могълъ да остана, иначе, какво ще дира тукъ? При това, когато зададохъ въпросъ, какво ще дира, съобщихъ на комисията следния фактъ. Тукъ е министърътъ на финансите, всичкитѣ ми уважения къмъ него. Тоя фактъ го съобщихъ преди петъ или шестъ месеци въ единственото заседание на комисията, въ което азъ вземахъ участие; следователно, не бихъ могълъ да зная тогава, какво ще стане днесъ, та да правя едни изявления съ огледъ на това, какъ се подема днесъ въпросътъ за отношенията ни съ Дисконто Гезелшафтъ въ Народното събрание. Казахъ на комисията: ако е въпросъ да разискваме нашитѣ отношения спрямо Дисконто Гезелшафтъ само отъ гледна точка на юриста, въ такъвъ слу-

чай нашата мисия е безполезна, ненужна, затова, защото държа отъ г. министра на финансите — това е записано въ протокола — че по принципъ правителството е решило вече да изпрати спора ни съ Дисконто Гезелшафтъ на арбитра да го разрешатъ. Ако цѣлятъ въпросъ за отношенията ни спрямо Дисконто Гезелшафтъ, ще има да се разгледа само отъ гледна точка на договора за заемъ отъ 1914 г., не отъ гледна точка и политическа, въ такъвъ случай, по-добре пригответе досието си, документитѣ си, които ще изпратите на бждещия арбитражъ или на бждещитѣ арбитражи, които ще има да решаватъ тѣзи проблеми въ тѣснитѣ рамки на договора за заемъ отъ 1914 г. И вие ще се съгласите, г. г. народни представители, съ мене: ако цѣлятъ проблемъ за нашитѣ отношения съ Дисконто ще има да се реши само въ тѣснитѣ рамки на договора и то ще се решава отъ единъ или мнозина арбитражи, какво ще има да върши тази комисия? Очевидно — нищо. Очевидно ще трѣбва да пригответъ досието, ще трѣбва да си намѣримъ адвоката, който ще има да пледира интереситѣ на България при тоя арбитражъ.

Г. Чернооковъ (д. сг): Г. Малиновъ! Не допускате ли, че това Ваше мнение стенографирано ще го намѣрите въ досието на адвоката на Дисконто? Можете да бждете увѣрени въ това.

А. Малиновъ (д): Моля Ви се, г. Чернооковъ, азъ днесъ прочетохъ статията въ „Свободна речъ“, че съмъ продалъ интереситѣ на България. Зная кой я е написалъ. На Васъ обяснения не давамъ, а на Народното събрание, съ разрешението на г. министъръ-председателя, оратора и Народното събрание. А вие ще ги напишете статията и ще защититѣ интереситѣ на България. А това, което бѣше написано днесъ въ „Свободна речъ“ — че ние продаваме България и отваряме кеснитѣ на фиска, а вие ги пазите и че това е резултатътъ отъ въпроситѣ, които ние повдигаме! Това е много...

Н. Мушановъ (д): Мерзко.

А. Малиновъ (д): Азъ не казвамъ тая дума.

Н. Мушановъ (д): Азъ я казвамъ защото е мерзко.

А. Малиновъ (д): Азъ още единъ пътъ ще ви кажа: вотирането на заема съ Дисконто бѣше фатално за бждещото на България. Нека се пазимъ въ днешнитѣ дни, когато ще има да ликвидираме тоя дългъ да не стане тая ликвидация фатална за фиска. И тогава, въ онѣзи минути, преди много години, трагични за мнозина, за насъ, за мене, за моя другаръ тогава, г. Ляпчевъ, ние искахме да бждемъ изслушани. Не бѣхме чути. Нека поне днесъ да се чуемъ единъ другъ.

Връщамъ се къмъ своята основна мисль. Правъ е министъръ-председателътъ, че въпросътъ, доколкото е политически, по него ще си вземе решение правителството. Ако азъ бихъ билъ на негово мѣсто, или койго и да е другъ, ще каже сѣщото. Но въ такъвъ случай очевидно комисията отъ юристи, като юристи, е ненужна. За какво ще питате вие юристи, ако сложите въпроса въ тѣснитѣ рамки на заема? Недейте го слага така. Мене ми е дори неудобно азъ днесъ да го разисквамъ тукъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: А, това е право. И най-малко удобно е да го повдигате.

А. Малиновъ (д): Вижте, г. Ляпчевъ, какъ се сѣчатъ. Ще ми позволите да го избѣгна.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Така!

А. Малиновъ (д): Подобно заявление отъ Васъ цена.

Г. Чернооковъ (д. сг): (Казва нѣщо)

А. Малиновъ (д): Г. Чернооковъ! Опичайте си акъла. Министъръ-председателътъ по-добре ще защити интереситѣ на България, отколкото вие.

Г. Чернооковъ (д. сг): Вие сте много голѣмъ, за да щадите моята честъ.

А. Малиновъ (д): Тукъ нѣма да решаваме въпросъ за честъ.

Г. Чернооковъ (д.сг): Не само азъ не съмъ съгласенъ, но всички членове, Ваши колеги юристи въ комисията, не сж съгласни, че не могло да се направи никакво възражение на Дисконто на юридическа база въ тѣснитѣ рамки на договора. И, следователно, ако Вие твърдите, че България не може да направи никакви юридически възражения срещу претенцията на Дисконто, очевидно, това Ваше мнение ползува Дисконто. Само това казвамъ и нищо друго.

А. Малиновъ (д): Г. Чернооковъ! Другата защита — партийната — Вие ще направите тамъ, гдето трѣбва. Тукъ не забравяйте, че не сте журналистъ и не сте членъ само отъ болшинството или отъ Демократическия сговоръ. Тукъ всички сме народни представители и като такива трѣбва да разискваме тоя въпросъ. Тукъ не е въпросъ за честъ или безчестие. Безчестници нѣма въ тоя Парламентъ, не може да има. Но всички ние ще трѣбва да си сложимъ въпроситѣ, ясно, открито, да се ориентираме всестранно и съ огледъ на голѣмитѣ интереси на нацията, на фиска да разрешимъ проблемата. Вие говорите за финанси, които били спасени. Бюджетътъ се билъ приключилъ вече съ реаленъ излишъкъ отъ 60.000.000 л., казва уважаемиятъ г. министъръ на финанситѣ. Да бжде така. Пъкъ на негово мѣсто, съ огледъ на утрешния заемъ, може би, и азъ бихъ държалъ този езикъ. Но азъ съмъ дълбоко убеденъ, че българскитѣ финанси още не сж излѣзли на равнището, че положението е тежко. Нѣма по-голѣмъ проблемъ отъ проблема за оздравяването на тѣзи финанси. Тѣ никога нѣма да се оздравятъ, ако ние отъ денъ на денъ ще увеличаваме задълженията на фиска, ще го караме да плаща дори и това — по недоглеждане, по нежелание да изучимъ — което той не дължи. Въ тази плоскостъ се слага въпросътъ, не въ друга, не въ плоскостта на нѣкакви обвинения или въ плоскостта на нѣкакви подозрения.

Отъ друга страна, азъ имамъ предъ видъ това, което вече е станало на нѣколко пъти. По Деклозиеровото дѣло бѣхме осъдени при дълбокото убеждение на Парламента, че ние тѣзи суми не дължимъ. И позволете ми тая държостъ, да кажа, че компартиотитѣ на Деклозиера отъ гледна точка на моралъ, на високъ общественъ моралъ, смѣтатъ, че Деклозиеръ нѣма право да иска тѣзи пари. Ние имаме другъ единъ случай, дето сме осъдени безъ Парламентътъ предварително да е далъ своето съгласие на изпълнителната властъ — ако не се лъжа, по дълга на Dette publique. Тамъ ни осъдиха да платимъ стотици и стотици милиони. Азъ и другъ пътъ съмъ повдигалъ този въпросъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: То е по договоритѣ, г. Малиновъ.

А. Малиновъ (д): Не зная какво става. Тѣй е, г. Ляпчевъ. Отъ цитираниѣ два факта — а азъ бихъ могълъ да цитирамъ още редица факти — искамъ да заключа, че всѣкога и въ всички случаи отъ тоя характеръ все България е бита, все фискътъ дължи. Но най-после, ако вие свържете въпроса, ако вие можете да свържете въпроса за дълга на държавата спрямо Дисконто Гезелшафтъ по договора за заема отъ 1914 г. съ креанситѣ на България, ако вие можете да повдигнете въпроса за компенсациитѣ, ако вие можете да сложите цѣлния проблемъ въ областта на политиката, ако за решаването на този проблемъ, както казва г. министъръ-председателъ, вие можете да спечелите голѣмия политически кредитъ, който нѣма смѣтка да забатачваме все повече и повече, защото колкото повече забатачваме, толкова по-малко остава за него — азъ разбирамъ това — ако тѣй широко могатъ да се сложатъ въпроситѣ и така да се подемъ, така да се реши проблемътъ, по моитѣ скромни разбирания, преди всичко на политикъ, на общественикъ, който има своята, не правната, а моралната отговорностъ — а такава е моето разбиране и като народенъ представителъ; за щастие, то не се различава и отъ моето разбиране като правникъ — ето това пледирахъ азъ тамъ, това пледирамъ и тукъ. Какво има лошо въ това? Нима това е шиканъ, нима това е обструкция? Нима повдигането на този въпросъ е продиктувано, както го оповести печатътъ следъ вчерашнитѣ разисквания, за да продамъ България, или за да ѝ помогна? Вие можете да ме упрекнете въ едно — въ неразбиране на въпроса като правникъ, като общественикъ. Но азъ, който ви казахъ преди малко, че не е въпросъ за честъ и безчестие, че тукъ нѣма безчестници, ви казвамъ: недейте изнася въпроса обществено въ тази плоскостъ, че тукъ (Сочи лѣвицата) сж все безчестници, все предатели, все шиканиратъ, а тамъ (Сочи болшинството) сте патриоти. По тѣзи въпроси поне ние и

вие ще трѣбва да си подадемъ ръка. Този сговоръ — с. о. вортътъ да бждемъ полезни на България — тѣй стои надъ другия Сговоръ, интереситѣ на който вие очевидно искате да защитите. (Ржкоплѣскания отъ демократитѣ).

Председателствуващъ А. Христовъ: Има думата г. министъръ-председателъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Азъ съмъ много доволенъ отъ всичкото това, което се каза, защото се надѣвамъ, че ще се взематъ много добри бележки отъ самитѣ господа, които повдигатъ тия въпроси и ги повдигатъ съвсемъ ненавременно и неумѣстно.

А. Малиновъ (д): Г. министъръ-председателю! Утре ще бжде късно.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Моля, моля, Вие нѣма да поправите сега нищо, г. Малиновъ.

Министъръ В. Молловъ: Азъ заявихъ, че безъ съгласието на Народното събрание нищо нѣма да се направи. Бждете спокойни, г. Малиновъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Ето защо, наложете си малко повече търпение и ще видите, че всичко се е обмислило и максималното се е спечелило. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Председателствуващъ А. Христовъ: Продължете, г. Пастуховъ.

К. Пастуховъ (с.д): Г. г. народни представители! Въ усилията на правителството да защити интереситѣ на България никой отъ насъ нѣма да му прави прѣчка. Азъ нѣма да продължа по-нататъкъ по сѣщия въпросъ, обаче ще забележа само, че ако е работа за едно вътрешно политическо отношение, Народното събрание е по-властно да измѣни съ своя вотъ, като приеме или отхвърли, това предложение на правителството. Ала по едно отношение съ вънкашни сръбѣи властта на правителството е по-голѣма и Парламентътъ е въ неблагоприятното положение да приеме или да отхвърли.

Ето защо предупредителнитѣ думи иматъ своя смисълъ, за да бжде ориентирано правителството въ една или друга посока, докогато още не е късно. Но всичкото това наше отношение къмъ заема е въ връзка изобщо съ политиката на правителството за облекчаване финанситѣ на страната и за намиране единъ изходъ отъ положението. Ние, социалиститѣ, които не сме принципи противници на единъ заемъ — това да се разбере добре — ние гласувахме за бѣжанския заемъ при неблагоприятнитѣ му условия като първа крачка за пробивъ не само въ международния пазаръ, но за пробивъ въ международната политика. Обаче цѣлата политика на правителството за изходъ на положението не може да намѣри нашето одобрение. Ние не можемъ, първо, да сподѣлимъ неговия възгледъ за комерсиализиране на нашитѣ задължения и даването имъ преднина предъ политическитѣ задължения, като начинъ, който ще докара най-накрая освобождението на страната отъ тежкитѣ репарационни и други задължения. Ние и сега виждаме дори, както сж комерсиализирани задълженията и каквато тенденция иматъ занаяпредъ да се развиватъ, че положението на страната се отегчава, че бюджетнитѣ сръдства ставатъ недостатъчни за покритията, за посрѣщанията на лихвитѣ и погашенията срещу тѣзи комерсиализирани задължения. И други оратори сж изчислявали предъ васъ, че за досегашнитѣ репарационни и други задължения въ бюджета трѣбва да се отдѣля една сума отъ около 800 милиона или единъ милиардъ лева. Тенденцията на ръста е очевидна, а катастрофата подиръ нѣколко години е неизбежна. Даже министъръ-председателъ, не че желае, но той я намира като едно спасително сръдство, защото тогава финансовитѣ свѣтъ, Европа, всички тѣзи, които държатъ България въ своитѣ ръце, ще видятъ, че при едно нейно желание, показано по единъ несъмненъ начинъ, да устои на задълженията си, тя не е въ положение да ги посрѣща и, за да бжде избавена отъ фалитъ, ще трѣбва да дойде една ревизия на задълженията ѝ, като се направятъ отсрочвания на погашенията и всевъзможни други улеснения. Но до тоя денъ на всички ви е известно, че задълженията ни растатъ. Ние не вървимъ изъ този пътъ, изъ който вървятъ другитѣ победени държави, и които сж добили вече известни резултати. Кои сж причинитѣ на това, не е мѣстото тукъ

да ги разглеждамъ. Но фактътъ е фактъ, че нашето положение е много по-тежко, отколкото положението на Германия. Нѣма да ви я соча като единъ примѣръ, който непременно трѣбва да следваме, защото може-би да не сме въ положение да го следваме, обаче все-таки тя си остава единъ образецъ за насъ. Нейната политика бѣ свързана съ изпълнението на договоритѣ, съ репарационнитѣ и други задължения и заеми и, следователно, тя можа подиръ дълго лѣкатушене въ една и въ друга посока, подиръ една ожесточена борба на саботиране на договоритѣ да наложи единъ новъ курсъ, който всѣки денъ ѝ дава по-добри резултати. Този новъ курсъ го наричатъ курсъ на изпълнение и на споразумение, но той не означава курсъ на една овчедушностъ, на едно безпрекословно изпълнение на всички задължения, които тя има къмъ нейнитѣ кредитори или сили победители. Днесъ Германия дори е въ положение да направи и този същественъ пробивъ — да поиска измѣнението на Доусовия планъ, когато вече почна да плаща 2½ милиарда марки годишно, да извоюва назначаване на финансови и други комисии за проучване на нейното положение и за опредѣляне размѣра на задълженията ѝ споредъ податнитѣ ѝ сили. Ето ви една политика съ резултати, политика, кредитирана въ срѣдата на социалистичѣ въ Германия, въ срѣдата на болшинството отъ германския народъ. Е добре, нашата политика я наричатъ политика на изпълнение на договоритѣ, но тя не е въ пълната смисълъ на думата политика на изпълнение, а е политика на безпрѣкословно подчинение на клаузитѣ на всички задължения и на удовлетворение претенции, основателни и неоснователни, на силни и безсилни, на явни и задкулисни фактори въ Европа. Тая политика, г. г. народни представители, не може да срещне нашето одобрение. Ние сме на страната на правителството, доколкото то се бори и не усвоява една политика на авантюризъмъ спрямо външния свѣтъ, една политика на жбене, на саботиране, на дразнене, на бунтуване противъ външния свѣтъ. Тая политика решително не може да срещне одобрението на българския народъ, нашето съгласие, и нея никой не бива да препоръчва, защото, усвоена, би означавало ускоряване на нашата катастрофа. Но да не изпадаме въ другата крайностъ. Тамъ е въпросътъ. Правителството би следвало да свърже въпроса за заема съ въпроса за репарациитѣ, както е свързанъ другде, или да предпочете репарационни облекчения предъ единъ заемъ, който нѣма да донесе очакванитѣ резултати. Тѣй както вървятъ нашитѣ работи, както бюджетитѣ поне досега сѣ сключвали съ дефицити, при това незапомнено осиромашаване на народа, при тѣзи оскѣдни срѣдства, съ които разполага държавата, при тая невъзможностъ да се увеличатъ данъцитѣ, а повикъ има дори да се намалятъ и трѣбва да станатъ облекчения, възможно е заемътъ, нареденъ възстановителенъ, стабилизационенъ, ликвидационенъ — каквото и име да му кръстите, а азъ мисля, че най-подходящо въ случай е не стабилизационенъ, а ликвидационенъ — да не може да даде очакванитѣ резултати. Въ скоро време, каквито и да бждатъ декларациитѣ на правителството, усърдията му да тури редъ въ нашитѣ бюджети, да наложи една по-голяма пестеливостъ въ финансирането на държавата, отколкото досега, нѣма да се увеличатъ съ успѣхъ. Не следъ дълго време на нова смѣтка ще се погледне пакъ въпросъ за заемъ. Следователно, единъ видъ ще излѣзе, че ние продължаваме довоенната заемна политика на нашитѣ управници. Е добре, тоя изходъ не може да срещне нашето одобрение. И затова думата не е за високия или малкия лихвенъ процентъ, но, ако искате, изобщо за една политика за изходъ отъ днешното непоносимо положение. Ние смѣтаме, че отъ думи правителството трѣбва да премине къмъ дѣла. То не трѣбва да отлага въпроситѣ *ad calendas graecas*, за едно благоприятно стечение на обстоятелствата, а трѣбва овреме да ги повдига.

Отъ друга страна, г. г. народни представители, въпросътъ за външната политика е тѣсно свързанъ и съ вътрешното управление. Държавата трѣбва да има новъ обликъ, нова култура, нова система, нови струи, нови сили, нова ориентировка, а не да се явява като едно продължение на миналото, защото тогава и при най-добритѣ желаниа нѣма да създадете онѣзи условия, които да спомогнатъ за облекчаване на вътрешната криза, за създаване на единъ вътрешенъ миръ, за премахване на остротитѣ въ борбитѣ между разнитѣ партии, съсловия и класи въ нашата страна. И азъ като васъ мога да изповѣдамъ, че не е свойствено за икономическото развитие на нашата страна едно такова изостряне на борбитѣ класови, съсловни и партийни, на каквото ние сме свидетели.

Н. Пждаревъ (д. сг): Главно партийни.

К. Пастуховъ (с. д): Не е желателно да има едно такова ожесточение, разгаръ на страсти, което прѣчи на всички да се издигнатъ надъ катадневната каля и да уловятъ голѣмитѣ въпроси на деня, за да могатъ да ги сложатъ на разрешение и съ по-обща усилія, съ едно по-оформено мнение, да ги отстояватъ предъ външния свѣтъ и да ги направятъ политика на българската държава. Едно такова сепление на общественото мнение въ нашата страна би било желателно, но то е възможно само когато се измѣнятъ и условията на вътрешния живоъ въ страната. Не-дете хвърля укоръ, че само опозицията или нѣкои групи отъ нейната срѣда засилватъ ожесточеността въ борбитѣ срещу управлението или изобщо въ политическия животъ на страната. Вие страдате въ не по-малка степенъ отъ сѣщия грѣхъ. Вие сте се обърнали въ истинския смисълъ на думата не само въ едно партийно управление, но въ едно, както се изразяватъ, класово управление. За пръвъ пътъ вие се явявате сгруппирани около едни буржоазни интереси, държейки смѣтка за желанията и повелитѣ на една група, на една частъ отъ българското общество и разчитайки съ огледъ на тия интереси да завъртите колелото на България. Е добре, тая политика, тоя груповъ интересъ — той създава, той подхранва и недоволствата въ маситѣ, той подсилва ожесточенията, той създава кървавитѣ фронтове, той носи разединението, израждането, отстраняването на голѣмитѣ въпроси на деня, той е прѣчка за развитието на страната. Това трѣбва да бжде промѣнено и за васъ съществува въпросътъ: въ положение ли сте да го измѣните или не сте въ състояние да сторите това, поради природата и манталитета на вашата партия и на вашето управление.

Г. министърътъ на финанситѣ говори, че заемитѣ сѣ и въпросъ на политика. Да, това е вѣрно, само че ние, просто-смъртнитѣ, не знаемъ въ каква пропорция стои икономиката съ политиката въ конкретенъ случай. Всички заеми, които сѣ сключвали у насъ, сѣ сключвали все съ политическа подкладка. Това всички го признаватъ и това е не само у насъ, но и другде. Г. министърътъ на финанситѣ ни каза, че една съседна държава не е могла да сключи заемъ поради вътрешното си управление. Това е така, както е така, че преди нѣколко години, по време на управлението на г. Цанкова, въ английския парламентъ единъ отъ министритѣ заяви, че, докогато въ България съществува единъ режимъ на диктатура, тя нѣма да получи каквато и да било финансова подкрепа отъ страна на английското правителство. Трѣбва да си вземемъ бележка отъ тия декларации на английскитѣ държавни мъже, за да измѣнимъ основитѣ на нашето управление и да създадемъ действителна почва за повдигане престижа на нашата страна предъ чуждия свѣтъ. Ако вътъ отъ партийното управление ние можемъ да говоримъ, че политически сме неблагоприятно гледани въ странство, то се дължи изобщо и на вътрешното управление на нашата страна, на нейнитѣ порядки, на нейния манталитетъ. Ние трѣбва да се доближимъ, значи, до европейското обществено мнение, ние трѣбва да издигнемъ реномето на нашата страна, ние трѣбва да дадемъ доказателства на чуждия свѣтъ, че у насъ има единъ стабилитетъ, почиващъ на свободата, на конституцията и на закона, а не на диктатурата и на терора, че има единъ нормаленъ политически животъ въ страната ни, че тя върви напредъ и ще върви напредъ. И това не е срамно да бжде декларирано.

Ако Германия, г. г. народни представители, може да прави крачка напредъ въ разчупването на репарационнитѣ вериги; ако Германия може да бжде третирана *de jure* и *de facto* като равноправенъ членъ въ Обществото на народитѣ, ако тя е въ положение да повдига единъ по единъ въпроситѣ, които засѣгатъ жизненитѣ интереси на германския народъ — всичко това тя го дължи не само на своята гражданна икономическа и нумерическа сила, но и на своята вътрешна политика, дължи го на народената нова демократия начело съ социалистичѣ, която представлява германския народъ предъ външния свѣтъ и дава гаранции за едно миролюбиво разрешение на всички въпроси.

Н. Пждаревъ (д. сг): Дължи го на силната си държавна и обществена организация.

К. Пастуховъ (с. д): Г. Пждаревъ! Ако Вие следите чуждия печатъ, ако внимавате на декларациитѣ на държавни-

цитъ, едно не можете да отречете — че тѣ подчертаватъ, какво Европа толкова повече ще се отнесе отзивчиво къмъ многобройнитѣ претенции на германската държава, колкото повече германскиятъ народъ дава доказателства, че е скѣсалъ съ политиката на миналото, че нѣма намѣрение да възвѣрне стария режимъ и старитѣ сили и че е затвърдилъ окончателно у себе си режима на републиката и на демокрацията — единъ новъ редъ на нѣщата. Той не е социализмътъ, ще кажете вие. Е да, въ Германия социалистътъ управлява, но нѣма още социализмътъ. Обаче въ Германия имаше една политическа революция, извършена главно отъ работницитѣ, закрепена отъ работницитѣ и други народни сили, има една политическа демокрация, създава се една икономическа демокрация, има единъ стремежъ къмъ извоюване на голѣми социални придобивки, къмъ вмѣкване на работнитѣ маси въ производството чрезъ създаването постепенно на една икономическа демокрация. Въ Германия има тия постудати, тия предусловия, които вдѣхватъ довѣрие на работнитѣ маси, че държавата е нова, че държавата, както казватъ тамъ, принадлежи на германския народъ, че бѣдещето е на синоветѣ на германския народъ. Тамъ, благодарение на тая политика, на тоя курсъ, систематично провежданъ, има довѣрие въ народнитѣ маси, а тѣ сѣ основата за една по-добра добротчина, за едно още по-бѣсково бѣдеще.

Е добре, въ малъкъ мащабъ и България е длѣжна да създаде този новъ редъ на нѣщата, и България е длѣжна не да въздига въ култъ миналото, не да го възкресява, не да си служи съ неговитѣ приѣми, не да продължава неговата политика, защото колкото да я криемъ, свѣтътъ я забелязва и ние въ неговитѣ очи продължаваме незаслужено да бѣдемъ факторъ не на мира, а на размирието, да бѣдемъ лѣвовѣ вързани въ клетка, готови винаги да се хвърлятъ върху своитѣ съседи, да създадатъ неприятности и да подпомогнатъ за опожаряването на Европа. Азъ не казвамъ, че нѣкой управникъ въ България мисли да създава този курсъ на управление, но това е едно ходеще мнѣние, наистина безосновно, обаче то е неопровергано съ осезателни доказателства и сѣ една нова система на управление.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Вие трѣбва да го опровергавате.

К. Пастуховъ (с. д): Ето защо, г. финансови министри, ние не седимъ на Олимпъ. Ние не забравяме далечнитѣ хоризонти, ние не забравяме нашия идеалъ. Ние вѣрваме, че размиръването на Европа изобщо, премахването на насилническитѣ договори и на репарациитѣ, ще стане толкова по-бързо, колкото е по-сила демократическата и социалистическата вѣлна въ свѣта. Колкото по-скоро може въ Англия да дойде едно работническо правителство, въ Франция едно правителство на лѣвитѣ, въ Германия тоже едно правителство на лѣвитѣ — защото въ тѣхъ на народитѣ е гаранцията за мира, защото въ тѣхната душа е проклятието противъ войната, проклятието противъ насилията, проклятието противъ репарациитѣ, защото чрезъ тѣхъ само може да изгрѣе свободата на политическата и на стопанската демокрация — толкова по-скоро победенитѣ държави и народи най-лесно ще могатъ да разкъсатъ букантѣ, които досега ги свързватъ. (Ржкоплѣскания отъ социалдемократитѣ)

П. Стайновъ (д. сг): По заема не чухме нищо.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Азъ ви казахъ, че отъ тѣхъ заема е одобренъ, затова се занимаватъ съ други въпроси.

Председателствуващъ А. Христовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Ради Василевъ.

Р. Василевъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Уважаемиятъ г. Пастуховъ свърши съ думи, изразяващи надеждата, че настѣпва епоха на ржководене съединитѣ на голѣмитѣ европейски държави отъ истинскиятъ демокрация въ тия държави и при тѣхното управление ние можемъ да бѣдемъ сигурни, че голѣмитѣ репарационни вериги и тежести, които ни се сложиха отъ победителитѣ следъ катастрофалната за насъ война, ще бѣдатъ скѣсани, сринати.

Д. Нейковъ (с. д): Петко Стайновъ не вѣрва въ тая работа.

Р. Василевъ (д. сг): Азъ го вѣрвамъ тоже, азъ не съмъ отъ ония, които смѣтатъ, че тия вериги ще траятъ дълго време. Въ историята много пѣти при сключването на миръ на барабанъ победителътъ е налагалъ тежки условия, но сѣ изтичане на времето тия условия едно по едно сѣ отпадали и въ края на краищата отъ тежитѣ условия, наложени при подписването на мира, много малко сѣ изпълнявани. Азъ съмъ тоже съ надежда, че ще дойде време, когато ние ще си отдѣхнемъ отъ нашия голѣмъ репарационенъ товаръ. Не си правя, обаче, илюзията, че това ще бѣде утре, други денъ или въ едно много скоро време. Не смѣтамъ, че нашиятъ кредитори, представени отъ Репарационната комисиия, ще бѣдатъ така жестоки, когато следъ 4—5 години, ние ще имаме да плащаме репарационенъ дългъ повече отъ милиардъ, да ни хванатъ за гушата и да искатъ тѣзи пари. Фактътъ, че при едно бедствие, каквото ни постигна тази година, именно земетресението въ Южна България, тази Репарационна комисиия отсрочи платежи на репарационния дългъ, показва, че действително въ трудни моменти нѣма да се тури вѣжето на врата ни, а ще се направи това, което и самиятъ Нойски договоръ въ чл. чл. 121 и 122 предвижда — че въ времена, когато не е възможно българската държава да посрещне своитѣ репарационни задължения, тогава Репарационната комисиия, по искане на българското правителство, по докладъ отъ междусъюзническата комисиия въ България, ще може или да намали, или съвършено да премахне частъ отъ репарационния дългъ. Затова, г. г. народни представители, на въпроса за репарациитѣ, който отне доста време при разискванията, които станяха по протокола, преди 6 месеца, азъ не ще се спра много. Той и днесъ е най-болниятъ въпросъ у насъ, той е въпросътъ, който вълнува всички; той действително е единъ призракъ предъ насъ. Какво ще стане подиръ 4—5 години, когато наистина ние не ще сме въ състояние да плащаме? Сѣ първия заемъ, който сключи българската държава следъ войнитѣ — хуманитарниятъ заемъ за бѣжанцитѣ — се направи вече единъ пробивъ въ репарациитѣ чрезъ тѣ наречения комитетъ за трансфера, комуто се възложи правото да гарантира преди всички търговскитѣ дългове, търговскитѣ, гражданскитѣ плащания на България. Когато тоя комитетъ намѣри, че гражданскитѣ плащания на България сѣ заплашени съ намаляването или пѣкъ провалянето българската валута, българската размѣнна монета, тогава тоя комитетъ ще влѣзе въ функциитѣ си, и ще иска да се гарантиратъ търговскитѣ плащания, като поиска отъ Репарационната комисиия да намали или да отложи репарационнитѣ плащания на България. Репарационната комисиия сѣ нейното решение отъ 1926 г., ако не се лѣжа презъ м. юний, организира този комитетъ. Нѣщо подобно на това съществувало и въ Германия. При наличността на участието вече и на тая велика държава, Германия, въ свѣта на Обществото на народитѣ — нейниятъ гласъ и нейното влияние, отъ денъ на денъ все повече и повече расте — ние не можемъ да не бѣдемъ оптимисти, не можемъ да не имаме надежда, че наистина ще настѣпи денъ, когато ще бѣдемъ освободени отъ тия тежки репарационни задължения.

Днесъ-заднесъ, обаче, г. г. народни представители, намъ се слага конкретно въпросътъ за единъ заемъ, който българското правителство сключва съ европейскитѣ банки.

С. Стефановъ (д): Тежка е короната.

Р. Василевъ (д. сг): Сключването на този заемъ е безспорно единъ ангажментъ на българската държава, единъ въпросъ доста сериозенъ, много важенъ. И дългъ е на всѣки народенъ представителъ преди да даде своя вотъ за подобенъ ангажментъ на държавата, добре да опознае това, за което ще вотира, и ако смѣтне, че наистина при всички обективни данни, които сѣ налице, и следъ проучванията, които е направилъ, трѣбва да вотира тази глѣлка и да поеме ангажментъ за себе си, за срѣдата, отъ която изхожда и за поколѣнието, да направи това съ спокойна съвѣсть. Изхождайки отъ тия съображения, и като народенъ представителъ, който смѣта, че не винаги това, което се поднася отъ министерската маса, трѣбва да се одобри отъ народното представителство — азъ съмъ доказалъ не веднѣжъ това, като съмъ гласувалъ противъ това, което се поднася — азъ съмъ се постаралъ съ скромнитѣ знания, които имамъ, да се снабдя съ данни, отъ които да мога самъ преди всичко да се убѣдя въ полезността на заема, въ неговата необходимостъ, въ необходимостта отъ жертвитѣ, които се правятъ въ връзка съ този заемъ и въ края на краищата да гласувамъ за заема и да помоля и моитѣ другари да направятъ това.

Върно е, г. г. народни представители, че когато днес се дебатират заемът, не трябва да се спрем само на чисто финансовите, техническите клаузи. Макаръ подробно да се дебатират по заема при приемането на протокола на Обществото на народите, който препоръчваше сключването на този заем, и се възприе този протокол, днес пакъ всеки народен представител, който е гласувал за протокола, има свободата при тия условия, при които е сключен заемът, да гласува за или против заема. Ако има достатъчно данни, които могат да ме убедят, че наистина от сключения заем нѣма да има ония ползи, които така стопанството на България от него, че не е тъй належащ, че жертвите, съ които се товари българският народъ, сѣ много тежки и не отговарят на ползите от него, тогава, безспорно, и азъ и всички вие, макаръ да сме гласували протокола, който ни препоръчва сключването на този заем, съ спокойна съвестъ ще откажемъ да го гласуваме.

Г. г. народни представители! Азъ съ нѣколко думи ще се спра на всичко това, което подробно се изнесе при приемането на протокола на Обществото на народите, съ който се препоръчваше този заем, защото смѣтамъ, че все още останаха нѣкои неизяснени нѣща, все още може да е останало у нѣкои отъ васъ съмнението, че наистина съ сключването на заема се даватъ тежки жертви отъ страна на България, които не отговарят на тая малка сума, която ще влѣзе, или пъкъ на ползата отъ заема за нашето стопанство.

Отъ наши видни икономисти тогава се изтъкнаха известни работи, които смутиха спокойствието на всеки единъ отъ насъ. Отъ нѣкои намъ тогава се каза, че ние нѣмаме нужда отъ този заемъ, че жертвите, които се даватъ за сключването на този заемъ сѣ голѣми, че въ България има достатъчно сръдства, за да не бързаме съ заема и че можемъ да излѣземъ отъ тежката финансовата и стопанска криза и безъ заемъ. Азъ виждамъ наскоро си г. Данаилова, моя уважаемъ професоръ въ Университета, който бѣше единъ отъ тѣзи, които казваха тогава, че ние имаме достатъчно пари. Нему му направила впечатление тогава една смѣтка, която бѣ далъ Съюзътъ на популярните банки за известна увеличена стестовностъ въ банките, които принадлежатъ къмъ този съюзъ; той ималъ данни за такава увеличена стестовностъ и въ другитъ банки. И той тогава каза, че не той е въ края на краищата този, който ще оцени има ли нужда страната отъ заемъ или не — това правителството ще направи — но, че той може да каже, че пари има достатъчно и че не е болката тамъ, че нѣма достатъчно пари въ нашата страна.

Г. г. народни представители! Въ България има ли достатъчно обращателни сръдства, които при по-големото тѣхно количество, при по-големото тѣхно предлагане ще могатъ по-евтино да се взематъ отъ ония, които иматъ нужда отъ тѣхъ? Въ България нуждата отъ сръдства е твърде голѣма и ние въ никой случай не бихме могли поне въ този моментъ, въ който живѣемъ, да кажемъ, че имаме достатъчно сръдства и можемъ при това, което имаме, да се пържимъ въ собственото си масло. Самиятъ фактъ, че днесъ въ България може да се взема лихва 20—30%, а другаде се взема само 4, 5, 6% лихва, показва, че нѣмаме достатъчно сръдства и че се нуждаемъ твърде много отъ такива.

Г. г. народни представители! Въ една страна, оскъдала назадъ въ културно отношение, каквато е нашата, скоро освободена, съ примитивно стопанство, която ще трябва да направи твърде много, за да догони културните европейски държави и да преобрази своето стопанство отъ екстензивно въ интензивно, никой споредъ мене не би могълъ да твърди съ смѣлостъ, че тя нѣма нужда отъ сръдства. Нужда отъ сръдства България има и това не може да се откаже. По какъвъ начинъ ще дойдатъ тия сръдства, то е другъ въпросъ. Дали тѣ ще дойдатъ чрезъ държавенъ заемъ, чрезъ идването тукъ подъ разни форми и презъ разни грати на чужди капитали, или най-сетне чрезъ усиляването на нашето производство, това не е важно, но тѣзи сръдства сѣ необходими и тѣ трябва да дойдатъ.

Отъ сведенията, които съмъ събралъ, ще видите, че разполагаемитъ въ страната сръдства днесъ не стигатъ даже това, което сме имали преди войнитъ, г. г. народни представители. Преди войнитъ въ 1912 г. собственитъ сръдства, резервите, влоговетъ и пр. на всички държавни банки и на всички частни банки — по сведенията, които ми се дадоха отъ комитета за изучаване при Народната банка — сѣ възлизали, г. г. народни представители, на обща сума 843 1/2 милиона златни лева. Тогава, преди войнитъ, въ 1912 г., преди 16 години, при едно по-примитивно произ-

ство у насъ, при по-примитивни отношения, при по-слабо развитие и на търговия, и на индустрия, и на селско производство, българскиятъ народъ е могълъ да си обслужва съ тия сръдства. Днесъ, следъ тия катастрофални войни, които унищожиха маса запаси, които у насъ бѣха маса ценности, които трябва да бъдатъ възстановявани; днесъ, когато се пристѣпва къмъ по-усиленъ начинъ на произвеждане, къмъ по-рационално производство, когато и търговията по-аства, когато и индустрията се увеличи, днесъ ние си служимъ съ паричнитъ сръдства, които се намиратъ въ държавнитъ и въ частнитъ банки — собствени капитали, резерви и влогове — на обща сума 766.000.000 златни лева. Очевидно е, г. г. народни представители, ние съ паричнитъ сръдства още не сме сгинуали годинитъ до войнитъ. Може ли да се припише сражение между нуждата отъ парични сръдства днесъ и нуждата преди 16 години? Независимо, както ви казахъ, отъ унищоженията, независимо отъ разрушенията, които станаха презъ военнитъ години? И дума не може да става, че днесъ ние имаме достатъчно парични сръдства и че липсва, тъй да кажа, консомативна способностъ у тия, които ще използватъ тия сръдства. Г. г. народни представители! Консомативна способностъ за използването на сръдствата въ формата на кредитъ — когато всеки единъ може да ги вземе и съ надежда, че чрезъ тия сръдства ще може да произведе нѣщо, ще може да подобри своя поминѣкъ и ще може да преживѣе — днесъ ще я намерите даже и въ най-културнитъ страни. Днесъ вие ще чамфрите, че въ културната и много богата Америка много отъ нуждитъ на стопанствата се удовлетворяватъ чрезъ кредитъ. Недавна азъ имахъ разговоръ съ единъ българинъ токущо дошелъ отъ Америка, който ми каза, че тамъ даже най-необходимитъ нужди на човѣка, като, напр., набавянето на дрехи, набавянето на обука, набавянето на домашни мобили и т. н., става съ дългосроченъ кредитъ, единъ годишенъ и двегодишенъ, отпусканъ отъ американскитъ търговци. Толкозъ повече българскиятъ стопанинъ, билъ той земеделецъ, билъ той търговецъ, билъ той индустриалецъ, може да си послужи съ тия сръдства, стига тѣ да му бъдатъ предложени съ единъ лихвенъ процентъ, който е поносимъ, съ единъ малкъ лихвенъ процентъ, който ще му даде възможностъ, като приложи тия сръдства и своя трудъ, да изкара нѣщо повече, да повърне сръдствата съ лихвения процентъ и да остане нѣщо и за него. Ако ние сме въ състояние това нѣщо да направимъ, г. г. народни представители, при българина, какъвто е трудолюбивъ и пестеливъ, ние действително ще постигнемъ една задача, която сме си поставили — финансовото и стопанско възстановяване и заздравяване на българското стопанство, и увеличаването преди всичко на производството на българския земеделецъ, основата на нашето стопанство.

Г. г. народни представители! Уважаемиятъ г. Мишайковъ на времето, когато говорѣше по протокола за заема, и той тоже смѣташе, че още нѣмаме нужда отъ заемъ. Той направи едно изложение, споредъ което нашитъ платежни баланс сѣ все още дефицитерни. Неговото категорично твърдение бѣ, че минимумъ по 500 милиона лева годишно ние имаме дефицити въ своитъ платежни баланси. Въпърви, че търговскиятъ ни баланс нѣкоя година е свършвалъ съ плюсъ — миналата година той свърши съ плюсъ, а тази година сигурно ще свърши съ минусъ — все пакъ редовно отъ известни години насамъ нашиятъ платеженъ балансъ е дефицитеренъ. Той смѣташе, че нашиятъ платеженъ балансъ може да се поправи само когато се увеличи нашето производство. Споредъ него, не сѣ заемитъ, които могатъ да оправятъ работитъ. Не само това, но при положението, въ което се намира държавата ни, той смѣташе, че заемътъ, който днесъ се предлага ще се изяде въ разстояние на три години, вследствие годишнитъ дефицити въ платежния балансъ отъ 500, 600, 700 милиона лева, и ще се яви нужда отъ новъ заемъ.

Ако възприемемъ гледището на уважаемия професоръ г. Мишайковъ и поискаме безъ заемъ да вегетираме още 3—4 години, ние не можемъ да постигнемъ оная задача, за която той не единъжъ е говорилъ, и за която всички тукъ сме говорили — увеличението на нашето производство, даване възможностъ повече да се изняе и като последиствие отъ това подобрението на нашия търговски балансъ. Г. г. народни представители! За мене е абсолютно изключено да приемемъ гледището на г. Мишайковъ. Въ положението, въ което се намира нашата страна, безъ чужди сръдства тя не може по никой начинъ да раз-

реши тая задача — увеличението на своето производство. Увеличението на производството не става само с приказки. То става като се дадат преди всичко знания на този, който ще произвежда, като се снабди той с много сръдства, за да ги приложи. Преди всичко на земледѣлца трѣбва да се дадат сръдства за обработването на земята чрезъ употребата на модерни технически оръдия. А тия модерни технически оръдия изискватъ сръдства. Независимо отъ това обстоятелство, неговото селско стопанство има нужда отъ подобрения. Тия подобрения — и въ постройки, и въ благоустройство, и въ стопански сгради, и въ всичко туй, което е необходимо за подобрието на неговото земледѣлие — за да станатъ, трѣбватъ по-голѣми сръдства, а такива то може да намѣри само въ дългосрочнитѣ кредити, а не въ нищожитѣ, почти безполезнитѣ малки краткосрочни заеми отъ Българската земледѣлска банка до 5—10, максимумъ 20 хиляди лева, каквито даваме днесъ, съгласно новия законъ за Земледѣлската банка.

Г. г. народни представители! При преследването и на тая задача ние сме немоцни, защото колкото и да бждатъ голѣми усилията ни, чрезъ административни наредби на Министерството на земледѣлието, да проагитираме, да пропагандираме известни мѣрки, известенъ начинъ на производство, известенъ начинъ на обработване на земята, на засѣване, на наторяване, начинъ на отглеждане на добитѣка — всичко това може да си остане само добри пожелания. То ще даде плодъ много бавно, защото реформитѣ въ земледѣлското производство не ставатъ за година-две; резултатитѣ ще се получатъ може би следъ 10 години. А дотогава какво ще правимъ ние съ тия дефицити, които всѣка година ще се раждатъ по 500 милиона лева, безъ чужди сръдства, които може да влѣзатъ по този начинъ, както е днешниятъ заемъ?

А че ние сме немоцни да помогнемъ на земледѣлското производство, за което толкова много говоримъ, ще ми позволите да ви кажа, какво е положението на нашата Земледѣлска банка, на която най-много се разчита, и въ която ще влѣзе частъ отъ заема.

Г. г. народни представители! Земледѣлската банка преди войната, въ 1912 г., е имала свои собствени сръдства 59.962.000 златни довоенни лева. Тая година на 31 октомврий собствени сръдства на банката, превърнати въ златни лева, сж 16.985.541. Очевидно е, че нейнитѣ сръдства сж твърде много намалѣли. Но и чуждитѣ сръдства, които сж у нея и съ които е могла да разполага навремето, сж били въ 1912 г. кржгло 73.000.000 л., а въ 1928 г. сж нараснали до 108.000.000 л., но отъ тѣхъ голѣма частъ сж обществени фондове, съ които, като такива, тя не може да разполага, съ които не може да си служи при кредитирането на българския земледѣлецъ.

Но какво ще направи Земледѣлската банка съ единъ пласментъ, който преди войната е имала въ размѣръ на 130 милиона лева между земледѣлското население, а тая година — на 31 октомврий 1928 г. — този пласментъ е равенъ на 119.000.000 кржгло? Не сме постигнали, следователно, онова положение, когато преди войнитѣ, при слабитѣ нужди, при липсата на онзи повикъ за модернизиране на нашето земледѣлие, за увеличаване на неговото производство, нашата Земледѣлска банка е пласирала между земледѣлското население 130.000.000 л., а днесъ, при тия голѣми нужди, при нуждитѣ за възстановяване на разрушения инвентаръ презъ войнитѣ, нашата Земледѣлска банка нѣма възможностъ да даде даже 119—120 милиона лева.

Д-ръ И. Бешковъ (з. в.): За ипотечнитѣ кредити?

Р. Василевъ (д. сг.): Ще ви кажа.

Нуждитѣ сж крещящи, г. г. народни представители, и ако навремето нашата Земледѣлска банка е имала възможностъ да дава дългосрочни ипотечни кредити, които сж най-ефикасни при стремежа да се увеличи производството въ едно земледѣлско стопанство, днесъ тя е въ невъзможностъ да направи това. И това се вижда отъ следнитѣ цифри: ипотечни заеми презъ 1912 г. Българската земледѣлска банка е имала 55.798.000 — кржгло 56.000.000 златни довоенни лева. Днесъ, следъ войнитѣ, сжщата Земледѣлска банка има раздадени ипотечни кредити само 6.900.000 л. или кржгло 7.000.000 л. Очевидно, че този дългосроченъ, този мелиорационенъ кредитъ, който е най-необходимъ и който е въ състояние да направи известни подобрения въ земледѣлското стопанство, отсъствува.

Кой може следъ това да каже, че ние нѣмаме нужда отъ сръдства, че ние можемъ съ собственитѣ сръдства, съ които

сме днесъ, да се пържимъ и да траемъ още нѣколко години, и че все ще дойде нѣкоя благоприятна конюнктура, да сключимъ тогава заемъ, безъ да ни налагатъ такива условия, каквито днесъ ни налагатъ?

Г. г. народни представители! Този, който милѣе наистина за благосъстоянието на българския народъ, за неговото благоденствие, той не може да не вникне въ голѣмитѣ нужди на българскитѣ граждани, въ болшинството си земледѣлци, отъ кредитъ и да иска на всѣка цена да ги удовлетвори. Азъ ще ви приведа сведенията отъ една анкета, която Земледѣлската банка напоследъкъ е извършила въ всичкитѣ клонове чрезъ районни конференции, за сръдствата, които сж най-необходими за нормалното кредитиране на българския земледѣлецъ, безъ удовлетворяване на голѣмитѣ нужди и голѣмитѣ мѣроприятия за отводняване, за напояване и пр. Отъ тая анкета се установява, че днешнитѣ най-необходими крещящи нужди на българския земледѣлецъ отъ кредитъ сж минимумъ 2.297.900.000 л. по сведенията, дадени отъ разнитѣ клонове напоследъкъ въ разнитѣ конференции презъ м. октомврий въ цѣла България. И въ сжщия моментъ при тая анкета се е установило, че въ България българскиятъ земледѣлецъ още използва най-тежкия, лихварския кредитъ и е задълженъ съ 485.100.000 л., кржгло 485 милиона лева, къмъ най-лошия лихваринъ — къмъ селския лихваринъ, къмъ крѣчмарина и къмъ други, които му взематъ 40—50% лихва и то въ натура. И този, който изпадне въ ржцетѣ на подобенъ лихваринъ, не може да се изплати никога, защото и воловетѣ, и кравитѣ, и житото дава само за лихвата, а майката си остава неизплатена.

Първата и най-настѣжна задача на една земледѣлска банка, която има претенциитѣ да удовлетвори нуждитѣ на българския земледѣлецъ, е да изчисти този кредитъ отъ лихварина, да го отнеме отъ него и тя да го даде на българския земледѣлецъ.

Г. г. народни представители! Азъ се очудвамъ, като виждамъ въ нѣкои околии даденъ подобенъ лихварски кредитъ въ размѣръ 30, 50 и даже 80 милиона лева отъ лихвари въ села или градове, които по този начинъ сж заробили българския земледѣлецъ.

Така че нуждата отъ този кредитъ, най-необходимъ, близо 3 милиарда лева, които трѣбва да имаме въ настоящия моментъ, съ премахването на този лихварски кредитъ отъ около 500 милиона лева, не може по никой начинъ да се откаже и не може да се смѣтне, че при туй положение сме въ състояние да удовлетворимъ нуждата отъ разнитѣ сръдства, отъ сръдства, съ които може действително да се повдигне нашето земледѣлско производство.

Д. Ивановъ (з. в.): Защо не се взематъ мѣрки противъ тия лихвари, които взематъ по 100% лихва по селата?

Р. Василевъ (д. сг.): Ще кажа и туй. — Г. г. народни представители! Вие знаете, че въ миналата Камера народното представителство не остана, тъй да се каже, нѣмо претъ тая опасностъ, българскиятъ народъ да изпадне въ ржцетѣ на тия лихвари, и да не вземе актъ отъ оплакванията на мнозина, че се взематъ безбожни лихви. Ние сме прокарали единъ законъ противъ лихоимството, въ който има предвидени строги санкции за всички, които взематъ повече отъ законната лихва — 16%. Но сжщевременно, когато прокарахме закона, ние не си правѣхме илюзия, че само съ този законъ ще се отрѣже това безбожно лихварство, за което се говори. То ще се премахне по този редъ, по който вървимъ; то ще се премахне, когато набавимъ достатъчно сръдства съ евтина лихва; то ще се премахне, когато даваме възможностъ на чуждия капиталъ да дойде у насъ въ формата на заемъ, чрезъ въвеждането на една силна, стабилна монета, когато нѣма рискъ, защото у насъ все ще има по-голѣмъ процентъ, отколкото у дома си. Този капиталъ ще дойде, и когато се предложи на пазара, тогава всички, които вирѣятъ днесъ въ бурно време, въ смѣтно време, защото нѣма възможностъ да бждатъ конкурирани отъ други, ще изчезнатъ и тогава лихварството ще се премахне и ще настѣпи нормално лихварство, даване на кредитъ съ по-малка лихва.

Г. г. народни представители! Вѣрна е констатацията, която се направи навремето, при обсъждането на прогола за заема, отъ г. Мишайковъ и г. Данаиловъ, че въ нашитѣ кооперативни организации, особено въ градскитѣ, има едно спестяване, има едно увеличаване на влоговетѣ. Капиталитѣ на тия организации растатъ чрезъ чуждитѣ сръдства, които се внасятъ. На какво се дължи това? То не се дължи само на излишѣка отъ парични сръдства у насъ; то се дължи отъ една страна на обстоятелството, че при невъзможността нуждитѣ на дребни занаятчий. на

дребния търговец, на работника и др., които сж членове на популярната банка, да могат да бждат удовлетворени от Народната банка или от други кредитни учреждения, а само от близката до тях популярна банка, тй правят своит влогове въ последната. Освен това, тия хора имат възможност да правят влоговет си въ популярната банка съ по-голми лихви, поради закона за Народната банка, който изключва влоговет въ тази последната, поради това, че определя твърде низки лихви. Това последното обстоятелство дава възможност на тия кооперативни организации да спечелят довърнето на гражданството. Тй си извоюваха въ градовет обществен кредит на солидни учреждения. Това даде възможност на гражданството да влага всичкит свои спестявания тамъ и по-лесно да си ги взема и служи съ тях. Това пъкъ създаде възможност тоя популярен кредит да бжде използван твърде много от членовет на мѣстнит кооперативни организации. Срѣдствата на земледѣлскит кооперации не сж твърде голми. И тамъ има едно увеличение — стъ 466 милиона, тй имат вече 550 милиона лева собствени срѣдства — обаче спестяванията въ тях сж твърде малко. Градскит спестявания надминават милиардъ и отиватъ къмъ милиардъ и половина.

Г. г. народни представители! Характерно е, обаче, опитването, което българинтъ прави за солидността, за стабилността на подобни организации. Тѣзи, които сж били въ тѣзи организации, знаят това. Азъ съмъ имал възможност да проследя лично това нѣщо. Нѣкой иска да види дали популярната банка е солидна. Внеса 50-60, 100 хиляди лева, на втория денъ иска назадъ паритъ си — 100 хиляди лева. Частнит банки — а по-рано даже Земледѣлската — въ която имаше влогове, не бѣха въ състояние да ги изплатятъ веднага, а искаха разсрочка отъ 5-6 и повече дена, когато, щомъ нѣкой внесе 100 хил. лв., въ популярната банка и на другия денъ ги поиска, даватъ му ги безъ никакво забавяне. И подиръ 5 часа той ще внесе не 100 хиляди, а 200 хиляди лева. Ето общественит кредитъ, ето довърнето къмъ тия организации. Безспорно, то зависи и отъ ръководството на тия организации, за да може да се обясни въ голъма степенъ нарастването, както на тѣхнит собствени срѣдства, така и на тѣхнит влогове. Но отъ тамъ да се вади заключение, че ние въ България имаме достатъчно срѣдства, за да удовлетвориъмъ всички нуждаещи се отъ кредитъ, смѣтамъ, че е пресилено, г. г. народни представители, и не отговаря на истинското положение на нѣщата.

Кои сж другит кредитни учреждения у насъ, за които бихъ могълъ да ви кажа нѣщо? Това е Централната кооперативна банка. Какви сж нейнит срѣдства? Тй сж нищожни, г. г. народни представители. Съ тоя заемъ ние искаме да влѣмъ живителна кръвъ и въ нея да туримъ частъ отъ тия срѣдства въ нейнит каси, за да може и тя да развие своя дейност. Друга банка е Народната банка. Голъма частъ отъ заема отива прѣко въ нейнит каси и косвено пакъ тамъ. Затъ назначението на тоя заемъ е за стабилизацията на нашата монета — едно отъ първит условия за финансовото и стопанско заздравяване на една страна. Не е мѣстото да влизамъ въ теоритически споръ, нито мога да претендирамъ за компетентностъ въ тая посока. Но, г. г. народни представители, намъ се четоха навремето мнения на теоритици. Намъ се четоха резолюции на конференции въ Брюкселъ и Генуа, дето видни икономисти изтъкватъ на пръвъ планъ, че за да може да се говори за стопанско и финансово заздравяване на една страна, трѣбва предварително да се стабилизира нейната национална монета. Безъ това не може. То е ясно за всички. И не е необходимо да бжде човѣкъ голъмъ теоритикъ, за да разбере, че когато има нестабилна монета въ една страна, че когато днесъ тя е 100, а утре може да се катурне на 50, въ тая страна не може да има стабилно стопанство. Защото този, който се продаде единъ продуктъ за 100 л., а утре съ размѣнната стойностъ отъ него да купи нѣщо за 50 л., нито ще произвежда, нито пъкъ ще се погрижи за увеличение на производството. Аксиома е това, че трѣбва навсѣкжде въ държавитъ да се стабилизира националната монета. Но, г. г. народни представители, какъ ще стане това стабилизиране? Можемъ ли да смѣтаме, че само съ насилствени мѣрки, съ закона, който прокарахме въ 1923 г., докрай ще изтърпимъ, ще наложимъ единъ насилственъ курсъ на нашата монета и ще я предпазимъ отъ проваляне? Достатъчно данни се изнесоха, нѣма защо да навлизаме въ подробности на тях. Но, г. г. народни представители, азъ мога да ви заявя и другото, което може би не навсѣкжде се говори и не е желателно много да се го-

вори по него. Само хората, които управляватъ Народната банка, тй биха могли да кажатъ какъ и съ какви усилия въ известни моменти сж могли да запазятъ нещастията нашъ левъ и все пакъ въ известни моменти той е бивалъ разколебанъ на чуждитъ борси. Ако ние възприемемъ становището, ако се съгласимъ съ извода, който се прави отъ нашит икономисти, че действително всѣка година свършваме платежния си балансъ съ дефицитъ, докога можемъ да запазимъ тая стабилност? Когато ние имаме нужда отъ чужди девизи, когато съ тия чужди девизи се изплащатъ тия платежни дефицити, докога можемъ да изтраемъ? Година, две, повече не. Споредъ мене, не можемъ да изтраемъ повече отъ година. И затова се наложи бързото сключване на тоя заемъ, за да се тури преди всичко стабилностъ въ нашата национална монета.

Това ще дойде, г. г. народни представители, защото съ срѣдствата, които се добиватъ отъ тоя заемъ, преди всичко, се обогатяватъ срѣдствата на нашата Народна банка. Днесъ тя има достатъчни срѣдства да крепи още положението, но утре тя не ще ги има. Тя ще ги има само съ срѣдствата, които новиятъ заемъ ще й даде, и съ кредита, който всѣка една емисионна банка — какъто вече и тя става — ще й даде. Съ кредита на чуждитъ емисионни банки тя ще бжде избавена отъ риска на временното колебание, когато и да е, защото веднага ще може да си набави тия срѣдства, когато това колебание ще се появи.

Г. г. народни представители! Виждаме, както правятъ другит държави въ усилията си да стабилизиратъ своитъ монети. Защото не сме ние, които ще дадемъ примѣръ; ние вървимъ подиръ тяхъ и това е правилно; не бива ние, малка България, да смѣтаме, че сме въ състояние да даваме примѣръ на другитъ. Ние трѣбва да си признаемъ, че още имаме нужда отъ поуки и тия поуки ще ги почерпимъ отъ тамъ, отгдето тй идватъ — отъ напредналитъ културни народи. Ние виждаме какво правятъ тй за стабилизирането на своитъ монети, ще направимъ това и ние. Известни отклонения, които отговарятъ на нуждитъ на нашия животъ известни отклонения, които сж наложителни, ние времечно ще ги задържимъ, но всичко туй пакъ постепенно може би, единъ денъ ще дойде и да се изравни съ туй, което е въ чужбина. Стабилизирали сж своитъ монети и малката Белгия, която е по-малка по пространство отъ насъ, но съ по-голмо население, и Унгария, и Австрия, и Германия, и Франция, и Италия — всички сж направили туй съ срѣдства, както и ние. Повечето отъ тяхъ сж сключили заеми предварително, за да могатъ да стабилизиратъ своята монета. И независимо отъ тия заеми, тй сж добили кредити — нѣмже съ договори, нѣмже направо — отъ други емисионни банки, които всѣкога сж въ състояние да имъ помогнатъ въ нужда, когато тѣхната национална монета е заплашена отъ известно колебание.

Г. г. народни представители! Очевидно е, че за да се пристъпи къмъ окончателно стабилизиране на националната монета и да се постигне то, първото нѣщо, което всѣка една държава трѣбва да направи, то е да балансира своя държавенъ бюджетъ. Съ усилията на правителството отъ групата, въ която имамъ честъ да се числя и азъ, въ разстояние на нѣколко години това се постигна. Г. министърътъ на финанситъ ви го каза, и азъ имамъ даннитъ напредъ си, отъ които се вижда, че бюджетътъ на българската държава презъ последната година е свършилъ действително съ реаленъ излишекъ отъ 60.000.000 л.; той е свършилъ съ излишекъ редовенъ отъ 487.000.000 л., но понеже въ извънредния бюджетъ и въ свръхсмѣтнитъ кредити има единъ недоимъкъ отъ 264.000.000 л., остава 223.000.000 л. излишекъ. Има да се плащатъ стари смѣтки още 163.000.000 л. на Дирекцията на държавнитъ дългове и наистина има реаленъ излишекъ отъ 60.330.867 л. — единъ резултатъ, който може да радва всѣки единъ отъ насъ, г. г. народни представители. Защото при положението, въ което се намираше държавата въ миналитъ години, нейнитъ редовни бюджети сравнително се балансираха съ малки или голми излишци но извънреднитъ нужди, които растѣха постоянно, и особено нужди, които всѣка война предизвиква, нужди за възстановяване инвентара на държавнитъ стопанства, нужди за закрѣпване, нужди за изплащане на известни тежоби, дошли отъ самата война, особено спрямо победителитъ — всички тия нужди сж увеличавали редовнитъ бюджети, колкото и тй да сж били спестовни и икономично съставени, безъ пилѣне — мога да отхвърля тая дума и да кажа, че никакви пилѣния не сж ставали. Грѣшки може да ставатъ, нѣкои разходи може да се извършатъ нерациона-

нално, но пилфене въ тъй съставеният икономично, спестовно редовни бюджети не е имало. Дефицитът сѣ се появявали отъ извънреднитѣ нужди на държавата, отъ масата разходи правени за желѣзницитѣ. И действително, следъ туй, което се прави, г. г. народни представители, менъ ми бѣше чудно да чуя отъ нѣкои отъ говорившитѣ по-рано, когато се разглеждаше протокола, да казватъ, че ние нѣмаме нужда отъ повече харчове за нашитѣ желѣзници, че имаме достатъчно желѣзници, че сумата, която се предвижда въ договора за заема за тѣхъ отъ 700 милиона лева, или фактически 650 милиона лева, е много, че може да се почака, че нѣма нужда за тази целъ да се сключва заемъ. Даже вчера четохъ въ в. „Народъ“, че сумата, която ще се вземе отъ заема, за да бѣде разходвана за нуждитѣ на нашитѣ желѣзници, щѣла да отиде въ дветѣ си трети за постройка на съвсемъ никому непотрѣбни желѣзници.

С. Савовъ (д. сг): Нѣма непотрѣбни желѣзници.

Р. Василевъ (д. сг): Г. г. народни представители! Не зная дали тукъ има нѣкой, който да е челъ тази статия — г. Януловъ може да я е челъ — но менъ ми се струва, че това сѣ писания безъ да се знае самата истина. Азъ имамъ на разположение доклада на експерта инженеръ Реню, възъ основа на който докладъ се отпуска частъ отъ заема за желѣзницитѣ. И отъ този докладъ, и отъ опредѣлениятѣ въ специалнитѣ смѣтки суми, които ще се дадатъ за желѣзницитѣ, никѣде не виждамъ да се даватъ суми за постройка на никому ненуждни желѣзници. Даватъ се срѣдства и то за довършването само на две желѣзнопѣтни линии, а именно на линиитѣ Ямболъ—Елхово и Радомиръ—Дупница. Никой не може да каже, че тия две линии сѣ никому ненуждни. При това за тѣхъ се даватъ много малко срѣдства. Голѣмата частъ отъ сумата, която се отпуска за желѣзницитѣ, се дава за подвижнѣ материалъ. За довършване на линиията Ямболъ—Елхово се даватъ само 23 642.000 л.; за довършване на линиията Радомиръ—Дупница — 48 670.000 л., или за дветѣ линии — 72 312.000 л.; за поправка на вѣлнолома въ Варненското пристанище, който се събаря, който потѣва, и за други малки поправки — 31 500.000 л.; за разширение и подобрене на гаритъ — 163 164.000 л.; за доставка на траверси, за креозонъ, баластъ — 375 000 куб. м. — и за други — 162 265 000 л.; за изкуствени сторжжения и за смѣняване на желѣзни конструкции на мостове — 41 968.000 л.; за поправка на повредени локомотиви — 35 000.000 л.; за доставка на пѣтнишки вагони, на фургоны, на сточни вагони, на охладителни вагони, на вагони-резервуари и други локомотивни приспособления — 111 228.000 л. Тая сума отъ 682 милиона лева, която се дава на желѣзницитѣ, виждате къде ще отиде — за никакви нови линии, а за най-необходимото за нашитѣ желѣзници.

Г. г. народни представители! Вие пѣтувате и виждате каква е голѣма нуждата отъ срѣдства за нашитѣ желѣзници. Ние нѣмаме даже най-елементарнитѣ лампички и на последѣкъ пѣтуваме на тъмно. Пѣтнишкитѣ вагони сѣ невъзможни просто. За да се направи всичко онова, което е необходимо за нашитѣ желѣзници, трѣбватъ грамадни срѣдства, милиарди. И никой не бива да отказва нуждата отъ разширение на нашата желѣзнопѣтна мрежа. Една Белгия, която има пространство 30 000 кв. км., има 11 000 км. желѣзенъ пѣтъ, а ние, които имаме повече отъ 100 хиляди квадратни километра пространство, имаме само 2 300 км. желѣзенъ пѣтъ. У насъ има покрайнини, г. г. народни представители, които, за голѣмо съжаление, стоятъ твърде откъснати отъ насъ, кѣдето е необходимо да има желѣзни пѣтнища, защото хорага, които живѣятъ тамъ, които се чувствуватъ, че сѣ наши сънародници и смѣтатъ, че сѣ отъ едно племе, отъ единъ родъ, презъ зимата, когато се откъсватъ отъ културния центъръ, отъ другата частъ на България, трѣпватъ голѣми лишения; дори най-необходимото, хлѣба си, тѣ си доставятъ по 20, 30, 40 л. килограма. И по други съображения ние не можемъ да оставимъ южнитѣ наши покрайнини, придобититѣ краища, безъ пѣтнища. А за тѣхъ сѣ необходими срѣдства. Освенъ тѣзи срѣдства, които се даватъ за най-належащитѣ, за най-крещящитѣ нужди, ще трѣбва да се набавятъ впоследствие още срѣдства. И длъжностъ на всѣки управникъ е по-скоро да набави тия срѣдства и да ги пласира тамъ, кѣдето е необходимо. Нѣма да има вреда отъ това, че имаме повече желѣзнопѣтни линии. Тѣ може да не носятъ голѣми ренти, но носятъ голѣми ползи. Рентата отъ нашитѣ желѣзници е 2—3%, тѣ може да бѣде и по-малка, но ще бѣде десетократно

изкупена съ ползата, която ще добие мѣстното население отъ желѣзнопѣтнитѣ линии. А такива жертви трѣбва да се правятъ за населението. Желѣзницитѣ у насъ не сѣ частно предприятие, за което трѣбва да мислимъ какви ренти дава и трѣбва да дава, а сѣ обществени съобщителни срѣдства, които българската държава, като всѣка държава, е длъжна да направи.

Нека ви кажа, че Белгия, която въ този моментъ има 11 000 км. желѣзни пѣтнища, въ този моментъ, когато стабилизира своята монета, предприема на нова смѣтка поправка на тия пѣтнища съ единъ новъ заемъ отъ 2½ милиарда, и не само за поправка на тия пѣтнища, но и за шосейни пѣтнища, за канали, за развитие на електрификацията, за електрически централи. Това сѣ срѣдства, които държавата хвърля на пазара, въ съобщенията, въ голѣмитѣ индустриални предприятия, въ електрическитѣ централи, за да създаде работа на своето население, работа производителна, работа доходна, съ доходитѣ отъ която ще се покрие не само това, което е похарчено, но ще се създаде и благоденствие за народа.

Има ли нужда да ви казвамъ, г. г. народни представители, че малката частъ отъ заема, която ще отиде за шосейни пѣтнища, около 100 милиона лева, е една канка въ морето? Ами че ние имаме едва около 7—8 хиляди километра държавни пѣтнища и около 10 000 километра общински пѣтнища. За да ги развиемъ, трѣбватъ ни още десетки хиляди километри пѣтнища. А тия десетки хиляди километри пѣтнища какъ се строятъ? Бива ли да оставимъ голѣмата частъ отъ българското население, българския земледѣлецъ преди всичко, изолиранъ по 5—6 месеца презъ годината, да му пресѣчемъ пѣтя да предлага произведенията на своя трудъ навреме и съ смѣтка на близкия пазаръ, да му прѣчимъ да общува и културно съ градскитѣ центрове? Това е абсолютна нужда, която трѣбва да бѣде удовлетворена. И колкото по-скоро се удовлетвори тѣ, толкова по-добре. Срѣдства трѣбва да отидатъ. Никой не трѣбва да казва, нито нѣкой може да каже, че имаме достатъчно срѣдства. И ако днесъ се постига нѣщо, г. г. народни представители, то не е съ бюджетнитѣ срѣдства отъ 20 или 30 милиона лева, които се отпускатъ отъ държавния бюджетъ, а се постига съ богатия трудъ на българското население, на българския народъ, който въ формата на трудова повинностъ — постоянна или временна — хвърля своя трудъ, за да си набави съобщителни срѣдства отъ голѣма стойностъ, за да не бѣде изолиранъ по цѣли месеци презъ годината.

Ето това сѣ нуждитѣ, крещящитѣ нужди, които съ нищо не могатъ да бѣдатъ удовлетворени и които не може по никой начинъ да се смѣта, че могатъ да бѣдатъ удовлетворени съ наличнитѣ срѣдства, които се намиратъ днесъ въ нашата страна.

Г. г. народни представители! Знаемъ, че принципаалнитѣ противници на заема ще бѣдатъ много малко. Знаемъ, че голѣма частъ отъ народнитѣ представители, които вземаха или ще взематъ думата и които познаватъ нуждитѣ и болкитѣ на този народъ, ще признаятъ, че нашето стопанство има нужда отъ единъ еликсиръ, какъвто ще бѣдатъ чуждитѣ срѣдства, които ще дойдатъ. Но често пѣти по голѣмитѣ въпроси ние не можемъ да запазимъ нашето хладнокрѣвие, нашата обективностъ и да ги разгледаме както би трѣбвало, спокойно, съ всичкитѣ данни и аргументи за или противъ и да вземемъ едно решение, всички да се съговоримъ, както казваше отъдѣе уважаемиятъ г. Малиновъ, и да имаме единъ резултатъ за благо на българския народъ. Азъ си спомнямъ по други въпроси въ миналата Камара какви не гюрюлюти, какви не заплашвания имаше, че болшинството върши предателство, че то предава България, както бѣше по въпроса за отдаване известни гори на концесия и пр. Г. г. народни представители! Всичко това се каза тогѣзъ съ такива настроения, съ такава жаръ, като чели една частъ отъ българския народъ, представяванъ тукъ отъ болшинството, току речи предава България. И при приемане протокола на заема едва ли не се държа това поведение. Фактитѣ дойдоха да ни убедятъ всички, че не само не сме предавали България, но слѣжката, която направи тогава правителството, подкрепено отъ българския Парламентъ, е била тъй изгодна, че тѣзи, които тогава сѣ искали да я използватъ, криво сѣ си направили смѣткитѣ и се отказали. Навремето, когато се разглеждаше този въпросъ, азъ говорихъ примѣрно, че при такива настроения, при такива разправии цѣли месеци всѣки ще бѣде съ убеждението, че тукъ се продаватъ грамаднитѣ

интереси на българската държава, а въ същност когато времето мине и се види от каква стойност сѣ всички тѣзи интереси и по какъвъ начинъ тѣ сѣ били запазени отъ хората, които носятъ отговорността за това, явно ще се види, че се е вложило повече срастъ, че не сѣ се проучили навремето добре; и че сѣ казани приказки, които именно по тѣзи въпроси не би трѣбвало да бѣдат казани. И по въпроса за заема се казаха доста много приказки — казаха се навреме при приемане протокола за заема, казаха се и днесъ — че българското правителство и днешниятъ Парламентъ въ болшинството си едва ли не иска да предаде независимостта на българската държава, че сме приемали унижителни условия само за една нищожна сума заемъ, която ще ни се даде, че се предава самостоятелността на наши ценни институти. Г. г. народни представители! Ще дойде день, когато, може би, ще се смѣемъ на всички тѣзи приказки при изричните и категорични декларации на хората, които носятъ отговорността, при ясните текстове, че не се върши нѣкаква трансформация на Българската народна банка, че нейниятъ държавенъ характеръ се запазва и днесъ, че ще се запази и за дълги години, защото поради условията, въ които ние живѣемъ, поради наднационалността на България, поради традициите, които имаме, поради менталитета, който имаме, се налага този характеръ на банката да бѣде запазенъ за дълго време. И днесъ се прави въпросъ, кога ще бѣде това, дали нѣма да бѣде утре. Г. г. народни представители! Ние сме, които ще решимъ. Още навремето, когато се дебатираше протоколътъ, азъ казахъ, че щомъ правителството излѣзе съ една декларация, че при този текстъ не смѣта, че банката ще приеме акционерна форма, при тази декларация на отговорни хора, цѣлиятъ Парламентъ трѣбва единодушно да каже, че така разбира, всѣки единъ отъ трибуната или отъ мѣстото си да каже, че по никои начинъ не сме съгласни да се даде друго разбиране, че нѣма да се съгласимъ да направимъ тази трансформация. Каточели тази декларация не бѣше достатъчна, ами трѣбваше да се казва: „Вие сте поели ангажменти, условия, които може да не се казватъ на Събраниято, но би трѣбвало да има нѣкои неизвѣстни условия, които да отегчаватъ заема, да го правятъ неприемливъ. Кои сѣ тѣзи условия, г. г. народни представители? Такива условия нѣма. Не може едно българско правителство устно или писмено, безъ ние да знаемъ, да ангажира българската държава когато тя е въ миръ, когато всѣки единъ актъ може да има стойностъ само дотолкоква, доколкото ще бѣде одобренъ отъ народното представителство и дотолкозъ може да ангажира държавата. Не можемъ да смѣтаме, че освенъ тия актове, които намъ се поднасятъ, трѣбва да има нѣщо скрито, нѣщо неизвѣстно, което да отегчава условията на заема. Други въпроси не се повдигаха. И азъ не знамъ такива въпроси къде и какъ може да се намѣрятъ.

Спомена се въпросътъ за Дисконто Гезелшафтъ, за миналите ангажменти къмъ тая банка. Заяви се отъ отговорното мѣсто отъ министъръ-председателя и отъ финансовия министъръ, че нѣма подобни ангажменти и по отношение на Дисконто Гезелшафтъ. Народното представителство ще има възможностъ свободно да си каже думата, когато нему ще му се постави въпросътъ на разрешение, въ смисълъ таквъ, дали да се изпрати спорътъ на арбитражъ или по нѣкакъвъ другъ начинъ да се разреши. Следъ като се проучи добре въпросътъ, само тогава народното представителство ще каже дали е изгодно за България да ликвидира и тоя въпросъ или да го остави неликвидиранъ и да отхвърли предложението, което ще се направи.

Г. г. народни представители! Тукъ му е мѣстото да отбележа, че не знамъ дали ние, малката България, ще трѣбва навсѣкѣ да се явяваме съ своята упоритостъ и да казваме: ние не ще признаемъ никакви стари дългове, ние не щемъ да ликвидираме никакви стари смѣтки, ние не искаме да очистимъ това, което по-рано е имало, и да удовлетворимъ тѣзи, които сѣ давали тогава срѣдства. Най-малко може да направи това една малка държава, която е въ зависимостъ отъ голѣмитъ държави. Даже голѣми държави, каквато е днесъ съветска Русия, полека-лека пристѣпватъ къмъ уреждане на своите предвоенни търговски задължения. Туй се налага на всички държави. На Югославия, която отъ нѣколко години хлопа за голѣмъ стабилизационенъ заемъ на своята държава, вратитъ не ѝ се отварятъ докато не си уреди своите предвоенни задължения, даже тия къмъ своите съюзници — междусъюзническите задължения. Сѣщото нѣщо е и съ Ромъния, сѣщото е съ всички тѣзи, които ще отидатъ да поискатъ нови

срѣдства, на всички се казва: вие ще трѣбва да уредите своите стари смѣтки. Защото, г. г. народни представители, тѣзи, които днесъ ще финансиратъ всичките тия държавни заеми, тѣ не сѣ нѣщо особено, не сѣ нѣщо по друго отъ това, което сѣ били преди войната. Това сѣ все сѣшитѣ банки, все сѣшитѣ финансови срѣди, все сѣшитѣ носители, които ще купятъ новите облигации на българския държавенъ заемъ. Това сѣ сѣшитѣ, които сѣ имали облигациите по-рано и които ще иматъ интересъ да се уредятъ старите задължения. И тѣ ще могатъ чрезъ представителитѣ отъ тѣхъ банки да го наложатъ на държавата, която ще има нужда отъ срѣдства. Тѣй че ние не можемъ да вземемъ отрицателна позиция въ всичко и да казваме: не щемъ да признаваме старите задължения, нѣма да ги уреждаме и правителството, което ще се осмѣли да ни представлява такива въпроси на разрешение, нѣма да го подкрепимъ. Г. г. народни представители! Това ще зависи отъ туй доколко ние сме убедени, че конкретно всѣка една сдѣлка, за която българската държава има ангажментъ за нейното уреждане, е била законна. Всичко туй тукъ ще го разгледаме и ще си кажемъ думата. Ние нѣма да се увличаме само отъ това, че нашиятъ министъръ-председателъ или министърътъ на финансите ще каже: вие сте длъжни да гласувате, защото сте болшинство, защото сте отъ моята партия. Ние сме дали доказателство, че когато се касае за интереситѣ на България имаме предъ себе си най-напредъ своята съвѣсть, а сетне дисциплината. Това ще направимъ и тогава, когато ни се сложи този въпросъ. Но безогледно да отхвърляме или да приемаме, нѣма да го направимъ. Нѣма нужда сега да се откриватъ дебати за една работа, която още не знаемъ. Има нѣкои отъ нашитѣ уважаеми колеги, г. г. народни представители, които, може би, знаятъ нѣщо и които ще иматъ възможностъ тогазъ да го изложатъ. Азъ разбрахъ отъ думитѣ на уважаемия г. Малиновъ, че по много въпроси не е удобно сега да се говори. Той каза: „Азъ мога да кажа нѣкои работи, но въ интереса на България не бива да ги казвамъ“. То е единъ добре изпълненъ дългъ. И всички ние трѣбва да се проникнемъ отъ този дългъ да мълчимъ по въпроситѣ, по които, ако говоримъ, може само пакости да донесемъ.

Г. г. народни представители! Конкретно за тоя заемъ, който имаме да одобримъ, за да можемъ съ спокойна съвѣсть да го гласуваме, все ще е необходимо да анализираме елементитѣ му, да направимъ известни сравнения, защото, за да можемъ ние, профанитѣ, да се убедимъ, че единъ заемъ е изгоденъ и полезенъ за държавата, ще трѣбва да имаме едно мѣрило. Това мѣрило ще бѣдатъ, първо, заемитѣ, които България е сключила отъ освобождението досега или въ последните години, и, второ, заемитѣ, сключени отъ другитѣ държави въ тоя моментъ, въ който ние сключваме нашия заемъ. Оттамъ ще видимъ заключение за това, дали наистина сдѣлката, която нашето правителство е сключило, е изгодна и ще трѣбва да я приемемъ.

Г. г. народни представители! На пръвъ погледъ въ протокола, който гласувахме и който е нераздѣлна частъ отъ този заемъ, ние поемаме известни ангажменти, които нѣмаме днесъ. По отношение на тѣзи ангажменти, които тогава се поеха, на тѣзи препорѣжки, които ни се направиха отъ една висша международна инстанция, каквато е Обществото на народитѣ, азъ казахъ, че ние, малките държави, имаме най-голѣми основания да тачимъ, да уважаваме и да не предизвикваме това Общество на народитѣ, защото въ даденъ моментъ, преди години, това сѣщото Общество на народитѣ съ единъ замахъ спрѣ нахлуването на чужди войски и даде заслуженото на този, който наруши европейския миръ. Ние имаме най-малко основание да смѣтаме и да подозираме, че когато отидемъ да действуваме чрезъ тая върховна инстанция — Обществото на народитѣ — ще сгрѣшимъ. Преди малко г. Пастуховъ говори тукъ, че всички заеми въ миналото сѣ все съ политическа тенденция и че тѣзи заеми, които често пѣти сѣ сключвали за уреждане на разни прахосничества и летеци дългове, въ очитѣ на българския народъ сѣ непопулярни и българскиятъ народъ не ги обича, че въобще общественото настроение у насъ е противъ заемитѣ. Толкова повече, г. г. народни представители, ние, които създаваме нуждата, абсолютно повелителната нужда сега, следъ войнитѣ, отъ възстановителни заеми, трѣбваше да избѣгнемъ прѣкиятъ преговори съ тая или оная банка, въ която може да има намѣса и тая или оная държава, защото всѣкога при такива прѣки преговори най-малко ще има подозрения, че се поематъ известни политически ангажменти. Много правилна е постѣпката на едно правителство, каквото е

днешното — и за това то може да бъде само похвалено — като е избрало пътя, който води през този ареопаж, каквото е Обществото на народитѣ, и отъ него иска благословия и съдействие за снабдяване съ сръдства.

Недейте смѣта, г. г. народни представители, че ангажментитѣ, които сме поели спрямо този ареопаж, и препорѣжитѣ, които той ни е далъ, могатъ въ нѣщо да накърнятъ нашия суверенитетъ и нашето достойнство, защото моето дълбоко убеждение е, че тѣзи препорѣжки и всичко онова, което се прави тамъ, се прави въ полза и въ интересъ на българския народъ. Това сѣ все нѣща, които ние сме съзнавали и за които сме се борили въ тоя Парламентъ, каквито сѣ нѣкои дефекти въ управлението, стабилизиранието на нашия бюджетъ, намалението на чиновническия персоналъ, редовностъ въ смѣнитѣ, редовно счетоводство. Всичко туй ни се напомня, но ние го знаемъ и сме изтъквали, че то трѣбва да стане по-скоро. То не може да се приложи съ единъ замахъ, то ще се приложи постепенно, то ще се приложи повече, когато го има въ една такива препорѣжки. Но, г. г. народни представители, това не значи унижение, не значи накърнение на нашия суверенитетъ. Назначаването на технически съветникъ при Народната банка, който ще има да бди само за запазването законитѣ и статутитѣ на тая банка, може ли да се смѣта като накърнение на нашия суверенитетъ? Комисарѣтъ, който отъ година-две надзирава по какъвъ начинъ се изразходватъ сръдствата на бѣжанския заемъ, не значи накърнение на нашия суверенитетъ. Това е контролата на оѣзи, които искатъ да поставятъ българския народъ въ пътя на правилното развитие и да го избавятъ отъ грѣшки, които може да направи, ако не върви по препорѣжания му пътъ.

Недейте мисли, г. г. народни представители, че тѣзи препорѣжки сѣ дадени само на насъ и че само ние сме поели тѣзи ангажменти. Изтъкна се предъ васъ по-рано, въ време на дебатитѣ по протокола, че и могѣщиятъ германски народъ е поелъ по-големия ангажменти, които действително уронватъ неговия суверенитетъ и неговото достойнство. Това се вижда отъ самия фактъ, че тая грамадна империя, тоя народъ, който брои надъ 60—70 милиона души население, и днесъ още търпи свои провинции, каквито сѣ Рения и други, окупирани като гаранция на репарационитѣ му задължения. Вие можете да си представите какво нѣщо е чужда окупация, какво значи да се търпи и носи издръжката на чужди войски. Това показва, че тамъ положението е много по-тежко, отколкото у насъ. Тамъ има единъ комисаръ — Паркеръ Джилбертъ — който често пѣти забравява да се увеличи заплатитѣ на чиновницитѣ, защото съ това ще се намали репарационната вноска. Досега, слава Богу, такова нѣщо у насъ не е направено. Напротивъ, ние сварихме българскитѣ чиновници и служаци въ много тежко положение — съ много малки заплати, при единъ скѣпъ животъ — и действително една заслуга има Парламентѣтъ и правителството, че въ нѣколко години, съ милиардитѣ, които дадоха, можахъ да направятъ възможното, за да се подобри положението на българското чиновничество. Ние можахме да намалимъ износнитѣ мита въ голѣмъ размѣръ, почти да ги премахнемъ изцѣло. Всичко това ние направихме безъ прѣчка отъ страна на този комисаръ у насъ, на тия, които сѣ поставени да контролиратъ на междусъюзническата комисиия, на репарационната комисиия. Очевидно е, г. г. народни представители, че ние не сме поставени въ такова тежко положение, нито ще бъдемъ поставени въ такова, съ този протоколъ, който приехме и съ договора за заема. Положението на българския емисионенъ институтъ, Българската народна банка, е почти такова каквото е положението на емисионнитѣ институти на всички държави, които сѣ имали нужда отъ покровителството на Обществото на народитѣ. Типѣтъ е почти единъ и сѣщъ. Такова е положението на емисионния институтъ въ Австрия, такова е това на тоя въ Унгария и Германия. Такова е положението на емисионнитѣ институти не само на победенитѣ, но и на победителитѣ — съюзници, каквото е и на Гърция, каквото ще бъде, може би, положението и на сръбския емисионенъ институтъ, и на ромънския, когато ще сключатъ тѣ нуждитѣ имъ държавни заеми. Голѣмата полска държава, новата полска република, е подложена на сѣщата тежестъ, на сѣщата препорѣжка, на сѣщия ангажментъ, какъвто се иска и отъ насъ. И тамъ банката има тоже комисаръ представителъ на банковитѣ групи; даже той има повече права, той е и финансовъ съветникъ на държавата и може да каже своята дума по отношение на управлението. Такова е положението почти въ всички държави, нѣкъде по-тежко, нѣкъде не толкова тежко. Отъ този начинъ на процедиране, който е израбо-

тенъ отъ Обществото на народитѣ, чрезъ неговия финансовъ комитетъ, за стабилизирането на националната монета на всички държави, следъ което ще дойде и финансовото и стопанско заздравяване на държавитѣ и по този начинъ и оморогворението на цѣлия свѣтъ — целъ, която си е поставило Обществото на народитѣ — г. г. народни представители, ние, казвамъ, отъ този начинъ на процедиране, отъ тая върховна институция не трѣбва да се боимъ, не трѣбва да се смущаваме и да смѣтаме, че ако сме поели известна препорѣжка и известенъ ангажментъ, съ това сме турили кръстъ на нашата независимостъ и на нашата самостоятелностъ като народъ.

Не искамъ да ви изброявамъ, г. г. народни представители, какъ въ положението на тия държави, прибѣгнали къмъ Обществото на народитѣ, има много по-тежки клаузи отъ нашитѣ. Който се интересува отъ това ще намѣри подробности въ книгитѣ, въ известията, въ даннитѣ, които се намиратъ въ нашитѣ банковѣ учреждения.

Азъ ще пристѣпя, г. г. народни представители, направо къмъ елементитѣ на нашия заемъ, за да видете дали наистина той, при положението въ което се намира нашата държава, положение парично, е изгоденъ и можемъ да го приемемъ и одобримъ съ спокойна свѣсть, съ съзнанието, че вършимъ едно добро дѣло за България. Отъ даннитѣ, които ви прочете г. Молловъ вчера, данни, които азъ имамъ отъ Дирекцията на държавнитѣ дългове, ние имаме единъ заемъ, който е емитиранъ въ разнитѣ страни, както следва: (Чете): Първо. „Частъ въ английски лири, която е 1.800.000 английски лири, отъ които 1.500.000 английски лири съставляватъ английската частъ, 200.000 английски лири — холандската частъ и 100.000 английски лири — шведската частъ; второ, частъ въ долари, която е 13.000.000 долари отъ които 9.000.000 долари съставляватъ американската частъ, 1.500.000 долари — италианската частъ, 1.500.000 долари — швейцарската частъ и 1.000.000 долари белгийската частъ“. Както виждате белгийцитѣ вече иматъ възможностъ да участвуватъ и въ нашия заемъ. (Продължава да чете):

„Трето. Частъ въ френски франкове, която е 130.000.000 френски франка, остава изцѣло за Франция. Всичко превърнато въ английски лири дава за общата номинална частъ на заема английски 5.517.939 или лева 3.724.618.000.

Частъта въ английски лири ще се емитира по курсъ 96%, частъта въ долари по курсъ 97%, частъта въ френски франкове по курсъ 98-20%. Каго се приспаднатъ разноснитѣ на емисионнитѣ банки (които сѣ сѣщо както при бѣжанския заемъ) и съответния гербовъ сборъ, ще получимъ чисто: отъ английската и шведската части 90%, отъ холандската 90 3/4%, отъ американската 92%, отъ италианската 91-80%, отъ швейцарската 90 1/4%, отъ белгийската 90%, отъ френската частъ 89 1/2%, или за сръденъ цесноненъ курсъ на заема се получава 90-72%“.

Г. г. народни представители! Очевидно е, че нашиятъ заемъ при емисия 96 сръдно, има цесия, т. е. части пари, които ще получимъ срещу 100 франка, 90-20 л. Понеже става една малка разлика, че вмѣсто 100, ще получимъ 90, а ще има и разноси, за нозия заемъ ще имаме лихва не вече 7-5%, а около 8-49%. Сравнена тая лихва съ лихвата на бѣжанския заемъ, действително тя пакъ е една и сѣща, около 8-49%. Преимуществото на настоящия заемъ е, че първата платка, която гарантира едно 6-месечие — въ бѣжанския заемъ, около 84 милиона, а при тоя заемъ 168 милиона лева — нѣма да стои задържана, блокирана и, следователно, нѣма да ни лишаватъ отъ лихвата, нѣма да ни лишаватъ отъ тая сума. При туй преимущество лихвата се приравнява.

Г. г. народни представители! Изтъкна се отъ г. финансовъ министъръ, че при емитирането, уговарянето на нашия заемъ, действително, не е могло да се получи нѣщо повече по известни причини, които той изложи. Уважаемиятъ г. Пастуховъ запита преди малко, кои сѣ тѣзи причини, че при преговоритѣ по заема не се получи сѣщитѣ условия, както при бѣжанския заемъ. Г. министърѣтъ на този моментъ действително е имало външни обективни причини, които сѣ били по-неблагоприятни за котирането не само на нашия заемъ, но за всички заеми. Първата причина е, че сконтото въ Америка е порасло отъ 4 на 5%, т. е. увеличена е съ 1% лихвата. Втората причина е, че въ този моментъ нашитѣ облигации отъ бѣжанския заемъ сѣ били на по-низка цена отъ 90, а, за да бъдатъ по-низки отъ 90, една отъ причинитѣ, както изложи г. министърѣтъ на финанситѣ — и тя е най-важната, отъ не-

трѣбва да си вземемъ бележка — е липсата на специална служба въ странство, която от време-навреме, когато нашитѣ ценни книжа сѣ въ низкъ курсъ, да ги подпомага съ закупуване. Другитѣ държави, г. г. народни представители, иматъ такава служба. Даже има богати гърци, които въ моменти, когато се разколебаятъ тѣхнитѣ ценни книжа на европейския пазаръ, хвърлятъ доста сръдства, за да ги закупятъ и повдигнатъ тѣхната цена. Ако ние имаме една такава служба, единъ такъвъ фондъ — който трѣбва непременно да бѣде основанъ — съ него ние можемъ да направимъ и друго. Днесъ вие знаете, че имаме мораториумъ въ плащанията на нашитѣ търговски задължения къмъ чужбина. Ние плащаме само тѣхнитѣ лихви, които сѣ уговорени на известенъ процентъ, 35—40%, който е по-голямъ отъ стойността на самата ценна книга, която е около 22—23%. Ако ние имаме сръдства, най-удобно е да откупимъ тѣзи ценни книжа, не само за да поддържаме известенъ курсъ, но и за да се освободимъ по-лесно отъ тѣхъ. Когато следъ нѣколко години тѣ дойдатъ на курсъ много по-високъ, когато наближи времето за изплащането имъ, ще има повече търсители и тѣ ще бѣдатъ много по-ценни. Тоя фондъ е необходимъ — липсата на подобенъ фондъ се чувствува — защото той е отъ значение за малкия курсъ на облигациитѣ при третирането на сегашния заемъ.

Но, г. г. народни представители, едно отъ преимуществата на този заемъ е, че той почти изцѣло ще влѣзе въ България. При него нѣма тия задържания на голѣми суми, при него всичкитѣ суми ще влѣзатъ въ нашата страна въ едно скоро време: американската частъ веднага, френската частъ 20 дни следъ емитирането на заема и само английската частъ ще се забави 2—3 месеца — както е въ спогодбата по бѣжанския заемъ — съ известни рати, по 20—30%; но и тамъ интереситѣ на българската държава сѣ запазени, защото за времето, когато ще бѣдатъ задържани тѣзи суми, намъ ще се плаща лихва 7-5%, колкото ние ще плащаме на тѣхъ, когато ги получимъ. Тѣй че нѣма тѣй нареченитѣ жоюсанси, които ги има при всички заеми. Макаръ да е уговорено, че сумитѣ ще постѣпятъ подиръ 2—3 месеца, фактически сѣ постѣпили подиръ 4—5 месеца. Интереситѣ на сѣкровището сѣ страдали извърде много отъ това. Постѣпвали сѣ много малко суми отъ уговоренитѣ заеми. Сключва се заемъ за 100.000.000 л., но фактически се изплащатъ заеми въ чужбина, 20—30—60 милиона, и за производителни цели е влѣзла една много малка частъ. Вѣрно е, че популярността на тѣзи заеми не е била голѣма, още повече, че една голѣма частъ отъ тия заеми навремето се изразходва за набавяне на военни материали — нѣщо, което е било необходимо. За производителни цели, за туй, което е влѣзло за желѣзници и пѣтища, това, което е влѣзло за други държавни стопанства, което е влѣзло, за да подпомогне нашитѣ кредитни учреждения, е било въ толкова малкъ размѣръ, че не е могло да се почувствува.

Г. г. народни представители! Ще ми позволите накратко да сравня условията на заемитѣ, които сме заключили отъ освобождението насамъ, за да видите разликата между тѣхъ и условията на днешния заемъ.

Първиятъ заемъ, който се сключи въ 1888 г., е билъ за 46.777.500 л. златни; той е билъ за 33 години, съ номинална лихва 6%, обаче фактическата, реалната лихва тогава е била 6-07%, а действителниятъ цесионенъ курсъ е билъ 99-20.

Вториятъ заемъ е 6% ипотеченъ заемъ, сключенъ въ 1889 г. Азъ нѣма да ви говоря какъ сѣ давани гаранции. Заемътъ е билъ гарантиранъ съ първа ипотека на желѣзницитѣ; тѣзи залози сѣ много по-тежки, отколкото сѣ залозитѣ при сегашния заемъ. Заемътъ е билъ 30.000.000 л. златни съ 6% номинална лихва, обаче фактически, следъ като сѣ направени одрѣжитѣ и разноснитѣ, тя е била 7-58%, а действителниятъ цесионенъ курсъ — 84-42%.

Третиятъ заемъ е 6% ипотеченъ заемъ въ злато, сключенъ презъ 1892 г. за 142.780.000 л. съ 6% номинална лихва. Той е трѣбвало да бѣде емитиранъ за нѣколко години и е билъ емитиранъ съ разни курсове, както сега, начаст и оптиранъ, а именно презъ 1893 г., 1894, 1895, 1896, 1897, 1898 до 1899 г. Въ края на краищата неговата лихва е станала 7-31%, а цесионниятъ курсъ 86-73%.

Четвъртиятъ заемъ е 6% сѣкровищни бонове, сключенъ въ 1900 г. за 30.000.000 л.; реалната лихва е била 12-88%, а цесионниятъ курсъ 87-37%.

Петиятъ заемъ е 5% заемъ въ злато, сключенъ въ 1892 г. за 106.606.000 л.; той е ималъ реална лихва 6-82% и цесионенъ курсъ 77-30%. Отъ него моментъ, г. г. народни представители, се турятъ тежки залози, какъвто е залогътъ

върху гербовитѣ марки и бандеролътъ на тютюнитѣ, които се даватъ въ рѣцетъ на единъ чужденецъ, който ги държи подъ ключъ и, колкото му сѣ необходими, ги продава на българското правителство по номиналната стойностъ. При този заемъ може да се каже действително, че има вмѣшательство, че има погазване независимостта на българската държава. Но следъ 1901 г., следъ провалянето на заема, който тогавашниятъ министъръ-председателъ Каравеловъ е предложилъ, за който е далъ гаранция монопола на тютюна, държавата е минала по-рано 3—4 години въ тежка криза и следъ това сѣ сключвани заеми при много тежки условия.

Шестиятъ заемъ е 5% заемъ въ злато отъ 100.000.000 л.; номиналната лихва е била 5%, обаче фактическата, реалната лихва е била 6-68%, цесионниятъ курсъ — 78-72%.

Седмиятъ заемъ е 4-5% облигационенъ заемъ въ злато отъ 1907 г. за нови желѣзнопѣтни линии — Радомиръ—Кюстендилъ и други. Той е билъ за 145.000.000 л.; съ номинална лихва 4-1/2%, обаче реалната лихва е била 5-89%, а цесионниятъ курсъ — 79-57%.

При тия заеми е приетъ и делегатъ, комуто се плаща по 150.000 лева злато годишно.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Той е конверзационенъ заемъ.

Р. Василевъ (д. ст): Да, той е конверзационенъ заемъ, фактически много малко пари отъ него сѣ влѣзли въ България.

И най-сетне заемътъ отъ 1909 г. за 23.000.000 л.; съ номинална лихва 4-5%, а реална лихва 5-57%, цесионенъ курсъ 86-35%.

Г. г. народни представители! Вие виждате, че преди войнитѣ, когато България можеше да се смѣтне, че не е тѣй обременена, че не е излѣзнала изъ една катастрофална война като победена, когато шконтонитѣ проценти въ другитѣ държави сѣ били по-малки, по 2, по 3%, когато лихвитѣ на пазара сѣ били евтини, тя не е могла да сключи заеми съ по-малки лихви отъ 5, 6, 7%, а често при 12, 13%, и при цесионни курсове не повече отъ 85, 86. Така че, това сѣ сключенитѣ заеми, които е сключвало българското правителство. Днешниятъ заемъ, въ сравнение съ тѣхъ, безспорно, стои въ много по-добри отношения. Лихвата действително е 8-40, но цесионниятъ курсъ е много по-голямъ, 90%, и днешнитѣ залози, които даваме, не сѣ обременителни тѣй, както сѣ били тогава: давана ипотека върху приходитѣ отъ държавнитѣ желѣзници, както и залози върху приходитѣ отъ гербовитѣ марки, бандерола и т. н.

Но, за да имаме едно по-обективно мѣрило при оценката на днешния заемъ, ние трѣбва да го сравнимъ съ всичкитѣ ония заеми, които днесъ се котираатъ на чуждия пазаръ, тамъ, отдето търсимъ и ние пари, съ заемитѣ, които сключватъ другитѣ държави. Отъ таблицата, която ще ви приведа тукъ, вие ще добиете представа за условията, при които сѣ сключени следующитѣ заеми.

Австрийски възстановителенъ заемъ. Номинална сума 650.000.000 златни крони, сръскъ 20 години, емитиранъ презъ 1923 г. при сръдна номинална лихва 6-30% и сръденъ емисионенъ курсъ 84%. Реалната лихва е 8-64%, а емисионниятъ курсъ се е движилъ между 75 и 85-1/2. Заемътъ се емитира подъ покровителството на Обществото на народитѣ при изработенъ планъ за стабилизацията на кроната, устройството на австрийската народна банка и равновесието на държавния бюджетъ. Нѣщо повече, държавниятъ бюджетъ се намираще подъ контролата на комисаря на О. Н. — Цимерманъ, който упражняваше строгъ контролъ върху всички разходи.

Гаранции на заема сѣ: приходитѣ отъ държавнитѣ гори и имоти, тютюня и солта. Реалната лихва на заема вѣзлиза на 8-64 съ всички разноси.

Г. г. народни представители! Вие виждате, че Австрия, която въ 1923 г. изпадна въ много тежко бедствено положение — австрийскиятъ народъ тогава почти измираще отъ гладъ; неговитѣ деца се изпрашаха въ чуждитѣ държави; страната изгуби своята национална монета, която бѣше провалена, кроната не съществуваше, защото отиде въ дънъ земя; държавата биде подпомогната отъ Обществото на народитѣ, но при условие на една диктатура почти отъ страна на представителя на Обществото на народитѣ, на Цимерманъ, който въ една година накара австрийското правителство да уводни 55.000 чиновници австрийци и да въведе строги правила при упражнението на държавния бюджетъ — при туй положение, казвамъ, въ което се намираще австрийската държава презъ 1923 г., тя е сключила заемъ съ 8-64 реална лихва.

Чехословашки държавен заемъ отъ 1922 г. Номинална сума 50.000.000 долара, срокъ 25 години, номинална лихва 8%, емисия между 93½ и 96½%. Реалната лихва, безспорно, е повече — близо 9 и нѣщо. Гаранции: приходитѣ отъ митата и монопола върху тютюня. Ето една държава, която следъ войната излѣзе като нова държава, която се намира подъ пълното благоволение на европейскитѣ велики сили победители и, безспорно, подъ тѣхното голѣмо покровителство въ финансово отношение, но която сѣщо така не е могла да склучи заемъ при по-добри и износни условия.

Германски възстановителен заемъ. Чисто произведение 800.000.000 марки, номинална лихва 7%, емисионенъ курсъ 92. Условия приблизително като тия на българския бѣжански заемъ. Срокъ 25 години, емитиранъ презъ 1924 г. Реална лихва 7-65%. Гаранции: брутниятъ приходъ отъ митницитѣ, тютюна, бирата, захарта и чистиятъ приходъ отъ спиртниятъ монополъ. Освенъ това знаете и участието на тѣхнитѣ държавни желѣзници и индустрия за изплащането на репарацията.

Унгарски възстановителен заемъ. Номинална сума 307.000.000 златни крони, срѣдна номинална лихва 7-56%, срѣденъ емисионенъ курсъ 88½%, срокъ 20 години. Емитиранъ подъ покровителството на Обществото на народитѣ съ изработенъ планъ за валутното и финансовото заздравяване на страната. Бюджетътъ се намира подъ контрола на комисаря на Обществото на народитѣ. Унгарската народна банка сѣщо се намираше подъ контрола на Обществото на народитѣ, съ съветникъ Елманъ, чийто мандатъ бѣше две години. Гаранции: брутниятъ приходъ отъ митницитѣ и солта; чистиятъ приходъ отъ солта и захарта. Реалната му лихва 9-25%.

Д-ръ И. Бешковъ (з. в): Кога е склученъ?

Р. Василевъ (д. сг): Унгарскиятъ заемъ е склученъ заедно съ австрийския — 1923 г.

Югославски заемъ отъ 1923 г., въ размѣръ на 25.000.000 долара, съ 8% номинална лихва и емисия 95½. Реалната лихва е 8-44%.

Гръцки бѣжански заемъ. Номинална сума 12.300.000 английски лири, номинална лихва 7%, срокъ 40 години, емитиранъ презъ 1925 г. подъ покровителството на Обществото на народитѣ. Цесионенъ курсъ 82%. Реална лихва 8-15%. Както виждате, иматъ цесионенъ курсъ, значи фактически получаватъ 82 л. срещу 100, а ние получаваме 90 и нѣщо отъ нѣкои държави, а иматъ лихва горе-долу като нашата — 8-15%, а ние имаме 8-42%. Гаранции за тѣхния заемъ сѣ: такситѣ върху солта, кибрита, карти за игра, герба, тютюна въ новитѣ земи, данѣктътъ върху алкоола въ цѣла Гърция и обща ипотека върху имотитѣ на бѣжанцитѣ. Комисионната е била това 1%. При това особена комисия международна съ цѣль щабъ и скжпо платена ще упражнява и изразходва заема.

Гръцкиятъ възстановителен заемъ отъ януарий месецъ 1928 г. е съ лихва 6%, срокъ 40 години, емисионенъ курсъ 91, цесионенъ курсъ съ герба 85 и реална лихва 7-60%.

Значи, гръцкиятъ възстановителен заемъ, склученъ тази година, г. г. народни представители, отъ една държава, която се намира подъ покровителството на велики народъ, която е заедно съ съюзницитѣ победители, е подъ режимъ горе-долу таквъ, при какъвто се склучва нашиятъ заемъ.

А нашиятъ бѣжански заемъ, знаете вече, е склученъ при 7% лихва въ 1926 г. съ цесия 88%, и емисия 92%.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Цесионниятъ курсъ е споредъ мѣстата. То не е цесия, а чисто произведение.

Р. Василевъ (д. сг): Като гаранция се даватъ акциза на солта и спирта и една вноска за 6 месеца отъ 83 милиона л.

Г. г. народни представители! Понеже за нашия бѣжански заемъ често пѣти се подхвърля отъ нѣкои страни, че е една нещастна сдѣлка, въпрѣки, че се прие почти единодушно отъ цѣлия Парламентъ, съ единични само изключения, ще кажа, че ползата отъ него е твърде грамадна. Не само се даде възможностъ на българското правителство да настани десетки хиляди прокудени наши братя, не само че чрезъ него се даде възможностъ тия хора скоро да се обзаведатъ и да станатъ, каквито сѣ трудолюбиви, единъ производителенъ елементъ въ тази страна, но главната полза отъ този заемъ е, че на него последната година се крепѣше нашиятъ левъ. Българската народна банка и днесъ въ своя балансъ има предвидена въ своитѣ чужди дивизи въ странство една сума отъ 769.319.000 л. разполагаема, макаръ и блокирана, по бѣжанския заемъ. Една частъ отъ тѣзи срѣдства тоже минаха у насъ преди да се израз-

ходватъ. Тѣй че съ тия чужди дивизи, надъ милиардъ до миналата година и въ последния моментъ на 769 милиона, както виждате, ние сме могли да имаме въ банцитѣ, въ които сѣ тия срѣдства, при лихвата, която тѣ плащатъ,...

К. Маноловъ (зан): Колко плащатъ?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: ... 4½, а Народната банка срещу това увеличи банкното обращение до 4.700.000.000 л. и взема по 10 и 12% лихва!

Р. Василевъ (д. сг): Та, казвамъ, при туй положение, при тия дивизи, които се намиратъ въ чуждитѣ банки, Българската народна банка има възможностъ да си открие текущи краткосрочни кредити и всѣкога да може да посрѣща нуждата отъ чужда валута. Но следъ изчерпването на тия срѣдства, ако нѣмаше други, които да се набавятъ съ днешния заемъ, тя нѣмаше да може да си служи съ краткосрочни кредити, нито щѣше да има на разположение суми въ чуждитѣ банки и тогава положението щѣше да бѣде критическо.

Г. г. народни представители! При тѣзи условия, които азъ предъ васъ изложихъ, за да сравня условията на българския заемъ, който днесъ ще бѣде склученъ, съ условията въобще на всички български земи, които ние сме склучили до несъ — не искамъ да говоря за този, който е склученъ въ 1914 г., защото неговитѣ условия сѣ твърде тежки, неговитѣ финансови клаузи имаха за целъ залагането на мина „Перникъ“ и пр. и ние го считахме за несклученъ, условията на заема отъ 1914 г. и на сегашния заемъ не сѣ сравними — техническитѣ и финансови клаузи на всички заеми, склучени въ чужбина, не се различаватъ много отъ условията, по които се склучва днешниятъ нашъ заемъ. Най-важното е, че българскиятъ заемъ, който се склучва днесъ не се различава извърде много не само, но и въ много по-благоприятно положение по отношение заемитѣ, склучени напоследъкъ отъ странитѣ, които сѣ около насъ, малки и голѣми държави, победителки и победени. При тая анализа, която съмъ ималъ възможностъ да направя съ проучвания, съ справки, азъ съмъ единъ отъ онѣзи, г. г. народни представители, които смѣтатъ, че сегашниятъ стабилизационенъ заемъ е една сдѣлка навременна, единъ заемъ, който е абсолютно необходимъ, срѣдствата, отъ който трѣбва изложително, частъ по-скоро да дойдатъ у насъ и не сѣ достатъчни и тѣ, защото отъ тия суми, които ще дойдатъ, както ви казахъ, една малка частъ ще влѣзе въ ония институти, които иматъ нужда отъ тѣхъ — какъвто институтъ е Земледѣлската банка, въ която прѣко ще влѣзатъ 350.000.000 л. и косвено още около 200—300 милиона лева. Да допуснемъ, че ще влѣзатъ 800 милиона, милиардъ — и тѣ не сѣ достатъчни, г. г. народни представители, но все мало малце, както се казва, тѣ ще дадатъ възможностъ на Земледѣлската банка да развие не, ами да започне съ дългосрочни кредити, който е най-важниятъ и който е най-необходимъ за повдигане производството, за което толкова много приказваме. Независимо отъ това съ срѣдствата, които ще дадемъ по такъвъ начинъ, ние ще създадемъ възможностъ на Земледѣлската банка да си открие кредити по-дългосрочни въ чужбина, да си набави и тая самата срѣдства, защото тя ще бѣде гарантирана съ срѣдствата, които ние ѝ даваме, съ стабилността на монетата, която ние създаваме, съ стабилизираното положение на България. И тя ще има възможностъ съ свои срѣдства, действително да пристѣпи къмъ широко кредитиране на нуждающитѣ се и то съ отпускане дългосрочни мелиорационни кредити, които сѣ необходими.

Сѣщото се стане и съ Кооперативната банка, на която се даватъ наистина 100 милиона лева само, но съ срѣдствата на кооперациитѣ, които сѣ подъ нейно ведомство, съ спестяванията на българскитѣ граждани и съ кредититѣ, които тя ще има съ своя портфейлъ — както ще има и Българската земледѣлска банка, защото Народната банка споредъ нейнитѣ нови статутѣ ще приеме ½ отъ този земледѣлски портфейлъ — всичко това ще даде възможностъ да се влѣе този елексиръ заедно съ срѣдствата на Ипотечарна банка, които макаръ по устава да сѣ 10 милиона швейцарски франка, но вие знаете на каква база се поставя тя; тя се постави на базата на издаване и емитиране зложни облигации на стойностъ до 200 милиона златни.

Председателствуващъ А. Христовъ: Моля, г-да, частъ е 8. Има записани още двама оратори — г. Бешковъ и г. Калайджиевъ.

Министър-председател А. Лячев: Да продължи заседанието, докато се изкажат записаните се оратори.

Д. Гичев (з. р.) и други от лъвицата: А-а-а!

Министър-председател А. Лячев: Да, да.

Председателствуваш А. Христов: Които приемат да се продължат дебатите, докато се изкажат записаните се оратори, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Р. Василев (д. сг): Г. г. народни представители! Сътвни сръдства на Ипотекарната банка и съ сръдствата на другите банки, които ще дадат живот и на индустрията, и на търговията, и на земеделието у нас, ще настъпи онова финансово и стопанско оздравяване, което ще донесе благоденствие на българския народ, и затуй всички ще тръбват да гласуваме за заема, който е една добра и благотворна сдѣлка. (Ръкоплѣскания отъ сговористите)

Председателствуваш А. Христов: Има думата народният представител г. д-ръ Иванъ Бешковъ.

Д-ръ И. Бешковъ (з. в): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Сложенъ е предъ насъ на разглеждане и одобрение договорътъ за така наречения 7½% български държавен стабилизационен заемъ. Преговоритъ за този заемъ продължиха твърде дълго време. Няколко месеца бѣха необходими само, докато се уреди въ Обществото на народитъ въпросътъ за предварителнитъ условия на заема. Отъ официално мѣсто се даваха най-различни сведения на българския Парламентъ и на българското общество по тия условия, даваха се най-различни формули, които се измѣняваха следъ туй, докато най-сетне се дойде до Женевския протоколъ отъ 10 мартъ, който биде внесенъ и приетъ отъ Народното събрание и който обвързва България съ много тежки и унижителни задължения. Най-сѣщественото отъ тия тежки и унижителни задължения е задължението на България да превърне Българската народна банка отъ народна въ акционерна съ вмѣшательството на чужденци въ управата на банката и въ вътрешната управа на нашата държава. На базата на тия условия на Женевския протоколъ се сключи и така наречения държавен стабилизационен заемъ, който днесъ се внася на одобрение въ Народното събрание.

Какви сѣ условията на самия заемъ, г. г. народни представители — казва се вече: лихвенъ процентъ 7½%, емисионенъ курсъ къмъ 96, цесия, споредъ г. министра на финанситъ, 90/72 и реална лихва 8.49%. Въ мотивитъ къмъ решението за одобряване на този договоръ е казано: „Като се има предъ видъ извънредно трудното положение на международния париченъ пазаръ, правителството смѣта, че условията на този заемъ сѣ изгодни за държавата“.

Г. г. народни представители! Искамъ да се спра съ нѣколко думи върху този въпросъ, защото г. министърътъ на финанситъ тукъ говорѣше, че паричниятъ пазаръ е затрудненъ, но не обясни въ какво, въ сѣщностъ се състои туй затруднение, като се мотивира само съ това, че облигациитъ на нашия бѣжански заемъ се котираше зле, подъ ал рагі се котираше, 88—89—90.

Г. г. народни представители! Мене ми се струва, че паричниятъ пазаръ днесъ съвсемъ не е затрудненъ. Напротивъ, ние имаме всички основания да вѣрваме, да твърдимъ, че днесъ паричниятъ пазаръ е наводненъ повече отъ всѣки другъ пътъ. Особено това може да се каже днесъ, следъ като има една стабилизирана монетна единица въ Франция, стабилизирана лира въ Италия, стабилизирана монета въ Белгия. Защото, нека се знае, че преди 2—3 години, до 1926 г., чуждестранниятъ капиталъ, респ. американскиятъ капиталъ се страхуваше отъ инфлацията въ европейскитъ държави и бѣше започналъ да бѣга. Следъ като се стабилизираха монетнитъ единици въ тия голѣми европейски държави, чуждестранниятъ капиталъ, сигуренъ въ своя пласментъ, почна да се явява отново и днесъ ние сме свидетели на едно наводнение на паричния пазаръ. Обстоятелството, че сконтниятъ процентъ днесъ въ западноевропейскитъ държави се намалява, е едно доказателство на тая моя теза, на този фактъ, че паричниятъ пазаръ днесъ е значително подобренъ. Азъ изтъквамъ това обстоятелство, защото г. министърътъ на финанситъ, когато искаше да оправдае неизноснитъ условия на новия заемъ, той го сравняваше съ бѣжанския заемъ, а трѣбваше да се вземе подъ внимание, че бѣжанскиятъ заемъ се сключи въ 1926 г., когато не бѣха настѣпили тия благоприятни условия на паричния пазаръ, за които азъ говоря.

Г. Ради Василевъ преди малко цитираше нѣкои заеми сключени въ 1924, 1925 и 1926 г. Азъ си позволихъ да го апострофирамъ и да го попитамъ отъ коя година сѣ тѣзи заеми за които той говори — защото това е отъ голѣмо значение. Въ 1920 г. нито една отъ европейскитъ държави не би могла да намѣри заемъ. Въ 1922 г., въ 1923 г. . . .

Р. Василевъ (д. сг): Азъ говорихъ за заеми сключени въ 1925, 1926 и януарий 1928 г.

Д-ръ И. Бешковъ (з. в): До 1926 г. включително условията бѣха други, въ 1927 г., а особено сега въ 1928 г. сѣ съвършено други.

Р. Василевъ (д. сг): Ама вѣрно ли е, че сега въ Америка сконтниятъ процентъ е увеличенъ отъ 4% на 5%.

Д-ръ И. Бешковъ (з. в): Обаче сконтниятъ процентъ въ Европа е намаленъ. Провѣрете и ще се убедите.

Така че не бива, когато ще оправдаваме едни условия на новия заемъ, които, безспорно, сѣ неизносни, да ги съпоставяме съ условията на бѣжанския заемъ, сключенъ преди две години. А трѣбваше да се знае, известно е това на всички ви, че бѣжанскиятъ заемъ е единъ непастенъ заемъ за България. Следва ли днесъ, две години следъ сключването на бѣжанския заемъ, когато паричниятъ пазаръ е улесненъ, когато кредиторитъ, когато банкеритъ, когато въобще стопанскиятъ и финансовъ животъ се стабилизирал; днесъ, когато и ние претендираме, по преценка на правителството, да сме се стабилизирал да сме излѣзли вече на равнището, да сме убѣдили свѣта въ това — бива ли днесъ ние да сключваме заемъ при сѣщитѣ бихъ казалъ, по неизносни условия, отколкото тѣзи, на бѣжанския заемъ?

Отъ това, както и отъ други въпроси, какъвто е въпросътъ съ конверсията, явствува, че този заемъ е съвършено неизносенъ. Конверсията трѣбва да стане, съгласно общия договоръ, едва следъ изтичането на десетъ години. Г. г. народни представители! Този срокъ е много дълъгъ за една конверсия. Единъ срокъ отъ 5—6 години би билъ достатъченъ, защото следъ 5—6 години паричниятъ пазаръ ще има съвършено друга физиономия. Тогава лихвениятъ процентъ нѣма да бѣже 7 и 8 а. безъ да желая да бѣжа пророкъ, мога да твърдя, че той би билъ по-другъ, ще се върне къмъ лихвения процентъ преди войната — 4½, 5, защото ще имаме стабилизирани финансовъ и стопански животъ въ Европа, защото излишнитъ капиталъ въ Америка ще дойдатъ въ Европа, шомъ видятъ сигурността въ своя пласментъ. Една конверсия, която ще последва едва десетъ години отъ днесъ, е, струва ми се, още едно лошо условие къмъ другитъ неизгодни условия на този заемъ.

Азъ нѣма да се спирамъ върху отлѣлнитъ дефекти, какъвто е случаятъ съ назначаването отъ една страна на комисаръ, който да внимава при разходването на зема, а освенъ него да се назначатъ и делегати, чието число е неопредѣлено, не е фиксирано точно.

Р. Василевъ (д. сг): Двама.

Д-ръ И. Бешковъ (з. в): Двама, но казано е, че могатъ бѣждатъ и увеличени.

Г. г. народни представители! За единъ такъвъ малък заемъ отъ 3 милиарда лева и нѣщо, струва ли да се прави и отъ икономическо гледище не е ли това единъ съсипателенъ и ненуженъ разходъ, като имаме предъ видъ какъ плащаме на тѣзи чужденци, които идватъ въ България?

Р. Василевъ (д. сг): За Шарло се плаща 150.000 златни лева. Има си къща за 200.000 л., има си и автомобилъ.

Ц. Стоянчевъ (з. в): И тогава не сме цѣвѣли, и сега нѣма да цѣвтимъ.

Р. Василевъ (д. сг): А сега на всѣки делегатъ се плаща по 105 лири годишно.

Ц. Стоянчевъ (з. в): 105-тѣ лири не сѣ тежки, но сѣ тежки другитъ, които ще дойдатъ следъ тѣхъ; тѣ сѣ тежки, Той има право да си доведе цѣлъ шабъ чиновници.

Р. Василевъ (д. сг): За чиновници, за секретари на тѣзи делегати се плаща 88 лири годишно. Мога да ви дамъ сведенията.

Д-ръ И. Бешковъ (з. в): Г. г. народни представители! Ясно е отъ сложениятъ условия на самия заемъ, че той е

съвършено неизносенъ, по-неизносенъ дори отъ бѣжанския заемъ.

Кои биха били причинитѣ, за да имаме този неизносенъ заемъ? Азъ ще си позволя да посоча едни отъ тѣхъ. Тѣ лежатъ, първо, въ желанието на правителството да сключи заемъ на всѣка цена; то трѣгна по пътя на отстъпкитѣ, стига да може да добие заемъ на всѣка цена. И, естествено е, че по този път на отстъпления — всѣки новъ день да носи отстъпление отъ стара теза и отъ стара формула, за да се възприеме нова — естествено е, че ония, които сѣм банкери, ония, които ще даватъ паритѣ, ще гледатъ да има за тѣхъ максимумъ облаги, максимумъ печалби.

Втора една причина, която е не по-малко съществена, това е причина, която лежи въ нашата управа, въ дрязгитѣ срѣдъ нашето правителство. Защото тъкмо когато щѣше да се разрешава въпросътъ за настоящия заемъ, той се атентира отвътре, отъ самото правителство. Ние бѣхме свидетели на факта, какъ, когато единъ министъръ отиваше въ Женева да пледира каузата на заема, другъ министъръ отиваше на другия край на България и отказваше да отиде въ помощъ на своя колега, който месеци подъ редъ полагаше усилия въ Обществото на народитѣ, за да издействува по-износни условия за заема. Всичката тая борба, всичкитѣ този атентатъ срещу условията на заема ставаше не отъ висши държавни съображения и интереси, а благодарение на лични дрязги и домогвания за надмощие въ партията на Демократическия сговоръ. Тия борби вътре въ Демократическия сговоръ повлияха твърде много за неизноснитѣ условия, при които се сключи този заемъ. (Възбуждения отъ сговориститѣ)

По-нататъкъ вече следватъ причини отъ политически характеръ — нестабилното политическо и финансово положение на страната.

Г. г. народни представители! Макаръ да е вѣрна тезата, че никога заемитѣ не саниратъ народнитѣ стопанства, въ всѣки случай, по принципъ, ние бихме възприели единъ заемъ, който да бѣде стопанско-стабилизационенъ заемъ, обаче заемъ, който да бѣде резултатъ на една широка програма, на една платформа, на единъ планъ за едно стопанско възстановяване на страната; единъ заемъ, който ще има за задача да създаде условия за подтигването, за повдигането творческитѣ сили на нацията; единъ заемъ, който действително ще санира народното стопанство. Днесъ ни се предлага единъ заемъ, който не ще има тая задача, защото нашето народно стопанство днесъ преживява една криза. Тая криза се състои главно въ това, че нѣма стопански животъ, че нѣма обмѣна на стоки. А това, споредъ констатацията на г. професоръ Мишайковъ, направена въ неговата речъ отъ 11 априлъ т. г. по протокола за заема, съ която азъ съмъ напълно съгласенъ, лежи главно въ факта, че покупателнитѣ сили на българското земледѣлско съсловие — главниятъ и основенъ производителенъ факторъ въ нашата страна — сѣм намалени. Азъ бихъ добавилъ къмъ тая неговъ констатация, че това намаление на покупателнитѣ сили е резултатъ на една намалена производителна способностъ на това земледѣлско население. Ето кѣде трѣбва да бѣждатъ изсочени нашитѣ усилия.

Азъ слушахъ съ голѣмо внимание мислитѣ, изказани отъ г. Ради Василевъ. Той описа много вѣщо и много подробно нуждитѣ на българското земледѣлие отъ кредитъ и особено отъ дългосроченъ мелиоративенъ и ипотечаренъ кредитъ. Той се спрѣ и съ цифри доказа колко сѣм незначителни срѣдствата на Земледѣлската банка въ това отношение; какъ тѣ преди войнитѣ при нашето екстензивно земледѣлие, при нашитѣ неразвити нужди, сѣм били много по-голѣми, отколкото сѣм днесъ, когато се напъваме и смѣтаме да модернизирате и интензивирате нашето земледѣлие. Но азъ се учудвамъ на заключенията на г. Ради Василевъ. Азъ очаквахъ да чуя, той да направи едно заключение, че вземътъ така, както се сключва и така, както ще се изразходва, далечъ нѣма да отговори на тия нужди, които той изтъкна и съ които азъ напълно съмъ съгласенъ. Защото, г. г. народни представители, отъ единъ заемъ отъ 3½ милиарда лева, само 300 милиона лева ще отидатъ въ помощъ на това земледѣлие чрезъ Българската земледѣлска банка.

Р. Василевъ (д. сг): И други 800 милиона лева ще отидатъ отъ Народната банка.

Д-ръ И. Бешковъ (з. в): Вѣрно е, че ще отидатъ известни суми и отъ Народната банка чрезъ намаление лихвениятъ процентъ на влоговетѣ

Р. Василевъ (д. сг): Всичкитѣ задължения, които държавата е гарантирала, било за бѣжанцитѣ или за друго, ще минатъ въ Земледѣлската банка. Народната банка се очисти отъ това. То е единъ нейнъ активъ, който тя ще може да залага и да получава срещу туй кредитъ. Както знаете, Народната банка има право да приема земледѣлски портфейлъ отъ Земледѣлската банка. Значи, независимо отъ прѣката сума 300 милиона лева, подобни суми, които сѣм въ Народната банка, ще минатъ въ Земледѣлската банка.

Д-ръ И. Бешковъ (з. в): Безспорно, съ тия суми при Народната банка ще се увеличатъ ресурситѣ на Земледѣлската банка, обаче далечъ нѣма да се увеличатъ дотамъ, че да задоволятъ нуждитѣ на българското земледѣлие.

Р. Василевъ (д. сг): Азъ казвамъ, че тя ще вземе кредити и отъ други мѣста.

Д-ръ И. Бешковъ (з. в): А въ подобрението на българското земледѣлие, което е основата на нашето народно стопанство, трѣбва да търсимъ увеличението на производството, въ него ние трѣбва да търсимъ стопанското преуспѣване на страната. Този заемъ, г. г. народни представители, въ голѣмата си частъ нѣма да отиде за тази целъ. Отъ него 700—800 милиона лева ще отидатъ за покриване летежитѣ дългове на държавата, ще отидатъ, следователно, да покриятъ бюджетнитѣ дефицити на минали години; друга частъ отъ заема ще отиде за строещи се желѣзници.

Р. Василевъ (д. сг): Една частъ ще отиде въ фонда „Културни мѣроприятия“ при Министерството на земледѣлието, отъ който фондъ държавата е взела пари въ заемъ.

Д-ръ И. Бешковъ (з. в): Обаче непосредствено за нуждитѣ на българското земледѣлие ще отиде много малко. Една голѣма частъ, надъ 1 милиардъ лева, ще отиде за стабилизиране на българската монета.

Г-да! Ако е безспорна истина, ако е аксиома, че една развѣна, международна и вътрешна, е невъзможна безъ една стабилна монетна единица, не по-малко е вѣрна и тезата, мисълта, че е невъзможна една монетна стабилизация, безъ стопанска стабилизация. На този въпросъ азъ искамъ да обърна вашето внимание и по него искамъ да кажа само нѣколко думи.

Безспорно е, че златниятъ стокъ или по-скоро стокътъ отъ чужди девизи, който ще влѣзе въ каситѣ на Българската народна банка, ще подобри нейното положение като емисионенъ институтъ; тя ще може да заздрави, да поддържа стойността на нашия левъ стабилна. Обаче, ако ние нѣмаме едно естествено стабилизиране на нашето стопанство, ако нашето стопанство не е заздравено, ако нашето стопанство не увеличи производството, за да се явимъ ние на пазара съ повече износъ, отколкото вносъ, ако ние, следователно, нѣмаме единъ активенъ търговски балансъ, който ще се отрази, безспорно, върху платежния ни балансъ, тогава една монетна стабилизация, създадена съ законъ, нѣма да бѣде естествена, нѣма да бѣде и трайна.

Азъ ще се позова пакъ на цифритѣ на уважаемия г. проф. Мишайковъ, които той изнесе въ своята речъ по женевиския протоколъ. Той прави едни смѣтки, че както по новия заемъ, така и по бѣжанския заемъ въ Българската народна банка ще постѣпи чисто произведение 2 милиарда и 500 милиона лева.

Р. Василевъ (д. сг): Повече.

Д-ръ И. Бешковъ (з. в): 2 милиарда и 500 милиона, 2 милиарда и 600 милиона лева.

Р. Василевъ (д. сг): Съ 500-тѣ хиляди английски лири за земетресението ще постѣпятъ 3 милиарда и 300 милиона лева.

Д-ръ И. Бешковъ (з. в): Ако у насъ продължава да съществува сѣщого стопанско положение, ако не увеличимъ нашето производство, ако нашитѣ външни задължения останатъ сѣщитѣ, какво ще бѣде положението на Българската народна банка следъ три години, като се има предъ видъ, че нашиятъ платеженъ балансъ е дефицитенъ съ 500 милиона лева, като се има предъ видъ, че тази

година ще трябва да увеличим този дефицит с 170 милиона лева вноска по българианския заем, че към тази цифра трябва да прибавим още 250—260 милиона лева вноска по новия заем? Следователно, нашият платежен баланс ще покаже един дефицит кръгло от 900 милиона лева. И не ще изминат и три години и всички тези запаси на Българската народна банка ще се изчерпят, . . .

Р. Василев (д. сг): А ако ги нямаме и тези?

Д-ръ И. Бешков (з. в): Ще Ви кажа. — . . . затова, защото нашето стопанско положение няма да бъде подобро, тъй като новият заем, този елексир, тази нова животелна струя, за която говорите Вие, г. Ради Василев, няма да влезе в производителното население, в онова население, в ония слоеве на нашето стопанство, които произвеждат богатата, за да измъкне физиономията на нашия търговски баланс. Така че, при това положение, след три години ние ще изпаднем в едно печално положение — Българската народна банка да не е в състояние да поддържа стабилизирания стойност на нашия лев. Тогава? Тогава левът ще бъде компрометиран и тогава вече, пак нов заем и нов закон за стабилизиране на българския лев и т. н. и т. н.

Ц. Стоячев (з. в): И тогава банката сигурно ще стане акционерна.

И. п. Янчев (з. в): Г. Моллов с връщането си заяви, че е подготвил условия за нов заем — той си го каза човъкът.

Д-ръ И. Бешков (з. в): Г. г. народни представители! Азъ не зная докъде може да отиде тази политика на заеми. Ние усвояваме един път, който сж усвоявали политически партии, правителства на България преди войните. Въ разстояние на пет години ние имаме вече сключени два заеми. Не ще минат две-три години и ние ще трябва да сключваме нов заем.

Р. Василев (д. сг): От 1914 г. досега няма сключен заем.

Д-ръ И. Бешков (з. в): Азъ говоря за времето от 1923 г. до днес.

Р. Василев (д. сг): Вие смътате от кога не сме правили заем.

И. п. Янчев (з. в): Тогава не сме искали.

Д-ръ И. Бешков (з. в): Азъ казахъ, че ние не бихме имали нищо против един стопанско-стабилизационен заем. Но заем, който да отиде да покрие летещия дълг на държавата, заем, който да покрива дефицитът по изминали и настоящи бюджети, такъв заем не може да санира, да заздрави народното стопанство, той ще бъде само една нова тежест върху българския данъкоплатец, върху българския народ, защото асж за продуктивни нужди, за ония слоеве, които произвеждат, няма да отиде нищо, или почти нищо. Г. министърът на финансите ни се похвалва, че ние имаме един уравнил, един реален бюджет, един бюджет, който давал дори излишци. Нищо подобно. Азъ много уважавам г. финансов министър и не претендирам да се явявам пред него като човък, който разбира основно тия въпроси, но азъ искам да изтъкна само едно обстоятелство, печалното обстоятелство, че българският Парламент не е господар и българското правителство не е господар при упражнене на нашия бюджет. Ние имаме една финансова чека, която най-безцеремонно се разпорежда с упражнението на държавния бюджет и въ края на годишното упражнене ние виждаме печалния факт, че нашият бюджет, колкото е бил консомативен, когато сме го гласували, още по-консомативен е станал тогава, след като е бил упражнен. Защото, г. г. народни представители, какви сж тия съкращения, какви сж тези икономии, когато не се извършват разходи, гласувани и определени в бюджета? А намалението на тия разходи не е ли сж за продуктивни цели? Защото, ако е въпрос за консомативната част на бюджета, тя си отива, нея никой не може да спре: броят на чиновниците и техните заплати никой не може да спре, тй ще си получат своите заплати, а всички

онизи разходи, следователно, които сж предназначени за продуктивни нужди, за строеж, за културни мероприятия, за подобрене на земледелие, за подобрене на всички други производствени отрасли, тй ще се намаляват, защото няма на друго място къде. И когато се намаляват, какво се явява въ резултат? Явява се намалено производство, намалени блага, явява се криза, явява се замръзване стопански живот. И днес ние сме свидетели, че за първите девет месеца от настоящата година нашият търговски баланс приключва с един дефицит от 750.000.000 л.

Министър В. Моллов: Поради бюджета, нали?

Д-ръ И. Бешков (з. в): Не само поради бюджета, г. финансов министре.

Министър В. Моллов: Какво разправяте, г. докторе! Я оставете тези работи.

Д-ръ И. Бешков (з. в): Това е благодарение на оная стагнация, която се яви у нас и която е резултат на една бюджетна политика, . . .

Министър В. Моллов: Тези дефицити да свързвате с бюджета, това е свършено погрешна мисъл.

Д-ръ И. Бешков (з. в): . . . следвана от няколко години насам, която е резултат на едни непоносими данъчни тежести на българския народ, на едно обедняване на тоя народ и намаление на неговата производителна способност, както и на неговата покупателна такава. Това е. За да имаме, г. г. народни представители, една стопанска стабилизация, а заедно с нея и една действителна монетна стабилизация, трябва да сж налице преди всичко три условия: първо, реален, уравновесен, отговарящ на стопанския ръст на нашата държава бюджет; второ, да се създадат условия за повдигане на всички творчески сили на нацията и, трето, като резултат от това последно условие, създаването на един активен търговски и платежен баланс. Не сж ли налице тия условия, една стопанска стабилизация е невъзможна, а още повече е невъзможна една монетна стабилизация. Предлаганият заем, г. г. народни представители, ще разреши ли тези въпроси, ще създаде ли той увеличение на производството, ще отиде ли той въ по-голямата си част, за да повдигне производството въ наше земледелие? Не. Чрез този заем създават ли се условия, съществува ли, налице ли е, една бюджетна и финансова политика на днешното правителство, която да се стреми чрез уравновесени и реални бюджети да създаде активен търговски баланс и да създаде равновесие между приходите и разходите, да не се създават бюджетни дефицити, които да се покриват от заеми? Не, това поне не се вижда от няколкогодишното управление на днес властващата партия.

Настоящият заем ще стабилизира, може би, временно положението на Демократическия съговор, да продължи да управлява страната още известно време, но народното стопанство този заем няма да стабилизира.

Ето защо земеделската парламентарна група няма да гласува този заем. Земеделската парламентарна група няма да гласува този заем още и затова, защото за какви 125.000.000 златни лева, каквито представлява днешният заем, вие жертвувате организацията на Българската народна банка, на най-мощния кредитен институт въ страната. Вие се съгласихте, вие приехте, вие се задължихте да превърнете тази банка от народна въ акционерна, съгласихте се да дойдат чужденци да релят тази банка и сж своето вето да се мисят въ нейната управа и въ управата на държавата. Ние няма да гласуваме този заем още и затова, че като гарция за него вие давате на чужденците най-безцеремонно да се мисят въ вътрешното управление на нашата държава. Ние няма да гласуваме този заем още и затова, защото утре поради него българското правителство ще ни изправи пред един арбитър сж Дисkonto Гезелшафт и отново ще бъдем осъдени да плащаме нови стотици милиони лева.

Министър В. Моллов: Кой Ви каза това?

Д-ръ И. Бешков (з. в): Най-сетне ние няма да гласуваме този заем още и заради това, защото той не е нищо друго освен нова халка към тежестта верига, която носи на цялата сж българския данъкоплатец, от който той ще се

освободи само съ провалянето на Демократическия сговоръ и съ замѣстването му отъ едно народно управление. (Ръкоплѣскане отъ земледѣлците)

Д. Грънчаровъ (з. в): Въмѣсто да искате премахването на репарациитѣ, вие давате нови гаранции.

Министъръ В. Молловъ: Вие говорите като единъ нежега по въпроса.

Д. Грънчаровъ (з. в): Само вие разбирате!

Министъръ В. Молловъ: Стамболийски подписа конвенцията за репарациитѣ. Вие сте отговорни за тѣхъ. Я мълчете!

Председателствуващъ А. Христовъ: Има думата народниятъ представител г. Христо Калайджиевъ.

Х. Калайджиевъ (раб): (Отъ трибуната) Г-да! Азъ ще бѣда кратъкъ, защото по-големата частъ отъ онова, което трѣбваше да се каже въ случая, бѣ казано въ разискванията по протокола за заема.

Ще почна съ онова, което вчера г. министърътъ на финанситѣ каза въ края на своята речъ и което се зачекна отъ г. Пастухова. Последниятъ, обаче, следъ като направи една добра преценка, изхождайки отъ марксизма, за ролята на финансовия капиталъ, постѣпи съвършено немарксистически при обсъждане положението на нашата страна. Следъ като направи основателно упрѣкъ на бившия царъ Фердинандъ, той изпусна като марксистъ да свърже същата личностъ съ буржоазнитѣ партии, които сѣщо така еднакво сѣ отговорни съ него за оная политика, въ резултатъ на която имаме три последователни катастрофални войни, следъ които се създаде оная финансова и стопанска разруха, въ която тѣне нашата страна отъ войнитѣ насамъ.

Къмъ тая финансова и стопанска разруха, въ резултатъ на войнитѣ, дойдоха и грамаднитѣ тежести на мирнитѣ договори, наложени отъ победителитѣ чрезъ разнитѣ репарационни, окупационни и други вземания и обезщетения, които целѣха изсмукването на жизнения сокъ на българския народъ до възможния минимумъ. Сговористкото управление влоши още повече това положение. Последното, лишено отъ народното довѣрие, дошло противъ волята на широкитѣ народни маси, за да се държи на властъ, почна разхищението на народната пара за издържането на единъ насилнически апаратъ, облагодетелствуване на бюрокрацията, охранване на партизани и пр. Ощеги се държавата сѣщо съ много милиони съ помощта на най-виднитѣ сговористки партизани чрезъ арбитражитѣ дѣла. Заедно съ това сѣщото правителство, за да спечели благоволенieto на близки и далечни държави, призна нови тѣхни претенции и ги изплати или пое ангажментъ за това.

Въ резултатъ се създаде единъ стопански застои, който подхвърля широкитѣ народни маси на крайно осиромашаване, една финансова стагнация, която разюзда лихварството, едно баталясване на държавната хазна, която, въпрѣки грамаднитѣ данъци, не можеше да си плаща дълга къмъ Народната банка, посегна къмъ разнитѣ фондове, не можеше да плаща своевременно заплатитѣ на чиновницитѣ и частнитѣ задължения. Съ голѣми усилия, споредъ признанията на правителствениитѣ крѣгове, е билъ поддържанъ досега и курсътъ на лева.

Изхода отъ това положение правителството вижда въ заемитѣ, въ внасянето на чужди капитали въ страната. Въ тѣхъ то търси разковничето за съживяване стопанския животъ и за стабилизиране финансово. Такива надежди се възлагаха и върху „хуманитарния“ бѣжански заемъ. Последнитѣ, обаче, не се оправдаха. Тѣ нѣма да се оправдаятъ и съ настоящия таквъ. Вѣрно е, че има известно стопанско възстановяване, но то става за смѣтка на работническата класа и широкитѣ трудови маси, чиито условия за животъ сѣ крайно влошени.

Българскиятъ трудещъ се зародъ само губи отъ заемитѣ. Близъ половината отъ огромнитѣ данъци, които се свличатъ отъ неговия грѣбъ, отиватъ за плащания въ чужбина. Чрезъ последнитѣ заеми европейскитѣ банкери оформяватъ и всички забравени смѣтки. Българскиятъ трудещъ се зародъ е обвърнатъ въ робъ на европейскитѣ банкери, за чийто интереси той трѣбва да не си дояжда, да не се дооблича и да се изражда. Европейскиятъ финансовъ капиталъ не идва тукъ да твори блага, а като въ колония, за да извлѣча грамадна полза за себе си. Споредъ признанията вчера на г. министъръ-председателя, всички приходи на дър-

жавата сѣ вече заложили срещу вземанията на тоя капиталъ. Развитieto на нѣщата въ това направление не води, както нѣкои твърдятъ, че на босия царвулитѣ не могатъ да взематъ, а къмъ окончателното изгубване на политическата независимостъ на страната.

Вѣрно е, че положението е нетърпимо и то е такова, главно изхождайки отъ интереситѣ на широкитѣ трудещи се маси. Промѣната, обаче, ще дойде отъ премахването на досегашнитѣ задължения, предимно репарационнитѣ и другитѣ военни такива, отъ установяване на единъ режимъ въ страната, който да се ползува съ народното довѣрие, за да не се харчатъ грамадни срѣдства за усмиряване на народа, който да впрегне наличния капиталъ въ създаване народно благоденствие и му отнеме възможността да спекулира и безбожно да лихварствува, а не отъ нови заеми на всѣка цена, чийто роля може да е най-много на инжекции на умирающъ болникъ.

Чуждестранниятъ финансовъ капиталъ съ последнитѣ заеми е изказалъ своята готовностъ да пласира свои капитали у насъ.

Признато е отъ буржоазни фактори — на това обърна внимание и г. Пастуховъ — че днесъ финансовиятъ капиталъ управлява свѣта. Една отъ формитѣ, чрезъ които прокарва той своята политика, е и Обществото на народитѣ съ неговото поддѣление — финансовия комитетъ. Чрезъ тия последнитѣ той отказва категорически да се занимае съ въпроса за репарациитѣ, съ въпроса за мира, като разрешатъ въпроситѣ за обезоръжаването, за малцинствата, за колонитѣ, чрезъ което би се махнало отъ грѣба на народитѣ грамадна финансова тежестъ. Спасиха, обаче, отъ банкрутъ Австрия и Унгария. Даватъ заеми. Това не е случайно. То си има своитѣ причини и своята логика. Тѣ сѣ: да поддържатъ колкото зависи отъ тѣхъ днешния редъ на нѣщата и да осигурятъ най-голѣма изгода за себе си отъ това. Това, което прави впечатление при даването на заеми е: първо, даватъ ги въ моментъ на най-голѣмо изтощение на съответната държава; второ, уреждането и оформяването на всички стари задължения, какъвто е въпросътъ сега съ претенциитѣ на Дисконто Гезелшафтъ и тия, които ще се предявятъ отъ банкеритѣ като дълъ на българската държава отъ дълга на Турция срещу незначителната територия, която се даде на България и, трето, политически ангажменти, съобразно тѣхната свѣтова политика, за които никъде не се пише, а навсѣкѣде се говори.

Какви сѣ условията на сегашния заемъ? Тѣ се включватъ въ протокола съ финансовия комитетъ и въ договора съ банкеритѣ. Споредъ първия изгубва се финансовата независимостъ на страната, като се поставя подъ чужда контрола най-важниятъ финансовъ институтъ въ нея — Българската народна банка — и се допуска чуждо вмѣшательство съ параграфа, по силата на който се иска намаление на чиновничеството. По договора съ банкеритѣ, предвижда се лихва 7½%, която е извънредно голѣма, а съ плащанията на другитѣ разноси по заема възкачватъ лихвата надъ 12%, къмъ които като се прибавятъ грамаднитѣ заплати на разнитѣ комисари и делегати, разнитѣ комисии на „помагачитѣ“ за сключването му, ще излѣзе, че заемътъ е една добра сдѣлка за банкеритѣ и помагачитѣ.

Една частъ отъ заема ще влѣзе въ форма на доставки, е другата, грамадната частъ, ще отиде за покриване задълженията на държавата. А заемъ, сключенъ въ резултатъ на дефицитна политика и усилия да бѣде крепенъ левътъ, за което сѣ изразходвани грамадни суми, не може да послужи за повдигане на производството. Че това е така се потвърждава отъ факта, че заемътъ биде прекръстенъ отъ възстановителенъ, както бѣ нареченъ въ началото, въ стабилизационенъ и още отсега се заговори за бѣдещи нови заеми, срещу залагане на желѣзницитѣ, за което се подготвя почва съ тѣхната автономностъ, предвидена въ самия протоколъ.

По силата на сговористката политика ще спечелятъ отъ заема още шепа банкери, индустриалци и едри търговци, които, подпомогнати чрезъ заема, ще одератъ кожата на широкитѣ народни маси чрезъ лихварство, непосиленъ трудъ и спекула, а за последнитѣ ще остане да плащатъ заема.

За политически ангажменти въ никой протоколъ и договоръ по заема не се говори. Обаче въ течение на преговоритѣ по заема станаха следнитѣ характерни явления: банкеритѣ заявиха, че, давайки заема, искатъ да видятъ осигуренъ мира на Балкана, като даваха да се разбере, че искатъ потушаването на македонското революционно движение. Следъ това дойде англофренската дипломатическа постѣпка, дойдоха македонскитѣ взаимни борби, министер-

ската криза, предизвикана от г. Буровъ и дипломатическия ловеж въ Македония. А сега имаме най-голямата част отъ заема, емитиранъ отъ французкитѣ банкери; г. Буровъ демонстрира за единството на Сговора, а г. Цанковъ разправя въ публични събрания, че македонскиятъ въпросъ е държавенъ въпросъ!

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: А бе, г. Калайджиевъ, къде отиде? Отъ заема въ Енидже Вардаръ!

Х. Калайджиевъ (раб): Заедно съ това известно е, че свѣтовнитѣ империалисти, задъ които сѣятъ финансовитѣ магнати, се готвятъ упорито за война противъ съветския съюзъ, въ чието лице тѣ виждатъ застрашено своето господство. За тая цель тѣмъ имъ сѣ нужни преди всичко съседнитѣ на съветския съюзъ държави. Въ това отношение имаме: обиколката на френския генералъ Лео Ронъ въ Балканитѣ, посещение на Пилсудски въ Ромъния. Доказателство, че се готви война, е и откраднатиятъ протоколъ по

англо-френското морско съглашение, въ резултатъ на което се промѣниха икономическитѣ и политически отношения на Съединенитѣ щати къмъ Франция и Англия.

За да бждатъ годни, обаче, затова, тѣ трѣбва да се справятъ съ работническитѣ движения, които сѣ ясно и решително за мира и за приятелски връзки съ Съветския съюзъ. Засилениятъ тероръ напоследъкъ до крайни предѣли противъ работническото движение у насъ е знаменателенъ въ това отношение.

Заемътъ носи, г. г. народни представители, за трудешиятъ се икономическо и политическо робство и спасеностъ отъ войни. Ето защо ние сме противъ заема и нѣма да го гласуваме.

Председателствуващъ А. Христовъ: Следното заседание ще бжде утре съ сѣщия дневенъ редъ.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 8 ч. и 50 м.)

Подпредседателъ: А. ХРИСТОВЪ

Секретаръ: Г. ПАВЛОВЪ

Началникъ на Стенографското отделение: Д. АНТОНОВЪ

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е:

Стр.	Стр.
Отпуски, разрешени на народнитѣ представители: Момчо Дочевъ, Добри Димитровъ, Петъръ Панайотовъ, Владимиръ Димитровъ, Петъръ Миновъ, д-ръ Цвѣтанъ Дяковъ, Драгомиръ Апостоловъ, Хюсеинъ х. Галибовъ и Николай Савовъ	Питане отъ народнитѣ представители Х. Баралиевъ и В. Драгановъ относно отегличането на кмета на с. Горско Сливово, Севлиевско (Съобщение) . . . Предложение за одобрение договоритѣ за емитиране 7½% български държавенъ стабилизационенъ заемъ отъ 1928 г. (Продължение разискванията) Дневенъ редъ за следующето заседание
41	41 41 64